

Revista Literară

PUBlicație DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURAL

EUGEN LUNGU: „VITALIE CIOBANU. PROZA”

„Narațiunile lui Vitalie Ciobanu sunt (...) în pas cu tendințele mondiale și alimentează un fabulos de cea mai bună calitate. Parcă pentru a spori misterul unor subiecte, autorul evită să localizeze întâmplările și personajele «în timp și spațiu», oferindu-i cititorului o marjă largă de interpretare. Nici numele unor personaje, selectate parcă dintr-un registru onomastic european nu dau indicii sigure că ar aparține unei anumite țări sau unui ținut anume (România? Basarabia?).” (P. 7)

VAL BUTNARU: „DESPRE ALCOOL, A CÂTA OARĂ!”

„Am întâlnit în viața mea, ba chiar am stat la aceeași masă, cu scriitori – băutori notorii – meditativi, melancolici, lirici sau, dimpotrivă, vulcanici, niște scandalagii în sensul direct al cuvântului. L-am cunoscut, printre ei, pe Eugen Cioclea, abia după ce s-a încheiat perioada moscovită a existenței lui poetice. (...) Gândindu-mă la Eugen, deseori mă întreb dacă a meritat zbulcunul și disperarea, dacă și-a ales exact ceea ce și-a dorit în viață, și de fiecare dată îmi răspund, fără să stau pe gânduri: și eu, ca și mulți alții, dacă s-ar fi pus problema, mi-aș fi ales un asemenea mod de viață.” (P. 11)

AVANPREMIERĂ

Fragment din volumul autobiografic *Facerea. Amintiri, eseuri, crâmpoie de cugetări* de Ion Druță, în curs de apariție la Editura Cartier. (P. 24)

ADUNAREA GENERALĂ A UNIUNII SCRITORILOR

TEO CHIRIAC: „ÎN CĂUTAREA ECHILIBRULUI”

„Trăim un timp al dezechilibrelor (economice, sociale, sufletești), un timp extrem de dificil pentru cultură și literatură. În asemenea condiții, administrarea unei instituții precum e USM nu îți acordă avantaje personale, ci, dimpotrivă, îți impune responsabilități și obligații

sporite. În același timp, funcția de președinte al breslei scriitoricești este una de prestigiu: orice discuție, discurs, dialog, inclusiv cu autoritățile de stat, oricât de înalte ar fi acestea, trebuie purtate cu cinste și demnitate. Or, atunci când președintele

tratează o problemă sau alta cu autoritățile, el tratează nu doar în numele actualilor membri ai USM, ci al tuturor personalităților istorice și literare, care au făcut parte din breaslă de-a lungul existenței sale timp de un secol.”

„GRADE DE LIBERTATE”:

„un ritm de
du-te
vino
respirațiile
se ciocnesc
se suprapun
mâinile
mințile
ce e între
du-te vino
nu mai pleca”

CITIȚI ÎN ACEST NUMĂR:

UȘI ÎN ASFINȚIT – P. 4

NICHITA DANILOV: „ÎN PREAJMA PUTERII”

PUNCTUM CONTRA PUNCTUM – P. 8

MIRCEA V. CIOBANU: „«PRESTO:/ ÎNSĂȘI FUGA TĂIATĂ ÎN DOUĂ...”

MARI PROZATORI – P. 9

IVO ANDRIĆ: „FĂPTURA”. TRADUCERE DE OCTAVIA NEDELICU

CRONICI DE CARTE – P. 13, 18, 19

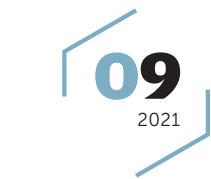
DE LUCIA ȚURCANU, NICOLAE ENCIU ȘI OXANA GHERMAN

MAESTRI ȘI UCENICI – P. 14

EMILIAN GALAICU-PĂUN ÎN DIALOG CU TUDOR CHIRIAC

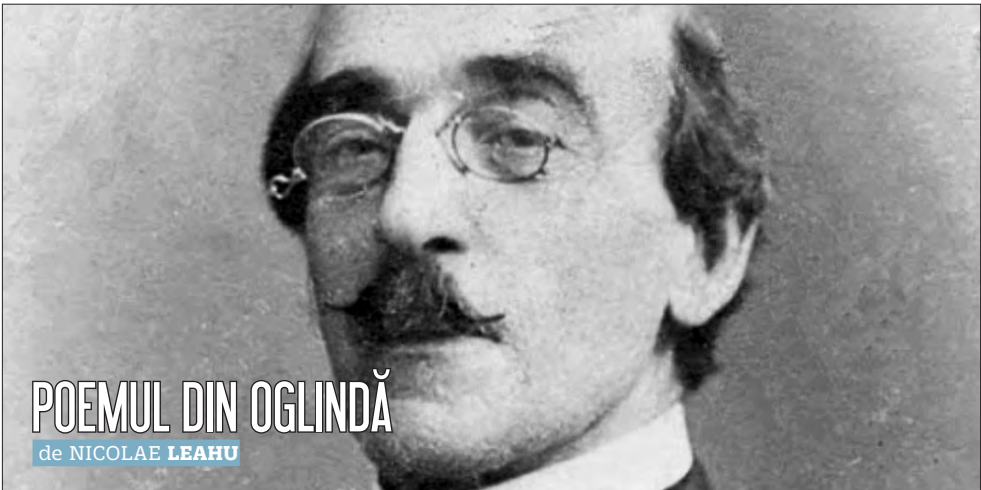
< 12

CUPRINS

EDITOR:
UNIUNEA
SCRIITORILOR
DIN
REPUBLICA MOLDOVA

ANUL 7 | NUMĂRUL 9 (62) | SEPTEMBRIE | 2021

10 „ALEXANDRU MACEDONSKI:
«ÎN ATELIER»”

03 „BRAVO,
AȚI FĂCUT O
MUNCĂ BUNĂ”

15 „NĂLUCIRI”

04 UȘI ÎN ASFINȚIT
„ÎN PRAJMA PUTERII”
DE NICHITA DANILOV

06 IN SFUMATO
„VITALIE CIOBANU. PROZA” (I)
DE EUGEN LUNGU

08 PUNCTUM
CONTRA
PUNCTUM
„«PRESTO:/ ÎNSĂȘI FUGA
TĂIATĂ ÎN DOUĂ...»”
DE MIRCEA V. CIOBANU

09 MARI
PROZATORI
„FĂPTURA”
DE IVO ANDRIĆ

24 FRAGMENT DIN VOLUMUL
AUTOBIOGRAFIC „FACEREA.
AMINTIRI, ESEURI, CRÂMPEIE
DE CUGETĂRI” DE ION DRUȚĂ,
ÎN CURS DE APARIȚIE LA
EDITURA CARTIER

11 VÂNTURILE,
VALURILE...
„DESPRE ALCOOL, A CÂTA OARĂ!”
DE VAL BUTNARU

13 VÂRFURI
DE COMPAS
„CU CAPUL DIRECT ÎN PERETE”
DE LUCIA ȚURCANU

14 MAESTRI
ȘI UCENICI
EMILIAN GALAICU-PĂUN
ÎN DIALOG CU TUDOR CHIRIAC

18 CARTEA
DE ISTORIE
„«AI CARTE, AI PARTE»”
DE NICOLAE ENCIU

19 CARTEA DE POEZIE
„IUBIREA SURMONTÂND
IDEOLOGIILE”
DE OXANA GHERMAN

20 ANUL LITERAR
2020
„PROZA. SINDROMUL
AUTENTICISMULUI”
DE NICOLAE RUSU

22 PLURALIA
TANTUM
„JURNAL ÎN MARGINILE
ISTORIEI LITERARE” (XLI)
DE LEO BUTNARU

23 FILTRE
„CUM TE NUMEȘTI, STRĂINULE,
ȘI DE UNDE EȘTI?” (IV)
DE VALENTIN GUȚU

Revista **Literară**
PUBLICAȚIE DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURAL

Director: Arcadie Suceveanu
Redactor-șef: Teo Chiriac
Redactor-șef adjunct: Adrian Ciubotaru
Redactori asociați: Eugen Lungu, Leo Butnaru,
Mircea V. Ciobanu, Lucia Țurcanu

Colegiul de redacție: Vladimir Beșleagă (Chișinău),
Matei Vișniec (Paris), Ana Blandiana (București),
Ion Pop (Cluj), Cassian Maria Spiridon (Iași),
Ștefan Hostiuc (Cernăuți), Vadim Bacinschi (Odesa)

Concepție grafică: Romeo Șveț
Paginare computerizată: Adrian Ciubotaru

Sediul redacției:
MD-2004, or. Chișinău
str. 31 August 1989, nr. 98

Tel: (+373 22) 234724
Fax: (+373 22) 237118
E-mail: revistaliterara.us@gmail.com

Publicație înregistrată la Ministerul Justiției
al Republicii Moldova în data de 03 martie 2015.
Numărul de înregistrare: 297.
ISSN: 2345-1777

Format A3. Tipar: ofset.
Tiraj: 500 de exemplare.
Tipărit la Casa Editorial Poligrafică „Bons Offices”
MD-2005, or. Chișinău
str. Feredeului 4/6

Acest număr al „Revistei literare” apare cu sprijinul
financiar al Institutului Cultural Român (București)
și al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova.
Adrese electronice:
www.icr.ro
www.uniuneascriitorilor.md.

Textele și imaginile inserate în paginile
publicației „Revista literară” nu pot fi reproduse
și nici distribuite fără acordul scris al redacției.

Colaboratorii sunt invitați să-și trimită textele la adresa electronică afișată mai sus.
Textele vor avea format A4, nu vor depăși 10 000 de semne, vor fi paginate în Word,
Pages sau alt program compatibil cu sistemele de operare Windows sau MacOS.

Textele publicate în „Revista literară” nu reprezintă
poziția oficială a USRM. Responsabilitatea pentru
conținutul articolelor le revine în exclusivitate autorilor.

EDITORIAL

de MONI STĂNILĂ

DIMITRIE CANTEMIR CÂTEVA ÎNVĂȚĂMINTE

„34. De la adunarea nealeșilor, de fugit. Așijderea, de împreunarea nealeșilor fugi și de dânsa depărteadză-te, ca să nu te pre tine, ca o duhovnicească lipicioasă ciumă a păcatelor, împle și să te strice (caută «Psal. 1» și «Cătră corin.» gl. 15, sh. 33). Pre obiceiul bune strică voroavele cele fără ispravă; de vii păcura sau catranul atinge, ima-te-vii de dânsul.

36. Lenea de lepădat. De lenevire și de trândăvie ca de peri-na Satanii să fugi. «Acestea și bucatele, pricina a răului, plăcute sânt.» Pentru aceasta dară, cu cinstite ostenințe, și sufletul și trupul îți agiutorește, și spre a greutăților agiutoriu îl întărește. (...) Cine nemică bun lucrîadză, rău, a face, să învață; precum leneșul, năimit sau argat, de vreme ce mai de cu vreme fân bun nu strânge, în netrebnice erbi și în grele stuhuri îi iaste a să duce.

39. Alaltți scriitori încă de cetit prelesne iaste și folosește. După svintele slove, ca printr-o primblare și a minții înnoire și alte cărticele a citi nu strică, carile ca niște sufletești însănoșitoare și alcătuite doftorii sânt. Precum dintre păgâni nu nevrednici oarecarii de a să citirea sânt: Țițero, «Pentru slujbe»; a lui Seneca (unele); a lui Plutarhus, «Obiceinice»; a lui Epictitos, «Enhiridion»; a lui Isocrat, «Învățătură cătră Dimonic» i proci. Așijderea, dintre creștini nu puținței, precum Thoma Cămpițius, «Pentru urmarea lui Hristos», a lui Erasmus, «Enhiridion», «Pentru oștianul creștin», «Ethica Crellii hristiiana» i proci. Cuvine-să și cade-să dară creștinului ca albina să fie, carea miare din multe feliuri de flori ce culege și fieteunde a strânge gătind șie cele folositoare. «Toate de ispitit și de cercat; carile sânt bune, acelea de ținut» («Thesal., Cartea 7» gl. 5, sh. 21).

41. Scandală sau pricaz celor de aproape să nu să facă. Grijea a oamenilor vecini sau a celor de aproape a noștri să avem, ca nu pre dâșii cu pildele a fără ispravă făcutelor noastre fapte să-i dosădim sau să-i dodeim și, stricându-i, mai răi să-i facem. (...)

50. Să nu fii ipocritis, adecă fățarnic. Să nu-ți fie voia ceva de cinste a face pre denafară și în față, numai pentru ca să te de la oameni laudzi, ce te nevoiaște ca ființa cea dinlontru a bună-tății și a curății (însă nu cea fățarnică, ce cea adevărată) în tine să aibi. «A fi bun mai vârtos să-ți fie voia decât a te videa», cu care cuvânt Salustrius pe Caton împodobește.”

(Dimitrie Cantemir, „Divanul”. Ediție îngrijită și studiu introductiv de Virgil Căndea; București, EPL, 1969)

Zilele trecute, a fost la Chișinău scriitorul Jan Cornelius din Germania. Povestind despre scriitori și literatură cu el, mi-a spus că în Germania Uniunea Scriitorilor e mai mult un sindicat. Nu se ocupă cu proiecte, nu organizează festivaluri, dar poate obține – pentru scriitorii foarte premiați – un mic procent adăugat pensiei. Mai mult, glumea el, dacă spune cuiva în Germania că e membru al Uniunii Scriitorilor, fiecare conlocutor se pune în gardă de teamă că vrea să obțină un avantaj, atât de mult e percepută Uniunea ca un sindicat.

De ce îmi încep editorialul cu această relatare? Foarte simplu, după cinci ani la Uniunea Scriitorilor din Moldova, am decis că e timpul să fac altceva. Cu regret, dar și cu optimism, am părăsit noua echipă a USM, motiv pentru care îmi doresc să spun câteva lucruri în loc de rămas-bun. Nu tocmai un laudatio, nu chiar un bilanț. Dar aș vrea să pornesc totuși de la ideea că în Germania Uniunea e mult mai statică. Nici în România lucrurile nu sunt ca la noi. Există, în primul rând, un fond financiar mult mai serios, există un beneficiu important la pensionare etc. Și – pe de altă parte – nimeni nu se așteaptă ca Uniunea să umble pe la aniversări cu flori sau să rezolve problemele tuturor.

În cei cinci ani petrecuți la cârma secretariatului USM, am avut multe motive de satisfacție, multe de învățat, mulți peri albi de contorizat. Culmea e că, spre maxima mea frustrare, s-au găsit destui membri USM care să ne tot pună la zid, că nu muncim destul, că nu dăm destule premii, că nu „producem” destui bani, că o facem doar pentru noi și așa mai departe. E drept că odată cu pandemia s-a modificat și programul nostru. Au fost zile în care am lucrat exclusiv de acasă, momente în care era greu să ajungem la birou, dar niciodată nu îmi amintesc ca în cazul, să zicem, Festivalului Internațional de Poezie, cineva să ne fi plâns de milă pentru săptămânile în care am muncit peste program. Nu s-a plâns nimeni vreodată că la sfârșitul lui august, când toți scriitorii se bucură de minivacanțe, noi a trebuit an de an să organizăm evenimente.

E cumva obositor să realizezi că lumea vede întotdeauna ce nu faci pentru ea, niciodată ce faci. „Revista literară”, Festivalul Internațional „Primăvara Europeană a Poeților”, Anul literar, Gala premiilor, lecturi, simple aniversări – toate sunt solicitante pentru o echipă mică și – de

ce să nu spunem? – prost plătită. Când pentru premii se găseau sponsorizări – nu convenea sponsorul, când se renunța la sponsorizări – nu convenea valoarea mică a premiului. La Anul literar sau la Gala premiilor, au existat întotdeauna nemulțumiți pentru felul în care e prezentată cartea fiecăruia sau despre cine e sau nu premiat, deși Uniunea nu a influențat nici juriul, nici prezentatorii Anului literar.

„Bravo, ați făcut o muncă bună” – aceste cuvinte le auzeam, cu noroc, de la fostul președinte, Arcadie Suceveanu, prea rar de la colegii scriitori. Nici de la conducere nu le auzeam întotdeauna, fiindcă cei care erau nemulțumiți din pricina premiilor acordate sau din alte motive nu veneau la noi cu reclamația, ci se adresau direct președintelui, care – evident – ajungea la ședință epuizat de reclamații și ne întreba: cine a decis ca X să citească acolo, iar Y dincolo, fiindcă – iată – lumea e nemulțumită.

Dar să revin la alte aspecte ale nemulțumirilor: de ce atât și nu mai mult; de ce atunci și nu acum, de ce acolo și nu aici, de ce asta și nu aia! Pentru că – sfântă eliberare din funcție, acum pot spune – în cinci ani de secretariat nu s-au înghesuit membrii USM să spună: hai să facem un proiect, am o idee, vin cu o propunere, am găsit un proiect care ar fi fezabil pentru activitatea USM. Doar ce nu merge și ce nu facem, nu ce ar merge și ce am putea face. Suntem cumva ca cei care se plâng că primarii nu le fac curățenie în propria curte.

Când s-a apropiat Adunarea Generală, au apărut alte probleme. Acuzațiile nefondate au curs gărlă. Și, cum era de (ne) așteptat a apărut întrebarea: cum de e un singur candidat la Uniune? Mulți păreau atât de nemulțumiți de acest aspect, de parcă noi am împiedicat depunerea altor dosare de candidatură. E mai ușor să te plângi că scârțâie ușa decât să pui mâna pe șurubelniță și să o desfaci. E mai simplu să constăți că e foarte greu decât să încerci și să rezolvi. Tocmai de aceea a existat un singur candidat. Fiindcă Uniunea e o asociație obștească, nu o bancă de economii sau o altă firmă care să pună la dispoziție mijloacele necesare pentru transformarea la față a unei instituții.

Uniunea nu e nici măcar o instituție de stat care să asigure salariile și să permită accesarea banilor publici pentru renovări și reparații. Și nu dau cu piatra în cei care

nu au vrut să își asume o astfel de răspundere (iată că eu însămi nu am rămas să pun amândoi umerii), dar vă îndemn pe fiecare în parte să observați și rezultatele administrației USM, nu doar ceea ce considerați a fi neajunsuri.

Acum însă, apropiindu-mă de finalul acestui text, să revin și la aspectele (mai) luminoase. În cinci ani de zile am avut multe de învățat, multe de câștigat, o mulțime de scriitori de cunoscut și de apreciat. Înainte de acești cinci ani nu mi-aș fi imaginat cum domnul Arcadie Suceveanu poate sta ore în șir la telefon doar ca să găsească soluții pentru un membru USM aflat în dificultate. N-aș fi avut idei despre munca membrilor Consiliului USM. Nu mi-aș fi imaginat cât de greu se ține această instituție a noastră. Nu aș fi cunoscut mulți oameni minunați, atenți, prietenoși.

M-am bucurat să îi cunosc mai bine pe membri Consiliului, de la Nicolae Negru la Ion Anton. Mi-a făcut bine sufletește să ascult poveștile pe care la secretariat i le împărtășeau lui Titus Știrbu veteranii noștri: Iuliu Cărchelan, Ion Diordiev, Boris Schițco și alții. M-a încântat să le cunosc mai bine pe poetele noastre. În cadrul Uniunii le-am cunoscut pe Marcela Benea, Ludmila Sobietsky, Călina Trifan. Am întâlnit scriitorii din provincii. Am discutat cu scriitorii străini care au venit la evenimentele noastre. Dar mai ales am învățat că uneori valoarea unui om e (în cazuri concrete) mai importantă decât valoarea literară a unei opere.

Ar fi foarte multe de spus, rele și bune, însă mă voi opri aici, cu un cuvânt de rămas-bun transmis administrației USM. În rest, voi continua să rămân aproape de Uniunea Scriitorilor, voi participa la proiectele importante, voi urmări viața USM, cu micile (sau marile) victorii. Și acum – din poziția de nesalariat al USM – voi putea mai des să atrag atenția colegilor și asupra lucrurilor bune care s-au întâmplat și se vor întâmpla la Uniune.

Vă doresc priviri imparțiale asupra activității USM, fiindcă eu le-am pierdut după cinci ani de zile în echipă și realizez că voi rămâne subiectivă în ceea ce privește Uniunea. Noii echipe îi doresc putere, optimism, susținere, iar vouă tuturor vă mulțumesc pentru acești ani.

ÎN PREAJMA PUTERII

de NICHITA DANILOV

UȘI ÎN ASFINȚIT

Pe la 16.30 începuse deja agitația. Tocmai mă trezisem din somnul meu de amiază și stăteam întins cu mâinile sub cap, încercând să reconstitui, în amănunt, scena întâlnirii cu președintele Medvedev. Ce fel de om era președintele, care fusese ceva mai înainte premier, premierul lui Putin, iar acum ajunsese să-i fie șef? N-aș fi putut să mă pronunț. Înfățișarea îi era oarecum banală. Nimic din caracterul său nu ieșea în afară. Toate trăsăturile îi erau ascunse înăuntru, învelite într-o folie subțire de banalitate. Medvedev făcea, probabil, parte din mulțimea nenumărată a slujbașilor supuși, pe care sistemul post-sovietic, printr-un fel de capriciu al soții, îi propulsase într-o funcție înaltă, bătându-și parcă joc de el. Pălăria de președinte era prea mare pentru un astfel de personaj. În afară de faptul că executa prompt ordinele lui Putin, care acum era subordonatul său, Medvedev părea să nu aibă alte calități. Dacă îl studiai însă cu atenție, vedeai în atitudinea președintelui un oareșicare disconfort interior. În aparență, înfățișarea bonomă a lui Medvedev degaja liniște și echilibru. Dar asta era doar aparență. Căci joaca lui cu pixul, pe care îl învărtia între degete în timp ce stătea în prezidiu, exprima destul de multe. Nesiguranță? Plictiseală? Nerăbdare? Alceva de acest gen? Președintele își înclina capul când spre Ignatenko, ce ședea în stângă lui, când spre reprezentantul ONU, așezat în dreapta sa. Pentru o clipă, privirile ni s-au intersectat... Mi-am îngustat pleoapele, privindu-l cu atenție. M-a frapat buza de sus a marionetei lui Putin.

Mai bine zis, nu buza, ci distanța dintre baza nasului și conturul gurii. Ea îmi aducea aminte de Emil Brumaru. M-a străbătut un sentiment nu tocmai plăcut. Am asemănat-o, în gând mai întâi, cu un fluture, apoi cu o pleopă. Medvedev era totuși un personaj greu de definit în două fraze. Un tip agreabil, dar abscons.

Medvedev venise la întrunire cu întârziere de o oră. O întâlnire foarte importantă îl reținuse, cică, la Kremlin. Poate îl sunase Putin. Sau doar un reprezentant al lui, care i-a sugerat cum să se comporte în prezidiu. În mod sigur, nimeni din anturajul lui Putin, acum aflat pe post de premier, nu-i dăduse instrucțiuni asupra modului cum trebuie să țină pixul în mână. Ci i-au dat alte instrucțiuni, pe care Medvedev le-a executat.

Am intrat în sala unde trebuia să aibă loc congresul presei după ce în prealabil am fost suspus unui control obișnuit.

„Puneți, vă rog, toate obiectele metalice și borseta aici, pe măsută...”

M-am executat.

„Ce aveți înăuntru? Desfaceți fermoarele, vă rog...”

Le-am desfăcut, înșirând pe masă agenda, pixul, cărțile de vizită, carnețelul de note, unghiera și reportofonul.

„Unghiera rămâne la noi în custodie. V-o restituim la întoarcere... Poftim și bonul...”

Am mulțumit, politicos.

„E-n regulă. Și acum aparatul de fotografiat...”

Mi-am scos de pe umăr aparatul marca Sonny și l-am pus în același loc.

„Vă rog să fotografiați masa”, îmi spuse unul din ofițerii în civil, care se ocupa cu ordinea din sală.

N-am înțeles inițial ce-mi cere și am întrebat:

„Ce să fac cu masa?”

„Nu înțelegeți?”

„Mărturisesc că nu...”

„Fotografiați-o...”

„Dar pentru ce?” am întrebat.

„Aceasta-i procedura”, spuse pe un ton politicos ofițerul îmbrăcat la patru ace. Am fotografiat grămăjoara de obiecte aflată pe măsută, după care i-am întins aparatul.

„E bine?” am întrebat.

„E-n ordine, zise el, după ce în prealabil consultă imaginea afișată pe ecran. E chiar foarte bine. Aveți un aparat destul de performant.”

„Pot să fotografiez și alceva?”

„Acum, puteți fotografia orice doriți”, răspunse ofițerul.

În fine, am intrat în salon. Și de aici am încercat să pătrund în sala de conferințe. Am constatat însă că-mi uitasem în cameră

legitimația de participant. A trebuit să mă întorc s-o iau.

Medvedev a apărut exact la 11. A intrat însoțit de Evgheni Ignatenko, așezându-se la masa de prezidiu, la locul central, și dând mâna cu directorul UNESCO, așezat în stângă lui. Acesta îl așteptase cu răbdarea specifică unui asiatic. Niciun mușchi nu i s-a clintit pe față. Directorul UNESCO și-a făcut de lucru studiind cu atenție un dosar. Altul în locul său ar fi fost mai agitat. Discursul lui Medvedev a fost linear. Fără note de prisos. A spus exact ce avea de spus și a așteptat întrebările. A răspuns și la întrebări, cu același aer detașat, fără să se anime.

Totuși înfățișarea lui degaja o anumită nesiguranță. Medvedev nu se obișnuise încă cu puterea. Funcția de președinte nu i se mulase încă întrutotul pe corp. Haina, poate chiar și trupul, mai trebuiau ajustate pe ici-colo. Carcasa ce-l înfășa părea un pic prea largă pentru trupul său. Președintele trebuia să mai pună, simbolic, desigur, un pic de carne pe el, ca s-o umple pe deplin. Cel puțin aceasta era impresia pe care mi-a lăsat-o.

Medvedev ne-a făcut onoarea să țină un discurs. Putin ne invitase la un dineu oficial. La ora șase seara ne-am înființat la Restaurantul Prezidențial. Am fost așezat la o masă rotundă, în apropiere de geam. În depărtare se vedea Kremlinul. Până la venirea lui Putin, am servit aperitivul: pește (somon), icre negre, salată, cașcaval, șuncă și salam, totul stropit cu câte un păhărel de votcă marca „Putinka”. Stăteam alături de

cinci azeri și de un uzbek, un israelian și o doamnă venită din Kârgâzstan. Aperitivul ne încălzise spiritele. Cu toții eram dornici de conversație.

„În religia noastră, spuse un ziarist din Baku, numele lui Dumnezeu n-ai voie să-l așterni pe hârtie.”

„La noi așijderea”, spuse israelianul.

„De ce?” am întrebat, ca să întrețin conversația la o anumită temperatură.

„Pur și simplu, pentru că nu e voie, spuse ziaristul din Baku. De fapt, adăugă el, aproape nimeni nu știe cum trebuie caligrafiat numele lui Dumnezeu. Și chiar cei foarte puțini ce se presupune că ar ști se abțin s-o facă...”

„Și ce s-ar întâmpla dacă ar îndrăzni un înțelept, să zicem, să caligrafieze numele lui Dumnezeu pe o foaie de hârtie?”

La masă se așternu tăcere. Am simțit îndreptând-se spre mine câteva priviri încărcate de reproș.

„Să bem în cinstea numelui lui Dumnezeu!” propuse un oaspete.

Am ridicat păhărelele în aer, apoi, în timp ce le așezam golite pe masă am întrebat din nou:

„Și dacă ați scrie ce s-ar întâmpla? S-ar prăbuși în neant această lume?”

Așezând păhărelul de cristal pe masă, azerul spuse:

„Poate că într-adevăr s-ar prăbuși...”

„Ei și, am zis, n-ar fi o mare pierdere. Lumea aceasta nu e chiar perfectă...”

„Dacă ar fi perfectă, n-ar mai exista”, spuse uzbekul cu înțelepciune, înclinând-și capul rotund în fata noastră...

Am toastat din nou.

Între timp, chelnerii umblau în jurul nostru foarte atenți. Cum vedeau că se golea un păhărel, îl umpleau din nou. Acum azerii toastau în onoarea singurei femei care avusese „cinstea” să se așeze la masa noastră. Fața doamnei Venera Arizonovna Allilueva era toată numai zâmbet. Ridicând-se în picioare, ziaristul din Baku, spuse lungind vocalele:

„Să bem în cinstea frumuseții. În cinstea acestei femei, care, așezând-se în mijlocul nostru, ne face să ne simțim ca niște zei...”

Fața rotundă ca o tîpsie a doamnei Allilueva, era toată numai zâmbet.

„Pot să vă fac o mărturisire?” întrebă ea, ciocnind păhărelul cu mesenii. „M-am simțit întotdeauna ca peștele în apă în compania bărbaților. Și am învățat să comunic cu ei. Bărbații sunt o natură aparte”, adăugă ea.

„Ce fel de natură?” am întrebat cu toții.

„Ehei, exclamă Venera Arizonovna, faceți voi pe vitejii, dar când e vorba să luați hățurile în mână, cotiți după primul colț...”

NOI APARIȚII | EDITURA CARTIER

AL. CISTELEAN
FETE PIERDUTE
NOTIȚE PENTRU O ISTORIE
A POEZIEI FEMININE ROMÂNEȘTI

„N-ar fi fost rău nici dacă aș fi putut plasa atâtea poete măcar în clase tipologice, folosindu-mă, eventual, de tripartitia lui Vladimir Streinu (lirism salomeic, saphic și didonic), la care mi-am permis să mai adaug două categorii (dianic și magdalenic). Dar ar fi fost un dezchilibru strivitor, căci mai toate poetele de aici sînt niște Didone. În orice caz, poetele române par părăsite în masă și asta produce drame absolute, căci (mai) toate sînt niște radicale cînd e vorba de iubire: ori dragoste, ori moarte. Puține înțeleg iubirea la modul paulinic. Așa că toate, după cîteva anotimpuri sentimentale mai euforice, dacă nu abrupt, trăiesc într-un mormînt. E un harem bacovian neașteptat de populat în poezia noastră feminină.”

AL. CISTELEAN

„Și asta numiți dumneavoastră o natură aparte?”

„Da”, răspunse Arizonovna cu chipul radiind de satisfacție.

Am sorbit din păhărele, înghițind în sec. Cum pe masă se găsea scrumbie din belșug, ne-am „dedulcit” cu ea. Tăceam privind în direcția ușii, de unde trebuia să apară, din moment în moment, premierul Putin. În stânga mea se auzi o tuse. Îndreptându-și ochelarii pe nas, Narumbek Ayizipovici Nazarbaiev rosti cu o voce da bas, neașteptată pentru statura sa:

„Ia zi, drăguțo, Vladimir Vladimirovici, pe care-l așteptăm cu toții, este ca și noi, o natură aparte?”

„D’apoi cum!?” făcu Allilueva, înfigându-și cu delicateță furculița într-o bucată de somon.

„Te pomenești – continuă Ayizipovici – că l-ai putea juca și pe el, învârtind-l între degetele tale grăsulii, cum faci cu noi, acum!?”

Tocmai atunci ușierii anunțară sosirea amfitrionului. Ne-am ridicat în tăcere capetele în direcția din care urma să apară Putin. Arizonovna șopti:

„L-aș învârti, și încă cum, uite așa l-aș învârti”, făcu ea îmbârligându-și degetele pe sub masă. Privind-o, ne-au trecut fiorii. Oare ce ar fi zis Vladimir Vladimirovici dacă ar fi aflat ce spune femeia despre el?! Cum își permitea această Arizonovna, o femeie cu fața lata ca o lipie, să vorbească astfel despre Putin și nu oriunde, ci la o masă oficială organizată în cinstea noastră de către premier?! Oare nu-i era teamă de microfoanele și de camerele de supraveghere amplasate în scrumiere și tavan? Nu cumva aceasta era o provocare pusă la cale chiar de consilierii lui Putin, care voiau să afle ce părere avem noi, oaspeții, despre amfitrion?!

„Un pic de liniște, vă rog”, spuse ușierul, privind în direcția noastră...

„Ia auzi ce nesimțire!” pufni și Nazarbaiev. Te uiți la ea și vezi că arată ca o parașută cu fața umflată ca un balon. Dar ce pretenții, Doamne! Păi, Putin, scuzați expresia, n-ar da niciun scuipat pe ea...”

Arizonovna nu se lăsă însă intimidată cu una, cu două.

„Poate că ar da, de ce să nu dea, că doar nu-l costă nimic.”

Fața ei lată seamănă, într-adevăr, cu o lipie bine rumenită, proaspăt unsă cu un strat subțire de unt, menit să accentueze, pesemne, rasa. Ochii oblici îi erau ascunși îndărătul unor ochelari fumurii cu rame aurite. Privind-o, aveam tendința de a-mi înfige degetele în fața ei și a rupe de acolo o bucată, ca să mă conving că aveam de-a face, într-adevăr, cu o lipie nu cu altceva... Înfățișarea ei părea destul de enigmatică, dar și hazlie... Allilueva știa să ne stârnească orgoliile. În preajma ei, cuvintele căpătau duble înțelesuri. Oare ce urmărea? De ce n-o lăsam în pace? De ce ne agitam atât? Nu cumva femeia aceasta cu înfățișare atât de banală, ce semăna cu un călăreț mongol, abia coborât de pe cal, își bătea joc de noi?! Poate că îndărătul înfățișării sale croite din topor se ascundea un spirit subțire... Mă gândeam la toate aceste lucruri, disecând firul în patru, și punându-mi tot felul de întrebări, fără să fiu atent la ce se întâmpla în jurul meu... Mi-am dat seama că mesenii erau acum preocupați de altceva. Eram cât pe ce să-i dau replică nu tocmai ortodoxă doamnei Arizonovna, când cineva îmi făcu semn, ducându-și degetul arătător la buze, să păstrez tăcere:

„Vine Putin”, îmi atrase atenția azerul cu gât lung.

Și, într-adevăr, ușile se deschiseră cu un pocnet scurt și Vladimir Vladimirovici intră cu pas sprinten în salon. Se făcu din nou liniște. Toți eram curioși să-l vedem cât mai de aproape. Avea călcătură tine-rească, ușoară a unui om obișnuit să alerge pe gazon, și totuși mersul său avea ceva ciudat, de parcă Vladimir Vladimirovici s-ar fi pregătit tot timpul să urce pe un podium, unde avea să-i fie înmănat nu știu ce trofeu. Privirea, ca și fața îi erau extrem de expresive. Premierul crea impresia unui om perfect stăpân pe voința sa... Făcându-și intrarea în salon, Vladimir Vladimirovici aruncă o scurtă privire asupra asistenței, zâmbind ca pentru el. Venera Allilueva scoase un oftat prelung, gata-gata să leșine. M-am apropiat de ea și am apucat-o de un braț. Femeia își întoarse nedumerită înspre mine fața, aruncându-mi o privire furioasă: „Știu să mă descurc și singură, nu trebuie să-mi purtați de grijă...”

M-am simțit destul de prost. În fond, ce treabă aveam cu Allilueva?! Putea să leșine și de zece ori! Mi-am desprins degetele de pe cotul ei și am privit spre Putin. Amfitrionul se afla la doi pași de noi. Scăpând de strânsoare, femeia își înalță cu semeție bărbia ei voluminoasă în aer. Probabil trebuia să se fi ridicat pe vârfuri, căci statura sa devenise impozantă. Allilueva părea cu un cap mai mare decât noi. O priveam fascinat, aflați parcă în transă.

„Vladimir Vladimirovici”, i-am auzit deodată glasul... Atât spuse femeia, și asta în șoaptă, dar șoptele ei umplură cu ecouri sala în care ne aflam.

Oprindu-se pentru o clipă în loc, Putin privi ușor nedumerit, dar bine dispus, spre arătarea ce se clătina ca o păpușă gonflabilă undeva în stânga lui.

„Cu ce vă pot fi de folos, distinsă doamnă?!” întrebă el pe un ton calm, ridicând ușor sprinceană stângă.

„V-aș ruga să-mi luați apărarea în fața acestor bărbați neciopliți, care m-au jignit profund...”

„Cum așa?!” făcu Putin.

„Mi-au spus că sunt urâtă”, se plânse femeia din Kârgâzstan...

„Dar n-am spus așa ceva”, am protestat în cor.

„Mint, mint, rosti Venera Allilueva izbucnind în hohote de plâns, au spus că sunt atât de urâtă, încât dumneavoastră n-ați da niciun scuipat pe mine...”

„Iar tu, dacă e să dăm cărțile pe față, interveni Narumbek Ayizipovici, postat în dreapta mea, ai spus că uite așa l-ai învârti pe Vladimir Vladimirovici pe degete...”

Și, zicând asta, Narumbek își roti în sens demonstrativ mâinile în aer arătându-i lui Vladimir Vladimirovici modul în care doamna Allilueva avea de gând să-l joace pe degete... Situația devenise delicată. Putin își încruntă sprincenele.

„Retrageți-vă cuvintele”, spuse el pe un ton sever, adresându-se nu Venerei Allilueva, ci nouă.

„Ni le retragem!” am strigat la unison. Allilueva jubila de satisfacție.

„Am să vă rămân recunoscătoare că m-ați salvat dintr-o situație umilitoare...”

„Plăcerea a fost de partea mea”, rosti Putin, ducând mâna dreaptă la inimă și înclinându-se în fața ei.

„Și voi, ne privi peste umăr Putin, de când și până când vă permiteți luxul de-a vă exprima în numele meu?”

„Vă rog să ne scuzați pentru lipsa de politețe”, încercă Ayizipovici să ne scoată din încurcătură.

„E vorba aici nu de lipsa de politețe, ci de bătărănie, îl întrerupse Putin. Ați jignit o doamnă, ba mai mult decât atât, v-ați exprimat anumite opinii referitoare la modul meu de-a fi... De unde știți ce aveam sau am de gând să fac!?”

Am ridicat neputincioși din umeri și ne-am lăsat privirea în jos.

„De unde atâta lipsă de considerație...”

„Au zis, făcu Allilueva, ștergându-și lacrimile de pe obrajii rumeni, că dumneavoastră...”

„Liniște!”, porunci Vladimir Vladimirovici apropiindu-se de Allilueva, care radia de fericire. Stăteam încremeniți, așteptând cu nerăbdare deznodământul. Oare ce avea de gând să facă Putin?

La întâlnire era prezentă și presa. Camerele de luat vederi roiau în jurul nostru. Tremuram de emoție. În dreapta mea, Ayizipovici scrășnea din dinți. Azerii se agitau și ei, lăsându-și greutatea trupurilor când pe un picior, când pe altul. Uzbekul își răsucea mustața. Iar ziaristul venit din Israel, clătinând din cap, își ștergea mâinile cu un șervețel. Brusc se auzi un râs în stânga noastră, care ne trezi la realitate. Râdea, bătându-și pumnii în semn de triumf, Allilueva, alături de compatriotul ei. „A fost o iluzie, spuse ea. Tot ce ați văzut v-a fost indus în subconștient prin

intermediul autosugestiei. Priviți, adăugă ea, Putin a trecut pe lângă noi fără să ne bage în seamă... În timp ce voi erați cu gândurile duse auierea, el a ținut un discurs despre libertatea presei...”

Am râsuflat ușurați.

„Dar cum ați făcut asta?” am întrebat-o după ce în prealabil ne-am mai turnat câte un rând de votcă Putin în pahare, toastând în onoarea Venerei Allilueva...

„Practicați cumva hipnoza?” am întrebat după câteva clipe de tăcere.

„Ahmed, bunicul dinspre mamă, a fost șaman...” răspunse femeia din Kârgâzstan...

„Prin urmare?”

„Prin urmare, mi s-a transmis câte ceva...”

Stăteam ușor stingheri, privind-o cu alți ochi. Acum fața ei lată parcă se mai subțiasse, căpătând un contur oval.

„Vedeți aceste mărgele?” ne întrebă retoric Allilueva...

Am înclinat docili din cap.

„Le-am moștenit de la străbunii mei. Dacă le învârt între degete, în mintea voastră încep să apară imagini din subconștientul meu...”

„De ce ați oprit scena într-un moment atât de palpitant?”

„Am considerat că nu e cazul să întind coarda mai mult decât atât...”

„Îi puteți învârti, într-adevăr, pe bărbați, pe degete cum v-ați lăudat?”

„Păi, nu v-am învârtit?!”

„Dar ați spus că l-ați putea învârti și pe Putin...”

„Dacă am zis că pot, înseamnă că pot”, spuse Allilueva, punându-și în farfurie o felie subțire de somon.

„Și atunci, de ce nu ați făcut-o? Dacă aveți atâta putere, de ce nu l-ați hipnotizat să cadă în genunchi în fata dumneavoastră?”

„Dar pentru ce?” întrebă Allilueva.

„L-ați fi putut juca pe degete...”

„De unde știți că, într-adevăr, nu l-joc?!”

„Cum, adică, îl jucați, dacă Vladimir Vladimirovici stă bine mersi la masa lui și se bucură de compania domnișoarei Anna Okinadze, care, cum să vă spun, ne-a cucerit cu frumusețea ei?”

„Credeți că Putin s-a dus de capul lui acolo? Vedeți mărgica asta? Totul a fost aranjat de aici”, spuse ea. Și zicând aceasta, Allilueva răsuci între degete mărgica de ametist, privind cum chipul frumoasei domnișoare Okinadze se acoperea de broboane de sudoare...

CĂRȚILE MUZEULUI NAȚIONAL DE LITERATURĂ „MIHAIL KOGĂLNICEANU”

VLADIMIR BEȘLEAGĂ
HOȚII DIN APARTAMENTE
(NUVELĂ)

NICOLAE POPA
CASTANUL ROZ
(NUVELĂ)

O CARTE-VALET

„Ceea ce unește narațiunile din cartea-valet «Hoții din apartamente»/ «Castanul roz», semnată, respectiv, de Vladimir Beșleagă și Nicolae Popa, o premieră în literatura română din stânga Prutului, este tematica derivată din conceptele de scris artistic și scriere ca proces tumultuos, în care se reflectă obsesiile, dilemele, frustrările, dar și sentimentele de împlinire, pe care le trăiesc, la finalul acestor travalii, creatorii. Deși ambele nuvele se diferențiază prin scriitură, firele lor narative se întâlnesc în evocarea, pe alocuri, în oglindă, a unor situații similare, a acelorași personaje, inspirate din mediul nostru literar sau din realitățile tranziției moldave, în descrieri ale spațiilor bine cunoscute din Chișinău etc. Expunerile de la persoana întâi, secvențele cu filon memorialistic și biografic îi creează lectorului impresia de proză trăiristă, însă, în realitate, ambii scriitori își conectează subiectele la zonele ficțiunii spumoase.”

Margareta CURTESCU

În ultimele câteva decenii Vitalie Ciobanu s-a afirmat ca un strălucit eseist, critic literar și publicist. Prezent în paginile *Contrafortului* și, cu precădere, în presa din țară cu articole, analize lucide ale evoluției politice de la noi, luări de atitudine, interviuri ș.a., cariera sa părea ireversibil înscrisă în acest cadru al exegezei literare alternând cu publicistica la zi. Volumele solide care apăreau periodic la editurile din țară sau de aici doar confirmau acest traiect creativ: *Frica de diferență* (articole, eseuri, cronici literare), 1999; *Valsul pe Eșafod* (30 de pretexte literare și un Jurnal la Praga), 2001; *Anatomia unui faliment geopolitic: Republica Moldova*, 2005; *Scribul în grădina fermecată. Jurnal de lectură*, 2014; *Revanșa literaturii. Ficțiuni critice*, 2019 ș.a.

Ce e drept, din când în când, în presă, apăreau secvențe de proză care ne aminteau că Vitalie Ciobanu debutase cu un roman – *Schimbarea din strajă*, 1991. Cititorul lua însă aceste apariții sporadice ca pe un hobby, o zăbavă între două tomuri hiperserioase, mai ales că de la *Schimbarea...* trecuseră aproape treizeci de ani!...

Volumul de la Humanitas, *Zilele după Oreste*, o carte de proză densă, bine scrisă, ne-a reamintit debutul și l-a „reabilitat” pe Vitalie Ciobanu ca autor epic. Cele șapte nuvele din culegere atestă un prozator pe deplin maturizat, sigur pe sine, construind universuri narative absolut credibile ca literatură. Momentul ne obligă să ne revedem punctele de vedere asupra scriitorului și să distribuim altfel accentele. *Zilele după Oreste* ne sugerează și o nouă perspectivă asupra romanului eclipsat de eseistica în marș. Acustica prozelor scurte reverberează mult mai deslușit atât în reușitele debutului, precum și în hiaturile defective ale acestuia.

Schimbarea din strajă (Editura Hyperion, 1991) e un roman istoric tradițional, cu profil sadovenian ușor recognoscibil. Până la un moment, chiar și subiectul ne amintește uluitor de mult de *Neamul Șoimăreștilor*. În orice caz, schema narativă e aceeași. Protagonistul romanului, căpitanul Toma Albuleț care merge la domnitorul Ghica-Vodă pentru a apăra ocinele țăranelor din Măgura Branului pare o dublură a căpitanului Tudor Șoimaru. Acesta la fel ceruse audiență la Ștefan Tomșa pentru a întoarce pământurile răzeșilor din Murgeni. Ambii viteji, mesageri ai dreptății, luptă cu sabia în mână pentru a recupera pământurile sătenilor luate cu anasâna. Hulpavul Iordache Balș, boier velit, sea-

mână la fapte cu Stroie Orheianu, amândoi lărgindu-și posesiunile prin înșelăciune și mână armată, lipsindu-i de țărinile strămoșești pe agricultorii din împrejurimi. Cei doi domnitori, Ghica-Vodă și Tomșa-Vodă, dau urice care repun în drepturi țăranii din Măgura și Murgeni din prea multă simpatie pentru căpitanii curajoși, dar și pentru a-i avea pe răzeși drept sprijin la ceas greu împotriva boierilor gata oricând să trădeze. Schema se completează prin cei doi sfetnici ai militarilor – Toma Albuleț e consiliat de părintele Vladimir, iar Tudor Șoimaru e îndrumat de moș Mișu, unchiul său. Avem astfel distribuția și integrarea în subiect a principalilor eroi ai poveștilor cu rentă istorică, situate însă fiecare pe paliere cronologice diferite, la depărtare de un secol și ceva. Și toposul basarabean e deviat dinspre Orhei spre Lăpușna.

Ei bine, în *Neamul Șoimăreștilor* există și o ramificație de subiect sentimentală – căpitanul Tudor se îndrăgostește fulgerător de ochii Magdei, fata pe care o salvează din mâinile cazacilor răpitori. Evoluția intrigii căpăta astfel și o pulsație romantică, conflictul central dintre căpitan și Stroie Orheianu, care era tatăl fetei, acutizându-se și luând alte dimensiuni, inclusiv etice, nu numai sociale. Toma Albuleț are însă o relație pasageră cu o tipă de moravuri ușoare, de care se îndepărtează cu scârbă.

Cam pe aici se termină toate similitudinile *Schimbării...* cu izvodul *Șoimăreștilor*. Căci încolo încep diferențele. Prima și cea mai vizibilă este stilistica romanului lui Vitalie Ciobanu. De regulă, imitatorii lui Sadoveanu își mulează stilul pe cel al maestrului, refacerea epocii fiind instrumentată mai ales printr-un vocabular dulce-arhaic, prin adresări protocolare firești fie în obștea rurală, fie la curțile boierești sau domnești, printr-o excesivă liricizare a sentimentelor, dar și a priveliștilor pe fundalul cărora evoluează personajele. Vitalie Ciobanu apelează doar constrâns de realitatea istorică la unii termeni cu circulație în vremea veche: *arnăut, poteraș, olăcar, gloabă, rușfet, alișveris, left* ș.a., fără a încerca cătuși de puțin să imite o scriitură personalizată în timp. Dimpotrivă, debutantul se situează la celălalt pol al arhaității, adoptând un vocabular impregnat – în exces! – de neologisme:

Toma privea uluit imaginea aceea în latentă extensie, proptindu-și nedumerirea într-o contrazicere de logică: iradierea ar fi crescut în mod normal numai dacă ar

fi continuat să se apropie de biserică –, nefiind în stare să conceapă, și cealaltă explicație, anume că lumina putea deveni mai intensă nu neapărat mărindu-și din interior vigoarea...

(citez după ediția Hyperion, p. 286)

Sau:

Toma privea drama ortacului ca pe o „scurgere” a destinului în tiparul prefigurat de el însuși, mai devreme, pentru că el prezisese tocmai această finalitate și prin chiar faptul prezicerii se detașase, acceptase, implicit, desfășurarea consecințelor acțiunii lui Alexa conform, prorocirilor sale. Dar pe de altă parte, Toma nu știuse că lucrurile vor lua exact turnura presupusă (cine i-ar fi oferit siguranța aceasta?), de fapt, el nu-și exprimase decât opțiunea, oricât de dureroasă în elementele ce le instituia, opțiune determinată de atitudinea sa față de Alexa, în care cinstea și sinceritatea reprezentau, sau măcar tindeau să reprezinte, componente fundamentale. (p. 286)

Redundanța neologică produce un efect dublu, nu neapărat pozitiv. În primul rând, se creează o discrepanță severă între realitatea istorică, fie ea și ficțională, și limbajul anacronic, de secol XX, prin care se reflectă un timp de mult apus. Ultimul roman istoric românesc scris până la 1990 și rămas în memoria publică – mă refer la *Princepele* de Eugen Barbu, pe care îl amintesc aici cu toate precauțiile, deoarece a avut o receptare plină de controverse – este atât de impregnat de arhaisme, istorisme și expresii specifice epocii, intrate nu numai în replicile personajelor dar și în textul naratorului, încât cititorul are nevoie de un dicționar special pentru a le descifra sensul! Or, *Schimbarea din strajă* se relevă printr-un registru verbal din modernitatea imediată! Însuși autorul sesizează această inadecvare a formei semantice la fondul tematico-istoric. În Capitolul XII, subintitulat și *Popas între două capitale*, de fapt un insert textualist în care substanța romanului și personajele sale sunt supuse unei autoanalize din structurile interioare ale fabulației, Toma Albuleț, pus să se autoexamineze ca personaj, îi reproșează autorului tocmai această lipsă de consonanță verbală cu timpul și toposul epic:

Nu mai zic de palierul istoric în care m-ai expedit. Uneori am impresia că aparțin în fapt timpurilor moderne, că sunt un contemporan al tău, obligat să-și încorseteze trupul într-un veșmânt de muzeu.

Nu întreb pentru ce ai procedat astfel, nu intră în competența mea să o știu, mă gândesc însă dacă cititorul va accepta un transfer de genul ăsta și, mai ales, dacă isnaful criticilor va interpreta – precum ți-ar plăcea probabil – înlocuirile la care ai recurs drept un ce de valoare, sau barem o modalitate admisibilă. (p. 263)

Să admitem însă că limbajul operei e o convenție de la care ne putem abstrage, căci cu puțin efort am găsi și asemenea exemple în literatura universală, dar deza-cordul nevralgic e în altceva. Deseori textul debutantului e asfixiat de prea multa inteligență neologică și atunci scriitura devine, eufemistic fie spus, dacă nu indigerabilă, atunci pur și simplu gongorică. Accesăm un singur exemplu, romanul oferindu-ne cu dărnicie multe altele:

Totuși, gravitatea împrejurărilor, precum și prospețimea senzației prime a frustrării deocamdată nu cedase întâietatea altor sentimente, ivite să marcheze detașarea individuală de orânduirea satului. Depresiunea, mare și unică, acționa asupra lor ca un drog, făcându-i să uite cu desăvârșire că existența le număra și târcoale în care nu se intră cu hurta. Erau amețiți de același damf al vexării și aveau nevoie unii de alții ca să-și păstreze verticalitatea serios periclitată de ultima lovitură a dușmanului. (p. 83)

Puținele vocabule din graiul obișnuit al sătenilor (târcoale, hurta etc.), nu descongescionează partitura generală hiperlivrescă.

Fenomenul e o boală a erudiției specifică începătorilor noștri bine școliți. Aceștia încearcă astfel să-și „de-basarabenizeze” scriitura, căzând involuntar în capcana celeilalte extreme, a excesului de corectitudine. Rar bucureștean care să compacteze o masă neologică atât de mare și uneori strident eterogenă pe un singur decimetru pătrat de pagină! Aceste exerciții de erudiție lingvistică/ terminologică induc chiar și celor mai izbutite texte o notă de artificialitate.

În cazul lui Vitalie Ciobanu, fixația pe semantica modernă mai are o explicație. Toma Albuleț este personajul-cheie al romanului, de aceea figurează în toate episoadele centrale ale subiectului, protagonistul fiind implicat ca factor decisiv și în cele mai multe dintre liniile colaterale ale fabulei. Nu e de mirare deci că eroul are în permanență sub ochi perspectiva epică, iar ductul narativ pare trasat din punctul său de vedere, de multe ori vocea autorului contopindu-se cu cea a eroului, cititorul deosebindu-le cu greu una de alta. Să nu uităm și detaliul foarte important că Toma Albuleț e un reflexiv care își scrutează în permanență propriul eu, aceste „scociorări” în abisul său psihologic luând forma unui monolog interior cu caracter analitic, care, într-un fel, justifică parcă această viitură neologică. Căpitanul, vrăjmășit de mulți dușmani, e mereu preocupat să discearnă, să disocieze contorsionata împletire a faptelor, pentru a pătrunde lucrurile și oamenii până în esențele lor latente. De aceea textul romanului are, nu în puține secvențe, caracter eseistic-istoric, precum în fragmentul de la p. 83-85, de la subsol, un mic studiu care ar putea fi intitulat *Despre trădare și trădători*. Din structurile intime ale textului, cititorului îi vine greu să decidă cărei instanțe narative îi aparțin aceste meditații. E vocea lăuntrică a personajului central? E intervenția autorului?

Luând în calcul aceste premise, ajungem la concluzia paradoxală că *Schimbarea din strajă* făcea vizibilă nu atât vocația de prozator a autorului, cât pe cea de... eseist și exeget. Înclinarea tenace spre analiză și sinteză se reliefează mai ales în capitolul XII, neobișnuit pentru un roman tradițional și intitulat respectiv: *Popas între două capitale*. Textul *popasului* deconstructivist poate fi calificat ca o autorecenzie la romanul însuși, dar mai ales e un... studiu de vivacitate a personajelor. Acestea se privesc într-o oglindă autoreferențială și se judecă dintr-o parte, procedeu greu „de lipit” de trama unui roman tradițional istoric. Întreg capitolul, mostră absolută de textualism postmodernist, era de fapt un subterfugiu prin care autorul încerca să smulgă textul prozei de sub incidența unui roman istoric tradițional, pentru a-i da aura unui metaroman. Procedeu nu izbutește acest transfer din cauza naturii adiționale a *popasului*. Rămânând absolut în afara structurilor narative ale prozei, capitolul XII pare o concrescență artificială sau, dacă vrei, o proteză grefată pe ființa vie a romanului care supraviețuiește, bine mersi, prin sine însuși! Chiar dacă unele inserturi, de regulă coborâte la subsolul textului-mamă (cum ar fi cel pomenit mai sus, de la p. 83-85), par a avea legături cu *popasul* și se face încercarea de a le topi în interiorul liniilor de forță ale subiectului propriu-zis! Cu un appendice similar își înzestra romanul *Cumplita vreme* (Editura Cartier, 2017) și Vladimir Beșleagă. Prozatorul adăuga volumului III un compartiment special pe care îl intitula respectiv: *Capitolul al nouălea și cel de la urmă sau Județul vremii* (p. 578-661). E același joc textualist în care autorul se implica el însuși, în tandem cu eventualul său cititor, ambii discutând prestația personajelor sau diverse momente și viraje ale subiectului. La *județul vremii* sunt chemați în boxa acuzaților Constantin Cantemir, principalul vinovat de asasinarea lui Miron Costin, boierii vicleni și ticăloasele lor slugi care l-au executat pe marele cărturar la porunca domnitorului pizmaș, dar și martorii apărării. Fiecare dintre personaje își expune opinia sa în legătură cu abominabila crimă, își condamnă sau își regretă neimplicarea, încearcă neîndemânatic să-și mascheze vinovăția etc., etc. Autorul, în dialog cu cititorul, cern împreună faptele istorice și emit teze și antiteze din perspectiva timpurilor de astăzi.

Și acest appendice postmodernist își vedește imediat natura artificială, în deplin contrast cu substanța tradițional-istorică a romanului.

Stilul hiperlivresc, tăbăcit cu neologisme, al cărții de debut e caracteristic și pentru *Zilele după Oreste*, proza titulară din volumul apărut la Humanitas. Chestia e explicabilă: bucata respectivă e cea mai apropiată în timp – ca elaborare – de *Schimbarea din strajă*, „moștenind” de la acesta nu numai spiritul cult, dar și hibe. Celelalte nuvele, deși rămân în cadrul livrescului, au totuși un alt regim stilistic, unul perfect armonizat ca limbaj. Semn că autorul a ieșit din faza de noviciat și s-a maturizat, propunându-ne o proză complexă și bine scrisă.

Din cele de mai sus nu ar trebui să reiasă că *Schimbarea din strajă* e un eșec¹. Da, e un roman-școală, cu artificialitățile specifice unui debut, dar unul memorabil. Vitalie Ciobanu stăpânește ferm întreaga construcție epică, personajele sunt suprave-

gheate atent și par bine individualizate, în ciuda „autocriticii” pe care și-o fac. Finalul, altul decât un happy-end hollywoodian, e extrem de bine regizat. Autorul știe să re-creeze atmosfera secolului și descrie cu multă îndemânare literară arealul natural în care evoluează personajele. Subiectul e credibil și nu e lipsit de antren. Toma Albuleț e un erou complex, absolut memorabil în proza noastră. Sondajele sale psihologice în propriul trecut – căpitanul a fost cândva un simplu hoț la drumul mare – îi influențează conduita în prezentul epic și-l fac să gândească la viitor din aceeași perspectivă etică. „Gloria” de lotru îi atâră ca o ghiulea de picioare și Toma face tot posibilul, printr-un complicat efort psihologic, să se debaraseze de ce a fost și să-și construiască un alt eu, cu un alt „orizont moral”. De cavaler al dreptății, de justițiar convinși. Albuleț nu e astfel doar un aventurier ce-și face dreptate cu sabia, ci e o entitate gânditoare, ceea ce îi dă o anume individualitate în galeria literară a militarilor de carieră. Prin el, *Schimbarea din strajă* poate fi catalogat nu numai ca roman de acțiune pe fundal istoric, ci și roman de analiză.

Scris în cheie preponderent realistă, *Schimbarea din strajă* anunță prin unele scene orientarea autorului spre fabulos, prin care excelează majoritatea nuvelor din *Zilele după Oreste*. Episodul înaintării anevoioase a lui Albuleț spre conacul lui Iordache Balș, pentru a-i cere boierului socoteală, are ceva fantastic-baladesc în fondul întâmplării: înseși elementele naturii încearcă să-l oprească din drum, iar spectrul lui Vâlcan, ortacul mort de mult, care i se arată personajului central, e un indice premonitoriu pe care căpitanul îl va descifra când va fi prea târziu.

Titlul romanului derivă la fel din fantasticul legendar și nu trebuie citit ca o banală schimbare de santinele, semnificațiile cuvântului *strajă* fiind, în acest caz, mult mai adânci, cu rădăcini în mitologia populară. În dicționarele românești actuale, substantivul în cauză, pe lângă multe sensuri uzuale, are și această interpretare: „(În mistica ortodoxă) Vamă prin care trece sufletul mortului, înainte de a ajunge în fața judecății”. Or, sensul pe care îl pune autorul în alchimia titlului e cu totul altul. Îl aflăm din scena înmormântării părintelui Vladimir, când procesiunea funerară se oprește la porțile cimitirului:

În nedumerire sau mai degrabă îmboldit de curiozitate, Toma întrebase pe o femeie din preajmă asupra pricinii „popasului”. „Ca să se facă schimbarea din strajă.” „Cum adică?” se miră el și se văzu nevoit să înfrunte privirea nemulțumită a nevestei. „Sufletul părintelui trebuie să ia locul celui care a murit înaintea sa ca

sufletul vechiului mort să se poată duce spre odihnă veșnică”, îi răspunse. Pentru a înlătura o eventuală neclaritate și punctând oarecum explicația, femeia adaugă: „Așa se rânduiesc sufletele morților la poarta țințirului”. „Schimbarea din strajă”... unde a mai auzit el cuvintele acestea? se îngândurase Toma. (p. 301)

Le auzise de la părintele Vladimir (vezi p. 211). E un eres răspândit în satele din nordul Basarabiei (știu sintagma a *schimba din strajă* încă din copilărie...) menținut probabil în mentalul colectiv și acum. Nu l-am găsit însă în tratatele de mitologie populară românească. E o credință ritualică veche, asociată cu sepulcralul. Expresia a *schimba din strajă* ar trebui introdusă în dicționare cu semnificația semnalată în romanul lui Vitalie Ciobanu. În finalul prozei, Toma Albuleț vede coborând, ca dintr-o negură a amintirii, chipurile lui Vâlcan, al domnitorului Vodă-Ghica, al lui Alexa, ultimul în acest șir de defuncții apărând părintele Vladimir, înmormântat recent. Cum fiecare dintre ei îl *schimba din strajă* pe anteriorul, căpitanul înțelege că e rândul său să preia mistica misiune.

În majoritatea nuvelor din *Zilele după Oreste* granița dintre real și fabulos e pălpâitoare, personajele trecând foarte firesc, aproape pe nesimțite, din spațiul terestru al realului pe tărâmul fabulosului și invers. O mare parte din proza actuală din întreaga lume apelează frecvent la multiplele și de nimic îngrădite posibilități ale genului *fantasy*, iar personajele transgresează lejer, fără șocuri nervoase deosebite, linia imaginară dintre cel mai banal cotidian înspre fantasticul halucinatoriu. De fapt, procedeu e destul de rodat nu de azi și nici de ieri, dacă e să ne amintim doar de piese literare chiar din preajma noastră, să zicem, nuvela *La țișănci* de Mircea Eliade. Într-un „spațiu labirintic”, dar subpământean, se deplasează anevoios și eroul din romanul contemporan nouă al lui Haruki Murakami *Uciderea Comandorului*. Personajul central este ghidat în deambulările sale într-un univers fantastic de un ins ciudat care coboară dintr-un tablou și se întrupează în carne și oase. Lucruri neverosimile li se întâmplă și eroilor din *Kafka pe malul mării*. Fabulosul e în largul său și în unul dintre ultimele romane ale lui Kazuo Ishiguro, *Urișul îngropat* (2015)², deși autorul începuse cu proze adânc înfipite în realitatea meschină a unei Anglii de azi (*Rămășițele zilei*, 1989). Nuvelistica lui Mo Yan (*Cătușe la degetele mari*, *Frumoasa care trecea pe bulevardul Chang'an călare pe măgar* ș.a.) se sprijină aproape în întregime pe imaginarul fantastic. Fantazează liniștit în *Supunere* chiar și

Michel Houellebecq, abonat în genere la o realitate adesea porno-naturalistă. José Saramago, în *Eseu despre orbire*, povestește lucruri de un realism respingător, dar toată motivația epică e dictată de un fapt iarăși neverosimil – orbirea într-un timp fulgerător de scurt a unei întregi populații. Ca să nu mai pomenim de *realismul magic* al latino-americanilor, celebrat prin Márquez, Borges, Julio Cortázar (*Continuitatea parcurilor* mi se pare o perlă!), prin Alejo Carpentier care, admirând fabulosul asiatic, european și, evident, latino-american, teoretiza renumitul *lo real maravilloso*, „realul miraculos”, care „se encuentra a cada paso en las vidas de hombres que inscribieron fechas en la historia del continente” (nu cred că aveți nevoie de traducere).

Mircea Cărtărescu, cel mai tradus prozator român de azi, a alternat în permanență oniricul cu fantasticul, inclusiv în romane, ultimul său volum de proză scurtă, intitulat *Melancolia* (2019), fiind în întregime o plămuire din care transpare o lume guvernată de fantasmеle și angoasele singurătății. În 2021, cartea a și apărut în traducere franceză, urmează edițiile în germană și italiană. La noi, ultimul roman important de anul acesta – mă refer la *Hipnotic* (2021) de Val Butnaru – e o construcție în care faptul real istoric și contemporan e bine amalgamat cu livrescul și fezandat din belșug cu fantasticul cel mai pur.

Narațiunile lui Vitalie Ciobanu sunt deci în pas cu tendințele mondiale și alimentează un fabulos de cea mai bună calitate. Parcă pentru a spori misterul unor subiecte, autorul evită să localizeze întâmplările și personajele „în timp și spațiu”, oferindu-i cititorului o marjă largă de interpretare. Nici numele unor personaje, selectate parcă dintr-un registru onomastic european (*Oreste*, *Ilona*, *Iordan* etc.), nu dau indicii sigure că ar aparține unei anumite țări sau unui ținut anume (România? Basarabia?). Ghereta lui Oreste s-ar înscrie sigur și în arhitectura modestă a unui orașel ca Floreștiul și într-un târg provincial din Moldova istorică unde sunt câini ai căror stăpâni au o altă etnie decât cea românească. Iar gara Ilonei (*Ilona și împărăția*) pare desprinsă dintr-o distopie fără mărci naționale concretizate, deși răspunsul la întrebarea cine e dușmanul din Răsărit (nenumit nici acesta...) nu ne lasă prea mult în dilema neștirii. Repet: aceste ambiguizări *onoma-* și *toponimice* ridică la pătrat efectele fabulosului și dublează incidența suspansului.

NOTE:

1. „Rămâne totuși un roman de tinerețe, interesant mai curând pentru importurile teoretice din epocă și pentru voința de a se disocia de tradiționalismul predecesorilor, dar mai puțin prin calități intrinseci” (Mihai Iovănel, în *Dicționarul general al literaturii române*. Ediția a II-a revizuită, adăugită și adusă la zi. Editura Muzeul Literaturii Române, București, 2016).
2. Proaspăt apărută, *Klara și Soarele*, creație a niponului britanizat, a figurat un timp pe lista lungă pentru Booker Prize 2021; Ishiguro nu s-a regăsit însă în lista scurtă... Noul roman e o distopie despre prietenia dintre o fată bolnavă și un android plin de afecțiune. Foarte interesantă, din punctul de vedere al temei noastre, concluzia din acest an a juriului: „După lecturarea celor 125 de cărți înscrise în competiție, membrii juriului au descoperit că sunt atrași de cărți care șterg granițele dintre ficțiune și nonficțiune”.

VITALIE CIOBANU
SCHIMBAREA DIN STRAJĂ

CHISINĂU
EDITURA
HYPERION
1991

VITALIE CIOBANU
ZILELE DUPĂ ORESTE

BUCUREȘTI
EDITURA
HUMANITAS
2019

„PRESTO:/ ÎNSĂȘI ȚUGA TĂIATĂ ÎN DOUĂ...”

de MIRCEA V. CIOBANU

Nici nu știu de unde să încep. Adică: pot să încep de oriunde. De exemplu, recitesc *Autoportret cu ochelari de ceai* și o aud, pe un segment, pe Janis Joplin: „No, no, no, no, no, no, no, no, no. (...) / (...) / (...) / Don't you cry...”. Ea nu vine ca „referință culturală”, e un link implicit, pentru că asta-i „sună” în minte poetului atunci când are nevoie de „coloana sonoră” pentru „o oglindă ce-și pune pe față un vâl (de ceai) negru plimbată de-a lungul/ unui straniu peisaj abraziv”... Poetul trăiește în lumea muzicii precum trăiește în cea a literaturii sau picturii, care îi sunt detalii/ obiecte de mobilă ale anturajului cotidian. Ele îi determină ritmurile vieții și ale textelor (sic!) exact așa cum pe artistul primordial îl influențau ritmurile naturii. Gramatica poemelor, consecutiv, pornește de la această muzică, preponderent una modernă, cu ritmică sofisticată, dar și absolut accesibilă, nemijlocită, la nivelul epidermei.

Un poem, mai rar amintit, *langue au chat(te)*, are un vast citat dintr-un cântec al lui Jacques Brel, *Ces gens-la*: „Les autres ils disent comme ça/ Qu'elle est trop belle pour moi/ Que je suis tout juste bon/ A égorger les chats/ J'ai jamais tué de chats/ Ou alors y'a longtemps/ Ou bien j'ai oublié/ Ou ils sentaient pas bon/ Enfin...” Un camerton, chiar dacă poemul e de-a latul, pe când cântecul e zvelt, cu versuri scurte și ritmice (dar cântat în maniera lui Jacques Brel, întinzând cuvintele, ca pe o coardă, un fel de recitativ, graseind accentuat, dramatic)... un camerton semantic, da. Am impresia că, atunci când îl citează, poetul de la Chișinău ne trimite la cântec.

Exact așa cum, în fața poemului *une histoire d' amour: la dame ou ours*, avem indicația ludică (dar foarte precisă pentru a intra corect în sintaxa poemului, precum indicațiile compozitorului deasupra portativului: *allegro moderato; presto; sau... in tempo di Menuetto*): „muzica: serge gainsbourg; voce: serge gainsbourg/ jane birkin”. Relația de durată (o căsătorie neoficializată) între compozitorul de patruzeci de ani și interpreta britanică, de două ori mai tânără, a fost privită un timp ca cel mai celebru cuplu din Franța. Apropo, această căsătorie (a treia) a lui Serge Gainsbourg nu a fost și cea din urmă: ultima dată artistul francez (fiul unui tată evreu din Feodosia și a unei mame evreice din Odessa), care a suportat umilințele ocupației naziste și a regimului Vichi, s-a căsătorit (în 1981) cu Caroline von Paulus, o fată cu treizeci de ani mai tânără, nepoata feldmareșalului Friedrich Paulus și a principesei Elena Rosetti-Solescu. Cuplul Gainsbour-Birkin e

și protagonistul unuia dintre poemele de referință din *columburiul* lui Em. G.-P.: „Trupul/ flamboiant/ al micuței englezoaice/ Jane Birkin/ țâșnind din mâinile/ lui Serge Gainsbourg/ (1928-1991)/ cât să-si aprindă/ *une dernière cigarette*” (*Zippo*).

Camertonurile muzicale dau tonalitatea mai multor discursuri. Jaques Brel mai deschide un poem (*passagere*), iar același Serge Gainsbourg (preferințele muzicale ale lui Em. G.-P. ies în evidență în opera poetului la fel de bine ca și cele literare) e citat și în (*po*)em G(eo)-p(*olitic*), alături de un vers din Pavese. Aș mai adăuga aici, pentru diversitate, și secvența ironică, citată rusește, „ВРЕМЯ, ВПЕРЕД!”, din piesa omonimă a lui Gheorghi Sviridov, bucată muzicală cu care începea principala emisiune informativă din URSS: „Vremea”, citatul fiind pus în fruntea poemului *Pocitania*. Apropo, acest laitmotiv agresiv-revoluționar (futurist, în esența lui, dinamic, subliniind mișcarea impetuoasă, asaltând viitorul, o mișcare capabilă să încânte pe vreun Marinetti): „Вперёд, время! Время, вперёд!” este, la origini, (și) un citat pur literar, decupat din piesa lui Maiakovski *Baia*.

Emil e cel care trăiește muzica așa cum trăiește poezia. Muzica nu e o „temă” în opera lui, nici măcar un leitmotiv. Ea este elementul organic din care se clădește corpul virtual al poemelor (și prozelor, pentru că o temă aparte ar fi ritmurile romanului *Țesut viu. 10x10*, un roman polifonic bine orchestrat). Poemul (acum ar trebui să adaug: din tinerețe), intitulat cu rămășițele unui ecou al unei prăpăstii: *ch-ău*, e chiar o suită orchestrală în ritm de *rag-time*, indicat ca subtitlu. Iar accelerările de ritm vor fi indicate cu numărul de rotații ale plăcilor de vinil: 33 1/3; 45; 72: „Ch-ău oraș de-ntuner/ oraș-ebonită pe care/ un nebun îl învârtă în degetul mic ca pe-un disc și un milion de picioare/ merg aleargă mereu de la margini spre centru pe cerc pe spirală...”

Revenind la cărțile mai recente ale poetului meloman, reținem neapărat acest titlu, *Liebestod*, poemul care trimite direct la Wagner și care deschide – nemțește, da – volumul *A(II)Rh+eu*. Era textul care mă făcea să-l întreb pe autor, înainte de lansarea cărții (a cărților gemene: *A(II)Rh+eu* și *Apa3D*), dacă îl asculta, în timp ce scria cărțile, pe Wagner. Titlul trimitea absolut explicit la finalul operei *Tristan și Isolda*, cu îngemănarea de neocolit a morții cu dragostea (*Liebe* însemnând în germană dragoste, iar *Tod* – moarte). Termenul unește nu doar poemele, ci și cele două cărți împreunate.

Ei, bine, greșeam. Mergeam strict pe titlu (deși, sincer vorbind, și poemul, cu versuri lungi, de peste douăzeci de silabe, era un calup noduros, à la Wagner) și pe jocul de termeni („câci dragostea este ca moartea”). Poetul îl asculta de fapt, în timp ce-și scria cărțile-jumătăți de rodii, pe Arvo Pärt, compozitorul avangardist-minimalist (stilul său s-ar apropia mai mult de ceea ce se cheamă *New Simplicity*). Cel care, încercam eu să explic publicului de la lansarea cărților, compune un fel de „nocturne” (ele se numesc altfel: *Oglindă în oglindă, Tabula rasa, Pentru Alina* ș.a.m.d.), pe care trebuie să le interpretezi cu câte un deget de la fiecare mână, sunetele căzând ca picăturile de ploaie printr-un acoperiș găurit. Nu e singura impresie de la muzica lui Pärt, dar era explicația mea contextuală pentru minimalismul muzical al estonianului. Și, oricât ar părea de paradoxal, subțiindu-și și minimalizându-și discursul (da, în maniera lui Pärt – apropo, acesta are o piesă pentru orchestră care se intitulează „Silhouette”, foarte potrivită intenției lui EGP din poemele-lumânări) –, el nu evadează din bibliotecă, ci se apropie și mai tare de ea. Or, aceste lumânări ard în bibliotecă, îi amintesc de bibliotecă și... îi luminează lecturile.

Audițiile acestea se proiectează în poemele-lumânări, minimaliste în esență, fiecare de câte douăzeci de versuri scurte. Atât de scurte, încât cheia sol nu e scrisă, ci desenată (*Efigie*). Iar o poezie de pe la mijlocul cărții se va intitula, cu trimitere la suita Peer Gynt a lui Grieg, *Solveig sang*, în care primele trei litere vor fi înlocuite de aceeași cheie muzicală, care ne indică nota de pe linia a doua a portativului. Poemul-lumânare cu trimitere la suita lui Grieg se răsucesce în final într-un arabesc-paradox: „O privire/ muiată-n (ă/ la) foli(e)-/ culină vs/ o vorbire/ în două cu/ text(oster-/ *on s'aime*),/ puritatea/ cu care se-/ ntrepătrund/ fără să se/ amestece -/ ivirea ei,/ insolită/ ca vocea/ lui Björk/ în Corul/ Armatei/ Sovietice”. Nimic mai contrastant decât artista islandeză, variind stiluri dintre cele mai diferite, de la muzica clasică la cea electronică, și rigiditatea – uniformizată! – a ansamblului armatei, entități care se pot interpătrunde „fără să se amestece”.

Ca și Roland Barthes (cel din *Plăcerea textului*), Em. G.-P. ar putea să spună că Björk, Brel, Solveig, Gainsbourg sau Janis Joplin sunt ceea ce *îmi vine în minte*, nu ceea ce *chem*. Precum referința, d.e., la *Orly*-ul lui Jacques Brel din *Poem*-ul care încheie (e doar prima ușă, pentru că mai este una,

după cuprinsul cărții (sic!), suntem pe terenul minat al rodiilor-granatelor lui Emil!) volumul *A(II)Rh+eu*: „să-și ia rămas-bun ca-n *Orly* de Jacques Brel/ urmărind-o à perte de vue (= „cât o văd ochii” sau, mai exact: „până o pierde din vedere”, cam așa s-ar traduce – mvc)...”, în cântec (care e și el, la rândul-i, o replică a lui Brel la cântecul lui Jilbert Becaud *Dimanche a Orly*) fiind imaginată o despărțire dramatică, ca scenă singulară în mulțimea pasagerilor din aeroportul parizian. Trimiterile acestea, implicit succesive, sunt dintr-un univers închis (dar deschis zborurilor), în care ritmurile și sunurile sunt lianții necesari. Eu văd (simt, aud!) ritmurile lui Brel (nu doar cel din celebrul *Amsterdam*) în linkul la care trimite Em. G.-P. în poemul *Apa3D*, ca să ascultăm sonoritățile versurilor lui Gherasim Luca (poemul *Passionément*) în interpretarea poetului, încă o piesă din registrul muzical (sic!, deoarece interpretarea lui Luca, construită pe ritmuri și suişuri-coborări ale vocii, nu cedează cu nimic unei interpretări muzicale), din disc-fondul lui Emil.

Iar un fel de „tetraevanghel” structurat pe o cruce – sistem de coordonate, alcătuit din patru *tanka* – respiră muzical nu doar în acest echilibru structural (succesiune, circularitate, armonie a imaginilor – care începe cu Platon și se încheie cu *Cântarea cântărilor*: un dublu acord muzical în final), ci și explicit, în secvențe integral citabile: „Toamna de aur/ se întoarce-n orchestră/ de alămuri – în-/ tr-o gutuie, trompeta/ lui Armstrong cântă solo” (*Etno-jazz*). Trimiterea la festivalul de etno-jazz organizat periodic la Chișinău de Anatol Ștefăneț de la „Trigon” nu e deloc întâmplătoare, Emilian Galaicu-Păun fiind nu doar abonat la aceste evenimente – printre cele mai consistente din tot ce se produce la Chișinău pe ringul culturii –, ci și înveșnicind clipa trecătoare a muzicii în textele sale (ziceam că nu am să intru în roman, limitându-mă la poezii, dar nu am de ales).

În *Țesut viu. 10x10*, temele muzicale se dezvoltă, inclusiv, în câteva titluri (cel cu *Avia Maria* – parafraza grotescă a lui *Ave Maria* – și *Drăguța lui Șaleapin*, pagină evocatoare din istoria erotică a muzicii), iar personajele din roman, până și cele monumentale, sunt subordonate ritmurilor muzicale, d.e.: „în zidul Kremlinului nu se intră decât pe muzică de Chopin!”. Secvența (erotică!, precum o jumătate bună din tot ce scrie Em. G.-P.) pe care eu aș intitula-o „Sincopa lui Ștefăneț” este asta: „e-un joc la patru mâini, lasă să-i treacă el pe lângă urechi confesiunile sale, asemănător

cu Ațele din copilărie. Doar că cel jucat pe degete va fi chiar invitatul nostru; și atunci vorba ăluia de pe cruce: *țin`te-n mâini!* – câte schimburi de replici, tot atâtea figuri; nouă nu ne rămâne decât să le fixăm, la fel cum fac băieții de la *Trigon*, în piesa *Doda*, încremenind cu arcușurile-n aer și marcând pauzele.”

Revenind la poezie, unele titluri induc ideea muzicii într-un mod explicit, chiar dacă, precum în majoritatea cazurilor, dacă titlul nu e parafrază, calambur sau alt joc de cuvinte, atunci e cel puțin cu dublu sens, într-o omonimie... polisemantică. Precum e *Fuga basarabeană*, având un epigraf din *Fuga postmodernă I* a Angelei Marinescu. Nu e un motiv muzical, nu e un joc muzical, e muzica însăși, o muzică a cerurilor, a respirației umane, pe care doar o fugă cântată la orga dintr-o catedrală o poate reda: „cu pământul luat pe picioare cu cărțile (noastre) de lut/ (răzuindu-le de toți copacii) luate pe tălpi dezlegându-/ ni-se când un șiret când al doilea când nistru când prut noi... *allegro*. pedala lui/ dumnezeu apăsând pe accelerator și din când în când numai pe frână/ ne pompează întreaga suflare în țevile unei conducte de gaz magistrala transsi-/ *beria*-nă prin care/ zi și noapte pompată de-(aceeași?) pedală suflarea din urmă a/ zece mii de ființe plecate-n *pohod/ na sibir* se întoarce acasă să pâl-păie-n ochiul/ aragazului candelă triplă/ cvadruplă-ncălzindu-ne (cea de)/ *toate zilele (și nu ne du...)* numele meu fie/ bejenaru. așa să-mi ajute/ dumnezeu. de tătari am scăpat și de turci am scăpat dar de ducă-se/ pe pustii cum să scap când la capătul fugii îl aflu/ în chiar numele meu. bejenaru. *bežanije. presto:/* însăși fuga tăiată în două //însăși fuga tăiată în două/ ca din pușcă// ca din pușca/ de vânătoare odată// de vânătoare odată/ două focuri țâșnind// două focuri țâșnind...” Indicațiile pentru tempoul muzical nu sunt deloc întâmplătoare, nu sunt doar un joc, având în vedere că după un ritm destul de rapid (*allegro*) să urmeze nu o încetinire, ci – inclusiv în jocul omonimic al fugii – o accelerare maximală, presto fiind ritmul cel mai înalt (prestissimo e deja o derivată excepțională).

Dar muzica e și tăcere, mai ales, tăcere dramatică, precum e surprinsă în această stampă (poemul se intitulează *Silenzio stampa*), îmbinând destinul artistului, destinul lumii și citatele clasice, shakespearene, hamletiene: „la capătul celor 40/ de zile/ de grevă –/ cea mai/ lungă din/ Europa/ de Est!/ ultimul/ artist al/ foamei/ și-a cusut/ gura pe/ dinăuntru/ cu propriile/ coarde/ vocale./ (*The rest/ is silence*)”. Muzica e și referința plastică, sculpturală, atunci când poetul vorbește de corporalitate, fie invocând celebra fotografie cu *Violon d’ Ingres*, fie că vorbind despre propriul corp: „îmi port/ scheletul/ ca pe-un/ violoncel/ la care,/ dacă nu/ Rostropovici,/ atunci/ moartea/ are să-mi/ cânte(-n/ strună)”. Și, dacă-i muzică (înainte de toatel), cum fără trimiterea la renumita artă poetică a lui Valéry? „La pian –/ Sveatoslav Richter/ (1915 – 1997)/ cântând *live/* în Piața Roșie/ pe-un ger de -10°C/ în mânuși fără degete/ și, din pământ –/ nimic nu-i prea mult/ pentru Tătucul Popoarelor/ (1879 – 1953)!/ un sicriu Stradivarius” („*De la musique avant toute chose*”). Și dacă muzica e spirit pur, atunci poezia nu e decât în-corporarea acesteia.

MARI PROZATORI

FĂPTURA*

de IVO ANDRIĆ

Să fi fost vorba de vreo dambla personală ori poate de pacostea aceea specifică balcanicilor, care nu le dă pace niciodată, ori poate și de una, și de cealaltă, de l-a împins pe Đaković să-i facă curte nevastei căpitanului englez.

Și doar erau atâtea femei la pensiune și pe plajă: olandeze rubensiene, franțuzoaice vorbărețe și tunse scurt, rusoaice cu bastonașul în mână, voalul de văduvă pe față și cu experiență, apoi austriece ușor bățoase, dar totuși accesibile. Dar el, nu și nu! Își rupe picioarele și alta nu după acea femeie măritată, rumenă în obraji și lată-n șolduri, care mirosea a rufe curate și săpun de copii, exprimându-și toate sentimentele cu ajutorul vocalelor, nu neapărat cu toate cinci. Îi erau de ajuns o și a. Accentuând diverse lucruri și alternând cele două vocale, ea exprima tot ceea ce putea să simtă: entuziasm, indignare, bucurie, uimire. Avea dinții albi și un mers maiestuos de englezoaică, fața nepudrată și ochii de o strălucire liniștită de apă caldă sub un cer azuriu.

Încă din prima zi, de cum a ajuns și i-a cunoscut pe doamna Townley și pe soțul ei, căpitanul Đaković și-a adus aminte tam-nisam de tatăl său, răposatul domn Manojlo, și de ceea ce auzise despre el, copil fiind. Amintirea aceasta îl chinuia, iar povestea nu-i dădea pace.

Tatăl lui era proaspăt căsătorit când a plecat la Trieste după marfă. Și aici, plimbându-se într-o bună zi pe țărm, a zărit o actriță, cunoscută la vremea aceea, pe Nina Pocaterra, cum făcea baie. A doua zi a trecut din nou: iar ea, văzându-l atât de mândru cu fes și în costum popular, i-a zâmbit. A treia zi i s-au aprins călcâiele atât de tare, că a pornit în urma ei pe trambulină, iar când aceasta a sărit de pe trambulină în mare, el și-a pierdut echilibrul și a căzut după ea. Turul ceacșirilor lui largi s-a bălăngănit, chimirul s-a mișcat din loc, iar ciucurele fesului și-a luat cu disperare zborul. Au făcut cunoștință acolo în mare. Și de atunci timp de trei luni nu s-au mai despărțit. A fost nevoie să vină socrul lui din Sarajevo să-l răscumpere și să-l aducă înapoi. A fost scandal mare de-au scris și ziarele.

Poate de aceea și Jakov Đaković disprețuiește de atunci actrițele, urăște ziarele și îi e frică de apa mării.

– Noi, când ieșim în largul mării, inevitabil facem o prostie, își repeta el în fiecare zi.

Și totuși, cât era ziua de lungă, nu se dezlipa de doamna Townley, iar noaptea când ajungea târziu acasă, după cum îi era obiceiul, o rutină, de altfel, comună multor excentrici și pierde-vară, se certa și se dojenea singur.

– O, nea Jakove (așa îi spuneau pe vremuri colegele de la universitate și așa îi plăcea și lui să-și spună), măgar bătrân ce ești, unde ți-e mintea și demnitatea? Nu ți-e de ajuns că-ți neglijezi prăvălia și casa, ci hoinărești în străinătăți, cheltui averea părintească și te ții de agățat femei. Dar cu ce femei, Jakov? Din atâtea femei, te-ai legat de o englezoaică ce nu știe ce înseamnă dragostea și nici adulterul.

În clipa aceea îi țâșnea ea în fața ochilor în toată splendoarea ei animalică, a desfătării trupului ei rumen, zâmbind cu toți cei treizeci și doi de dinți albi și sănătoși ai ei. O făptură amabilă, născută fără inimă, fără minte, care trăia doar să joace tenis, să citească revista „Magazin ilustrat”, să molfăie, să calculeze...

– Ce fel de făptură e asta? se întreba el singur în întuneric, simțind că ar fi putut cu orice ființă să aibă o explicație, dar nu cu ea. Și poate că ar fi putut să-i treacă astea cu vederea, dacă ar fi zărit măcar o scânteie în ochii ei, un gest precipitat și exaltat, s-o vadă tristă sau înflăcărată. Dar nu. Ea stătea în fața lui ca o sferă uriașă de fildeș, rotundă, netedă, rece, nemișcată, iar el era ca un gândăcel care încerca în zadar să se cațăre pe ea și aluneca de fiecare dată de acolo de unde pornise. Apoi se uită la el în jos:

– Gândăcel! Rușine să-ți fie, nu vezi câtă matahală ești? Și așa, supărat pe ea și mai mult pe sine, se culcă. Doarme, crede că doarme, când, de fapt, încearcă se se liniștească și să-și amăgească gândurile. Și chiar dacă ar adormi cu adevărat, dimineața când se trezește, primul licăr al conștiinței îi copleșește gândurile care nu s-au clintit din loc.

– Cum să încep ceva când nu am de unde s-o apuc. Blestemată să fie!

În schimb toată ziua îi dădea târcoale, încerca să găsească cuvinte potrivite care s-o facă să tresalte, jocuri care s-o entuziasmeze.

Și din nou se lasă noaptea când căpităneasa, după ce-și mănâncă biftekul și-și bea paharul cu lapte, se duce la culcare, iar căpitanul, cu țigara între dinți, stă și joacă bridge. Atunci și Đaković se retrage în odaia sa, umblă de colo-colo ori se trănțește pe canapea și sare din nou în sus din nevoia irezistibilă de a avea vreo explicație cu făptura aceea ori cu sine însuși.

Îi trec prin minte gânduri nebunești, să meargă și să bată la ușa ei, s-o numească cu cele mai injurioase cuvinte, să trezească toată pensiunea, să se ia la bătaie cu căpitanul, să moară, numai să scape de chinul care-l macină. Sau, mâine, când vor intra în apa puțin adâncă, s-o trănțească și, oricât ar țipa și s-ar apăra, s-o frângă de mijloc în apa înspumată și tulbure, înainte ca cineva să poată să-i sară în ajutor. Să facă orice, numai să se curme toate astea din jurul lui, să forțeze acea făptură mută să spună ceva, să scoată un țipăt, să pălească. Doar un astfel de scandal îl poate scăpa de nebunie.

Stând crăcănat în mijlocul odăii, își spune:

– Nea Jakove, nea Jakove, asta n-o să se termine cu bine. O să fie pline ziarele de rușinea pe care o s-o pățești.

După ce obosea de atâta umblat de colo-colo și de vorbele impetuoase și după ce se culca, din nou îi apărea în minte imaginea cu ei doi care se plimbau în dimineața aceea, călcând apa de pe țărm. Și vede din nou cum deasupra suprafeței line a apei se lasă un vânt rece de aprilie, care înșiră o plasă subțire de valuri abia vizibile, cum se mișcă asemenea unei săgeți și, când ajunge la picioare, trece ca un fior peste glezne.

Își potrivește mai bine perna, înfundându-și fața într-o inexprimabilă tandrețe fără de speranță.

*** Povestire din volumul „Poză de familie și alte povestiri”, în curs de apariție la Editura Cartier.**

Traducere din sârbă de Octavia NEDELICU

POEMUL DIN OGLINDĂ

ALEXANDRU MACEDONSKI: „ÎN ATELIER”

de NICOLAE LEAHU

Gravură de Jean Al. Steriadi

Debutând în 1872, cu volumul de versuri *Prima verba*, adică înainte de Mihai Eminescu, în densa umbră a căruia va evolua mereu energica sa personalitate artistică, Alexandru Macedonski este, totuși, întâiul nostru modern, fie și dacă, mai ades, un modern programatic, în tot cazul, anume lecturile și intuițiile sale stimulează apariția la noi a gustului pentru nou, pentru o „poezie a viitorului”, ca și lansarea unui grup suficient de masiv de autori orientați să exploreze literar lumea și altfel decât o făceau Mihai Eminescu și junimiștii, de care s-a delimitat polemic de-a lungul întregii sale vieți.

Considerat o figură canonică, Alexandru Macedonski este astăzi un autor despre a cărui operă vorbim și scriem prea puțin, deși, accentuăm, rolul său în istoria poeziei românești este unul comparabil, în mare, cu cel al lui Mihai Eminescu și, dacă ne-am putea imagina absența acestuia din urmă la apelul muzelor, probabil că astăzi cei mai mulți eminescologi ar fi fost... macedonskologi, iar aleile clasicilor l-ar fi avut drept cap de serie pe autorul *Noptii de decembrie*. Textul ales pentru analiză se numește *În atelier* și ține de volumul *Excelsior*, din 1895.

Spirit neliniștit și aventuros, Alexandru Macedonski va abandona destul de rapid ideea de a obține studii sistematice, dedicându-se vieții publice ca gazetar, militant politic și literat. Eferescenta lui inteligență și curajul de a ataca frontal orice problemă, schimbând fulgerător partidele și grupurile de interese, îl vor urca ades pe crestele evenimentelor, provocându-i însă și crâncene decepții în politică, în viața privată și în literatură. Strădaniile de a fi la înălțimea nobilelor sale origini, ca fantezist descendent de cneji lituanieni și autentic urmaș de boieri olteni sau bravi militari (tatăl său fiind „cel dintâi” general român), îi vor crea lui Alexandru Macedonski faima uneia dintre cele mai insolite personalități culturale românești de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea.

Ctitor de publicații literare și politice, de cenacluri literare și societăți de cultură, revendicându-și un rol de prim-plan cu o disperare paroxistică, Alexandru Macedonski exprimă cu o larghețe contrariană atitudinii antimonarhice și adulări guvernamentale, concepții ortodoxiste și anticlericale. Neîndoios, maleabilitatea militantului politic bruschează curent căutările literatului, vectorial însă Alexandru Macedonski va rămâne mereu sensibil îndatorat estetismului, chiar dacă eterogena

substanță a operei sale (romantism în ambalaj parnasian, parnasianism cu răbufniri romantice, simbolism instrumentalist ș.a.) își mai așteaptă încă evaluatorii. Și, mai ales, cititorii.

În ceea ce are el mai profund și durabil, Alexandru Macedonski este, de departe, cea mai patetică sensibilitate a poeziei românești dintotdeauna. Începând cu temele obsesive (destinul, idealul, puritatea, opulența, sărăcia, iluzia, speranța, revolta, credința, satanicul etc.) și continuând cu expresia, stimulată să răspundă imperativelor sale chemări la înnoire sau, cel puțin, la transformare, poezia macedonskiană polemizează, provoacă, încântă.

Ancorat în sonoritățile tradiției sau afișându-și bronzurile liber de orice prejudecăți, versul macedonskian ia poza distincției suverane, etalându-și răspicarea sau directitatea, perfecțiunea formei sau crisparea existențială: „Tot ce-am scris este raționat!/ Proză rimată, curată proză./ Că-n cer aş face stranie poză!/ Calea de mijloc iar n-am ținut/ Dacă-n văzduhuri nu m-am pierdut./ Ş-ar fi fost bine, barim pe-o stea/ Ca să-mi iau zborul până la ea./ Ş-ajuns acolo să bat în cer/ Un cui de aur sau chiar de fier,/ Ca să-mi iau sacul și să mă leagăn;/ Închis într-însul ca într-un leagăn./Să văd pământul stând la picioare/ Și dând târcoale pe lângă soare./Iar între soare și-ntre pământ/ Să stau să cânt!” (*Răspuns la câțiva critici*)

Ilustrativă în multe privințe, secvența citată reafirmă algebrica luciditate a creatorului modern, lansează apoi ciudata invocare a preeminenței prozasticului asupra liricului (într-un moment, când, pe plan european, situația tocmai că se inversase), pentru ca imediat să-și asume, nonșalant, eventualul eșec artistic. Zborul demoniac, orgolioasa „crucificare” între pământ și cer, dar și ipostazierea orfică a subiectului liric desăvârșesc subtila asimilare a mitului baudelairian al statuării artistului modern între Dumnezeu și Satan. Niciun poet român de la sfârșitul secolului al XIX-lea nu pune atâta patos ludic nonconformist în partiturile sale poetice precum Alexandru Macedonski și, fără el, poezia noastră n-ar fi avut o atât de oportună și fecundă deschidere către experiment și prestidigitatie.

Opera lirică macedonskiană poate fi respinsă sau pur și simplu neglijată, cum se mai și întâmplă la un anumit nivel al receptării (din cauza unor grimase ale omului Macedonski, așa cum este epigrama ce-i sări atât de nefericit de pe limbă, jignind suferința eminesciană), această operă, deci,

o poți pune între paranteze (sanționându-i superbia) sau o poți amâna (pentru vremuri mai bune), dar ea va reveni năvălă în discuție ca o mărturie a splendidului elan recuperator al spiritului românesc modern. Nimeni dintre contemporanii săi (excepându-l pe Mihai Eminescu, în funcție de coordonatele sistemului poetic al căruia s-a modelat autarhia operei macedonskiene) nu aspiră la mai mult și nu oferă nimic în plus în materie de imaginație, chiar dacă sarea efortului creator oxidează adeseori cămașa de zale a poemului.

Ca și oricare alt mare poet, Alexandru Macedonski inventează o lume și un limbaj poetic în măsură să o exprime. Totul urmează acolo o logică, fie și o „logică a poeziei”, fie și una „alergică” prin excelență. Cei educați exclusiv la școala strigăturii, a romanței sau a manelei își vor lăsa, vraf, umilele obișnuințe de lectură lângă prag, intrând în Templul Macedonski cu inimile înrourate de așteptare. Pentru că aici în-suși Marele Magistru oficiază, iar liturgia poetică are doar început...

Poezia *În atelier* este unul din numeroasele exerciții estetiste ale lui Macedonski. Autor receptiv la schimbările de ton ale poeziei, care, odată cu romantismul, caută originalitatea cu lumânarea (cu una de stearină, ce-i adevărat), Alexandru Macedonski frecventează între primii poeți ai noștri satanicul și morbidul. Mai mult, o face cu un soi de ostentație îndrăcită, parcă cerșind bula papală care l-ar anetmiza. Dar, așa cum papii au și alte treburile decât încondeierea bulelor, poetul nu se lasă de șotii și-l mai trage o dată de coadă pe Aghiuță, mai privindu-l și cu un soi de dragoste amestecată cu groază.

Personajul liric din poezia *În atelier* comandă, ceremonios, o pânză pictorului „iubit”, precizând, în toate sensurile, parametrii acesteia. Sigur că, fiind vorba de un client instruit, pictorul va avea grăjă să-și alinieze talentul la gustul acestuia, care nu-i unul de ici-colo, ci când de dincoace, când de... dincolo. Citez: „Voiesc, iubite pictor, o pânză cum n-a fost.../ Să văd din întuneric că iese-n pielea goală/ Satana care-n mine stârnește o răscoală/ Pe când zadarnic caut de el un adăpost”. Pânzei, cum vedem, i se solicită atributul modernității, unicitatea, în timp ce reprezentarea de fond îi va reveni Satanei, care, de la Baudelaire la deal (și chiar la... Ideal), ține pe frigările Gheenei însăși conștiința poetică modernă. Iar, pentru ca translarea daimonului din sufletul poetului în cel al pictorului să se prindeze tridimensional, poetul furnizează prompt

ALEXANDRU MACEDONSKI (1854-1920)

ÎN ATELIER

„Voiesc, iubite pictor, o pânză cum n-a fost...
Să văd din întuneric că iese-n pielea goală
Satana care-n mine stârnește o răscoală
Pe când zadarnic caut de el un adăpost.

Îl văd frumos și searbăd, aproape o fecioară,
Având, pe-o gingășie de Bacchus indian,
O frunte visătoare sub păr de-atenian
Și-n buzele-i de flăcări cutremure ce-omoară.

Fă-l dulce totdeodată, ca taina unui vis,
Ce-n leagănu-i de aur te-adoarme cu blândețe,
Atunci, când plin de viață și beat de tinerețe,
Te lași pe nesimțite să luneci spre abis.

Sau scoate-l, dimpotrivă, din negura cu șoapte,
Năluca fără seamăn cu ochii scânteinzi,
Întocmai cum e-n clipa sălbaticiei izbânzii
Când sufletul mi-l soarbe în fiecare noapte.”

Și jalnica ființă, furată de-aiurare,
Când pasul și-l mai duse prin largu-atelier,
Isterica privire pe niște lănci de fier
S-opri, încremenită de-a lor străfulgerare.

Apoi, din frământarea lucioasă ce zărea
Că sapă împrejuru-i o roșie vâltoare,
Din care e ajunsă de flăcări arzătoare,
Simți că se aruncă Satana peste ea.

și portretul-robot al acestuia. O, mare păcat că nu pictează el însuși! Pictează, totuși, cu lexeme și sintagme luate de-a gata, dar numai pentru a-și informa pictorul: „Îl văd frumos și searbăd, aproape o fecioară/ Având pe-o gingășie de Bacchus indian./ O frunte visătoare sub păr de-atenian/ Și-n buzele-i de flăcări cutremure ce-omoară”. Chipul demonului este cumva neașteptat de... eminescian, trimițând atât la visătoarea frunte a romanticului, la seninătatea atică a chipului său din junețe, dar și la vagul feciorelnic tensionând „o gingășie de Bacchus indian” și o revărsare de „păr de-atenian”, amintind iarăși de buclata pleată a tânărului Eminescu. Dacă citim în aceeași linie și ultimul vers, chiar n-am avea cum să nu gândim că daimonul macedonskian are un chip prea... eminescian: „Și-n buzele-i de flăcări cutremure ce-omoară”. Și ne simțim îndreptățiți să citim astfel, pentru că Macedonski n-a cunoscut un mai mare „cutremur” artistic decât cel numit Eminescu. Am mai spus-o: oricât de autonom

în emisie, Macedonski scrie „sorbindu-l”, cu coada ochiului, pe Eminescu. Obsesia nedepășită a vieții sale este ipoteșteanul. De unde și cererea ca pictorul să pună ceva *dulceață* în cătătura ce sufletul i-l „soarbe în fiecare noapte” (când scrie? sau când doarme?): „Fă-l dulce totdeodată, ca taina unui vis/ Ce-n leagănu-i de aur te-adoarme cu blândețe,/ Atunci, când plin de viață și beat de tinerețe,/ Te lași pe nesimțite s-aluneci spre abis.// Sau scoate-l, dimpotrivă, din negura cu șoapte,/ Năluca fără seamăn cu ochii scânteinzi,/ Întocmai cum e-n clipa sălbaticiei izbânzi/ Când sufletul mi-l soarbe în fiecare noapte”. Încheindu-se aici, adresarea directă către pictor mai are o continuare de două catrene, acestea dezvăluind un soi de privire impersonală, care i-ar aparține deja numai poetului, deși ea doar dezvoltă discursul personajului. Ceea ce este încă o mărturie a faptului că aceeași obsesie transgresează sensibilitatea amândurora, marcându-i pentru totdeauna: „Și jalnica ființă, furată de-aiurare/ Când pasul și-l mai duse prin largu-atelier,/ Isterica privire pe niște lănci de fier/ S-opri, încremenită de-a lor străfulgerare.// Apoi, din frământarea lucioasă ce zărea/ Că sapă împrejurul o roșie vâltoare,/ Din care e ajunsă de flăcări arzătoare,/ Simți că se-aruncă Satana peste ea”. Urmând mistica medievală, Constantin Noica avea obișnuința de a avertiza: „Lasă neantul în pace, dacă nu vrei să-ți arate prăpăstiile lui”. Macedonski însă nu i-ar fi ascultat sfatul, confruntarea cu absența-prezentă a Răului nutrind însăși condiția ființării sale ca poet. Dominat de geniul Celuilalt, Macedonski pare a fi captivul unei adorații negative, incapabilă, în definitiv, să reziste strivitoarei presiuni canonice eminesciene. De aceea își și plimbă personajul pajii prin atelier ca o „jalnică ființă” așteptând fatala întâlnire cu cel pe care îl numește Satan.

SEMNAL DE CARTE

LEO BUTNARU
CLAVECINE ȘI VECINĂȚĂȚI
 TRADUCERI DIN POEZIA UNIVERSALĂ
 EDITURA ARGES, PITEȘTI, 2021

„Antologia prezintă, intitulată sibilinic «Clavecine și vecinătăți. Din poezia lumii», este o panoramă a poeziei din veacul XX cu un serios urcuș până în veacul XXI. Dacă se spune că un om este ceea ce citește, un traducător este caracterizat, evident, prin ceea ce traduce. Te pui în pielea celuilalt, în inima lui, în sufletul lui. Traducând zeci de poeți, din limbi și orizonturi geografice diferite, Leo Butnaru și-a luat libertatea «de a fi ostatic» în o mulțime de spații poetice. Pentru că traducerea în sine este un act de mare generozitate, îți trădezi propria artă ca să propui, să impui arta poetică a altuia.”

Adrian ALUI GHEORGHE

VÂNTURILE, VALURILE...

DESPRE ALCOOL, A CÂTA OARĂ!*

de VAL BUTNARU

În ultimul său film, de fapt o comedie neagră, *Druk (Another Round/Încă o dușcă*, în versiunea mea), Thomas Vinterberg ni-i prezintă pe patru profesori de liceu care își propun să verifice teoria psihoterapeutului norvegian Finn Skårderud cum că oamenii se nasc cu un deficit de alcool în sânge și anume cu 0,5% mai puțin decât nivelul general permis (de poliție, probabil). Cei patru se apucă să restabilească handicapul, notând într-un jurnal, de fiecare dată, senzațiile prin care trec și sentimentele pe care le trăiesc. Altfel spus, bețivii de ocazie desfășoară o intensă muncă de cercetare în domeniu, sacrificându-și sănătatea și relația cu rudele apropiate de dragul adevărului științific.

Am invocat filmul lui Vinterberg, faimosul reprezentant al nu mai puțin celebrului curent estetic *Dogma 5*, pentru a aborda mai lesne fireasca întrebare: de ce consumă alcool oamenii de creație, în special scriitorii. În film, cei patru profesori spun că o dușcă îți limpezește gândurile, te descătușează, îți dă senzația de zbor și câte și mai câte de felul acesta.

Probabil că mulți dintre noi ar fi de acord cu eroii filmului danez, iar și mai mulți au încercat chiar să verifice pe propria piele efectele teoriei lui Skårderud. Nu fac o excepție și pot să confirm că un pahar, două de vin au stimulat scrisul și chiar au înlesnit găsirea unor soluții de rezolvare a scenelor care-mi dăduseră mari bătaii de cap. Dar tot atât de adevărat este că a doua zi, recitind textul scris sub influența alcoolului, constatam cât de mizerabil poate scrie cineva care mizează pe sprijinul unor stimulente aflate în afara ariei acoperite de modestul lui cerebel.

Păstrând proporțiile, îmi amintesc, de fiecare dată când apare ocazia, de un caz din viața lui Tolstoi. Poticnindu-se de o scenă din *Război și pace*, clasicul rus, disperat și înfuriat de faptul că nu putea depăși criza, și-a aprins o pipă, chiar dacă nu fuma. Soluția i-a venit instantaneu, așternând-o pe hârtie. Mulțumit de sine, s-a dus liniștit la culcare. A doua zi, recitind paginile scrise în ajun, ar fi rostit implacabila sentință: „Ce porcărie!” („Kakaia gadosti!”).

(În această pastilă mi-am propus să vorbesc despre scriitori și relația lor cu Bahus, dar, fiindcă am invocat niște personaje de ale lui Vinterberg, mi-am adus aminte de cartea lui Adrian Ciubotaru *Idei și fantasma*, care, în eseul *Fizica și metafizica beției*, vorbește despre personajele alcoolizate din literatura rusă: „Oblovov, personajul creat de Goncharov, este un chefliu lipsit de voință, conservând o tradiție gastronomică seculară mai mult din inerție decât dintr-un elan metafizic, pe când Dmitri Karamazov bea ca un tătar-mongol, din-

tr-un sentimentalism funciar, confuz și autodistructiv, incapabil de o altă formă a exprimării. Totodată, are loc o oarecare înnobilitare și justificare literaturnică a procesului, beția rusească desemnând o cale de pătrundere în abisurile «insondabile»... ale unui etnos rătăcit în stepa fără margini a propriei sale istorii”)

Așadar, în foarte multe cazuri scriitorul este asociat cu alcoolul. Nici nu merită truda să trecem în revistă numele literaților care ar confirma acest lucru – de la Hemingway, Erofeev, Nichita, până la Cioclea, fără a-l neglija pe preferatul meu Jack Kerouac. Întrebarea (pe care și-au pus-o mulți alții înaintea mea) este de ce au făcut-o cu atâta patimă, cu atâta râvnă și dorință de autodistrugere, fiind conștienți de efectele nocive ale consumului excesiv, vorba avertismentului din spoturile publicitare? (Ca să dau un singur exemplu: în *Despre băutură*, Charles Bukowski – un alcoolic notoriu – spune: „Am senzația că băutura este o formă de sinucidere în care ți se permite să revii la viață și s-o iei de la capăt a doua zi”. Pe de altă parte și doar de dragul adevărului, cineva dintre antici, Homer parcă, zicea că niciun poem nu i-a fost dedicat încă celui care toată viața lui a băut doar apă chioară.)

Dacă ne gândim la Parisul secolului XIX, consumător de delicii exotice, ne vom aminti numaidecât de eseul *Absintul*, semnat de Eugen Lungu, în care este invocată adevărata (sau idealizată) cauză a consumului de alcool a boemei pariziene: „...absintul, o băutură tipic franceză, părea un remediu perfect pentru o boală inventată tot de francezi – *mal du siècle*, dar și pentru anglofonul spleen în interiorul căruia Verlaine rima nevrozat „noirs...désespoirs”.

Nu am nimic de împărțit cu *mal du siècle*. Presupun că impresioniștii francezi și toată boema mofturoasă din Paris găsiseră o justificare bună să se afunde în beții interminabile, dar când mă gândesc la unii scriitori care s-au confruntat cu durerile acestei lumi ca și cum ar fi fost o durere personală, încerc să tratez subiectul fără chicoteli, fără glumițe de doi bani și apropouri vomând clișee, mai abitir decât orice bețiv.

Unii dintre ei au încercat să găsească în alcool un refugiu, cum a fost cazul lui Bukowski, cel agresat fizic și verbal de tatăl său, începând să bea de la vârsta de 13 ani; alții și-au explicat viciul apelând la metafore cu o nedisimulată substanță tragică, cum se întâmpla cu Truman Capote: „Beau fiindcă doar când sunt beat pot îndura”. În *Scriitor în comunism (niște amintiri)*, Ștefan Agopian îi evocă pe Nichita Stănescu, Marin Preda, Mircea Ciobanu, Alexandru Paleologu și atâția alții, scriitori sortiți să

aleagă între conformism și onestitate în plin regim comunist. Prețul era destul de scump și mereu același: un final înecat în alcool. Vladimir Tismăneanu nota pe marginea cărții *Anii romantici* de Gabriela Adameșteanu: „Scria și ea despre aceste beții proverbiale în care se prăbușeau atâția și atâția oameni de litere pe care i-a prețuit. Nu în zadar i-a spus Matei Călinescu că, dacă nu pleca din țară, ar fi murit și el sub efectul băuturii. Poate că sună paradoxal, dar a existat în lumea literară românească și «rezistența prin alcool». O rezistență care echivala cu autodistrugerea. Dar, mai ales, prin refuzul de a cânta osanale micului tiran grotesc, cum l-a numit Fernando Arrabal pe Nicolae Ceaușescu”.

Rezistență prin alcool... Sună cam fatalist pentru un boem parizian, dar dacă ne amintim de realitățile comuniste prin care am trecut cu toții, nimic nu este atât de exagerat, cum ar putea să pară în alte împrejurări.

Am întâlnit în viața mea, ba chiar am stat la aceeași masă, cu scriitori – băutori notorii – meditativi, melancolici, lirici sau, dimpotrivă, vulcanici, niște scandalagii în sensul direct al cuvântului. L-am cunoscut, printre ei, pe Eugen Cioclea, abia după ce s-a încheiat perioada moscovită a existenței lui poetice. E vorba tocmai de anii cei mai turbulenți ai poetului îndrăgostit iremediabil de o tânără actriță – Luiza –, o studentă la o școală teatrală, mai exact. Gândindu-mă la Eugen, deseori mă întreb dacă a meritat zbuciumul și disperarea, dacă și-a ales exact ceea ce și-a dorit în viață și de fiecare dată îmi răspund că, fără să stau pe gânduri: și eu, ca și mulți alții, dacă s-ar fi pus problema, mi-aș fi ales un asemenea mod de viață. Dacă după toate scandalurile monstruoase și scenele de gelozie decupate parcă din tragedia cu Othello urma să apară poemul *De ziua ta*, de exemplu, da, ar merita să trăiești anume acest fel de viață. Vă amintiți aceste versuri?

„Regină fii,
 dar nu scuipa-n pioni –
 tot ei îți torn profilul pe monede.
 Ah, de-aș avea vreo patru *luizoni*
 să-mi cumpăr pâine, brânză
 și șosete.”

Dacă aceste suferințe înecate în vodcă l-au ajutat să inventeze moneda națională a tuturor îndrăgostiților nefericiți – *luizon* –, a meritat! Fiindcă etichetele de pe sticlele de vin se spălăcesc în câteva săptămâni, iar poezia rămâne pentru ceva mai mult de o eternitate.

* www.vanturile-valurile.com

VASILE GRIBINCEA S-A NĂSCUT PE 7 IULIE 1997 LA CHIȘINĂU. ABSOLVENT AL FACULTĂȚII DE LITERE A UNIVERSITĂȚII DIN BUCUREȘTI ȘI AL MASTERATULUI DE STUDII LITERARE DIN CADRUL ACELEIAȘI INSTITUȚII.

VASILE GRIBINCEA A MAI PUBLICAT VERSURI – DIN 2018 – ÎN REVISTELE „CONTRAFORT”, „VATRA” (CU O PREZENTARE DE EM. GALAICU-PĂUN), „POETIC STAND”, „SCRIPTOR” ȘI „ORIZONT”.

ESTE CEL MAI TÂNĂR AUTOR INCLUS ÎN CARTEA POEZIEI 2019 (CHIȘINĂU, ARC, 2019) ȘI ÎN ANTOLOGIA TINERILOR POETI MOLDOVENI (EDIȚIE BILINGVĂ, ROMÂNĂ-GREACĂ; TRADUCERI DE ANGELA BRATSOU; ATENA, VAKXIKON, 2021).

A CITIT LA FESTIVALUL INTERNAȚIONAL DE POEZIE „GELLU NAUM” (2018, 2021), LA MARATOANELE ONLINE DE POEZIE ȘI PROZĂ ORGANIZATE DE SIMONA POPESCU (2020, 2021) ȘI LA CENACLUL „REPUBLICA” (2021).

NOI APARITII
EDITURA CARTIER

VASILE POPOVICI
PUNCTUL SENSIBIL
DE LA MIHAI EMINESCU
LA MIRCEA CĂRTĂRESCU
(ESEURI)

„Un eseist briant, combinând cu dexteritate instrumentația teoretică și grația scriiturii.”

Paul CORNEA

„Frumusețea eseurilor constă tocmai în credibilitatea și originalitatea ipotezei teoretice și în eleganța argumentării ei.”

Marian PAPAHAĞI

LÂNGĂ TIMPURI NOI

întuneric: mai
pătrunzător
ca orice
strigăt
sărutul
acesta
brusc:

lentă
înaintare
turbulentă
ca-n ora
de vârf
prin gura
de metrou

ÎNCĂ O DATĂ

mișcările ni se între-
taie ca respirațiile

fiecare e mai
mult în
celălalt

mai mult celălalt

respirația

mea
se mișcă prin

ta

mine
tine

când ne
aruncăm pe
dinăuntru
în aer

SAU NU

două
chipuri
de-a nu
-ți
ți-
ne
gura:

primii
pași
ai
cele
mai
mari
căderi

februarie 2017

POEZIE

GRADE
DE LIBERTATE

de VASILE GRIBINCEA

Un orizont. Nu altul decât linia ce
desparte globul ocular de pleoapă. Iată
distanța dintre cele două trupuri pure –
al tău, al meu – ce-și schimbă imaginea dublată

în camera obscură, cu-oglină invizibilă
și bibliotecă dintr-un raft în levitație,
unde rămâne-o carte unică, lizibilă
numai cu ochii larg închiși. Tentație

singulară, ca ființa nouă – acum neconcepută –
ce ar ieși din tine: distanța cunoscută
s-o depășim în apropierea mai mare ca noi înșine

CÂT NE E DATĂ ȘANSA... Cu ochii-abia deschiși ne
așteaptă întrebarea. Ni se oprește-n față...

Și teamă, și plăcere – aceeași altă viață

noiembrie 2016; mai 2019

GRADE DE LIBERTATE

un ritm de
du-te
vino
respirațiile
se ciocnesc
se suprapun
măinile
mințile
ce e între
du-te vino

nu mai pleca

DACĂ TOT E LIMPEDE CĂ N-AVEAM
CUM PORNI DIN CAPETELE OPUSE
ALE MARELUI ZID CHINEZESC

și
dacă am fi
știut că doar până
aici (tocmai când viitorul

se arăta ca niciodată
sublim) în locul ultimului
sărut
am fi putut și noi

strigaaa
aaaaaaaaaaaaaaaaa
în același
timp

fiecare
în gura
celuilalt

ALEXANDRU BURUIANĂ
ACID
(POEME)

CASA DE PARIURI LITERARE
BUCUREȘTI, 2020

VÂRFURI DE COMPAS

CU CAPUL DIRECT ÎN PERETE

de LUCIA ȚURCANU

La optsprezece ani de la debut (*Certificat de Deces*, Editura Prut Internațional, 2002, Premiul Uniunii Scriitorilor din Moldova pentru Debut; reeditat în 2021), Alexandru Buruiană își publică a doua carte de poezie, *Acid* (Casa de pariuri literare, 2020), care nu aduce neapărat o formulă poetică nouă, o răsturnare de stil sau o revizuire a limbajului (cum s-ar aștepta să se fi întâmplat la distanța de aproape două decenii care desparte cele două volume). La fel ca în *Certificat de Deces*, în *Acid* ni se dezvăluie agonia lumii, văzută de un mare însingurat. În volumul din 2020 însă, revolta, opacizată altădată prin opțiunea autorului pentru minimalismul expresiei, este trăită la intensități maxime. E o înclinare către expresionism aici, mai puțin vizibilă în *Certificat de Deces*, expresia crudă, violentă, tonalitățile morbide, hotarul fin între realul sordid și imaginarul grotesc servind la transpunerea traumei existențiale în poezie.

Primul vers din carte (începutul poemului *În pauză*) șochează. Existența este pusă sub semnul autoflagelării: „mă sprijin de perete și mă lovesc”. Prin repetabilitate, suferința devine paroxistică, aducând, totodată, revelația divină: „important e să nu mă opresc după prima lovitură /.../ și din momentul în care încep/ îmi dau seama că mai vreau și mai vreau/ e o plăcere/ un sentiment aparte/ mă simt eliberat/ extaziat/ plin de regrete/ în asemenea clipe mi se pare că mă umplu de înțelepciune/ divină”. Motivul peretelui insurmontabil este reluat și în alte poeme din carte („fac câțiva pași înapoi/ și cu toată dragostea/ îmi arunc capul direct în perete”, *Vin la tine*), sugerând neputința de a depăși limitele impuse de o condiție existențială predestinată. Impactul repetat cu acest perete-obstacol-hotar este semnul revoltei.

Acid este o carte a revoltei. În versuri gnomice, Alexandru Buruiană formulează un fel de indignare existențială. Nu motivul care provoacă nemulțumirea constituie obiectul poeziei (cum se întâmplă în poezia angajării sociale, de obicei; or, Alexandru Buruiană nici nu-și propune să facă o poezie civică), ci însăși starea de revoltă, exprimată fie prin gesturi proprii *glue sniffing*-ului și luând forma unui așa-zis blestem al epocii NASA („îmi bag capul în pungă/ și pe voi/ în saci pentru cadavre/ catapultați naibii în cosmos/ să vă înghită gaura neagră”, *Clei moment*), fie prin invocarea unor scene de realism atroce, în care dramaticul și sordidul merg

mână în mână („și omului fără mâini/ îi bag degete în gură/ să poată vomita și el”, *Merg mai departe*). Rezultatul acestei revolte e sumbru: „nu mai văd/ nicio pistă cu lumini/ pe care aş putea ateriza” (*Zbor*).

Cel mai bine îi iese lui Alexandru Buruiană să redea poetic deprimarea, fie că e cauzată de consumerismul care ține loc de religie („în loc de evanghelii citesc prospectul de la ibuprofen/ ovăz în celule/ reacții adverse posibile/ mă vând comprimat pe ebay fără tracking number/ pe insulă crucit ca tom hanks/ urlu/ tac gol/ întorc nisipul cu picioarele în sus/ pătruns de ultravioleți visez aurora polară/ halbe pe terasă/ aceleași vertebre aprinse în discuții interminabile despre/ fasole/ profund impresionat mă scarpin după ceafă/ caut butonul mute/ puncte alb-negru pe televizor fără semnal/ mă arunc în spațiu deschis/ tăcere”, *Profund material*), fie că este efectul plasării personajului poematic într-o geografie concretă, demoralizantă și disconfortantă („aș arunca peste republica moldova o bombă/ nu înainte de a depozita în moldova bălgar cât everestul/ s-o fotografiez până îmbătrânesc/ poze de familie cu moldoveni disperați în prim plan pentru/ viitoarea generație/ și pace vouă/ andreea/ cu pumnul în gură și picioarele înainte mă îndrept încet spre/ cimitirul sfântul lazăr/ bagă-mi în căști

maria tănase”, *Pe străzi cu fântâni fără capac*). De fiecare dată, tehnica enumerării și a acumulării contribuie la descrierea expresivă a unei atmosfere dezolante, cât se poate de prielnică pentru progresarea stărilor depresive ce însoțesc „personajul” lui Alexandru Buruiană de la un capăt la altul al cărții.

Uneori, acumularea sinistrului se produce ca într-un dicteu, rezultând „tablouri” în care Tarantino pare să se întâlnească cu Aronofsky. Imaginile sunt de-a dreptul terifiante: „înjunghiat de zece ori/ femeia înjunghiată/ violată/ spintecată/ patul de sânge/ mațe pe lustră/ noi la știri/ cadavre în chiloți/ să iau un tricou/ părinții/ prietenii/ cortegiu funerar/ trei morminte/ unul lângă altul/ aaaaaaa copilul/ copilul/ mă duc să închid ușa/ eram sigur că e închisă/ zgomot în bucătărie/ cine a mai locuit în acest apartament/ cum a murit/ spânzurat în camera asta/ n-are decât să spargă o cană farfuriile de la soacră-mea/ aragazul am închis aragazul/ la știri intoxicată cu monoxid de carbon/ rudele/ le vom strica vacanța/ mă duc să închid aragazul/ eram sigur că e închis/ taci/ taci dracului/ mâine la farmacie/ somnifere/ va fi totul altfel” (*Cu ochii închiși*). Excesul – și putem vorbi de o poezie a excesului aici, o poezie a abominabilului în exces – este justificat atâta timp cât contribuie la

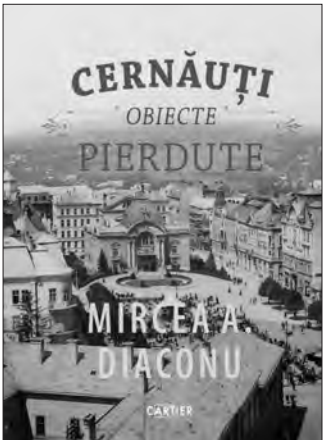
redarea uni tensiuni și amplificarea unei emoții. Când însă este utilizat, în primul rând, pentru a șoca (mă refer la limbajul virulent-licențios valorificat din plin în unele poeme din *Acid*), valențele estetice ale acestuia se reduc simțitor.

Pline de expresivitate sunt poemele în care faptul cotidian, redat în manieră reportericească, capătă, spre final, amploarea și forța de sensibilizare a tragicului. Exemplar, în acest sens, este textul *Nina se taie cu lama*: „de la brăila a venit la chișinău să facă litere/ cu cioran pe genunchi în căminul 8/ se oripila că respirăm același aer/ nu frecventa orele/ nu-i mai plăcea nici mâncarea/ doar black metal și vodka multă vodcă/ vorbeam despre culmi și/ ce s-ar întâmpla în ziua în care nu ne va mai fi scârbă/ nina îl iubea doar pe luca/ fiul ei/ tremura când îi pronunța numele cu ochii umezi/ nina e o ceață densă/ impalpabilă// în anul doi de facultate s-a ras pe cap și a plecat/ să moară de cancer/ în scurt timp au demolat căminul”.

Se poate observa o predispunere mai pronunțată către lirism în așa-zisele poeme de dragoste, uneori sentimentul fiind exprimat printr-o înșiruire de paradoxuri („te îmbrățișez în momentul în care vrei să nu te ating /.../ am nevoie de tine în măsura în care vrei să mă omori”, *Altfel*), alteori, prin metaforizări naive („când crezi că nu te mai iubește nimeni/ îți tremură ochiul în galben intermitent/ muști buzele/ tai tricoul/ devii trecere de pietoni ștearsă/ semnal sonor pentru orbi/ îți rozi fața până se face verde/ pornind din nou pe drumuri cu sens giratoriu”, *Semafor*). Și aici însă, atestăm răbufniri expresioniste de natură să contrarieze: „mă tot învărt în jurul tău/ dezgolește-ți umărul/ să-ți bea sângele/ să-ți simt arterele/ culcă-te/ nu mă strivi/ mă umplu de tine/ apoi pot să mor/ întins pe tavan/ deasupra patului tău” (*O sandală în cap*); „ne-am mai iubi/ dacă abdomenul ar fi transparent?” (Și mâine intestine).

Două versuri din poemul *Alte culori* sunt programatice și definesc întreaga poezie din *Acid*: „pe aceeași bancă ne stoarcem singurătățile” și „căutam linia de hotar între starea de poezie și legume marinate”. Deprimări și angoase ale însinguratului într-o lume devastator de aglomerată, revolta căutătorului de revelații, așteptări de împliniri sentimentale, dependențe acutizante de nevroză – toate se adună în *Acid*. Granița dintre poezie și banal este fragilă și, uneori, înșelătoare, dar Alexandru Buruiană știe să încline balanță către cea dintâi.

NOI APARIȚII | EDITURA CARTIER

MIRCEA A. DIACONU
CERNĂUȚI. OBIECTE PIERDUTE

„«Cernăuți. Obiecte pierdute» e un mozaic pornit de la o idee isteasă eminent. Anunțurile decupate (și aranjate astfel încât laitmotivul obiectelor pierdute să nu fie doar o cheie muzicală a compoziției, ci și un simbol al nostalgiei nescrise) sunt nu doar transparente spre o lume pierdută, ci chiar un mod epifanic al acesteia. O lume pestriță și extrem de vie răsare de sub fresca de anunțuri, un Cernăuți bântuit de criminali, hoți, borfași și escroci (veniți de peste tot, unul dintre ei fiind originar chiar din Oradea Mare), dar și de sinucigași din amoruri nenorocite ori de domnișoare simpatice în căutare de conversație cu un domn sau, dimpotrivă, de domni dorind căsătorie bazată pe adevăr, dreptate, egalitate și sinceritate; mercuriale pentru piețe, hoteluri și birjari, norme pentru petrecerile și plaja de la Cărdul Gâștelor, meciuri, vizite regale, spectacole etc. – totul într-un vârtej care se transformă într-o vivace poezie obiectuală”.

AL. CISTELECAN

MAESTRI ȘI UCENICI

Anchetă realizată
de EMILIAN GALAICU-PĂUN

TUDOR CHIRIAC: „MARELE PROFESOR SOLOMON MOISEEVICI LOBEL! NU SUNȚ VREDNIC SĂ-MI PUN SEMNATURA SUB VORBELE LUI..”

TUDOR CHIRIAC (N. 21 MARTIE 1949, ÎN CIUCIULENI, NISPORENI), COMPOZITOR, PROF. UNIV. DR., MEMBRU AL UNIUNII COMPOZITORILOR ȘI MUZICOLOGILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA, MEMBRU AL UNIUNII COMPOZITORILOR ȘI MUZICOLOGILOR DIN ROMÂNIA. A ABSOLVIT INSTITUTUL DE STAT AL ARTELOR „GAVRIIL MUSICESCU” DIN CHIȘINĂU, FACULTATEA COMPOZIȚIE; STAGII ÎN MATERIE DE COMPOZIȚIE ȘI ORCHESTRATIE LA CASELE DE CREAȚIE DIN FOSTA URSS, SUB ÎNDRUMAREA PROFESORULUI IURI FORTUNATOV (DE LA CONSERVATORUL „P.I. CEAIKOVSKI” DIN MOSCOVA); DOCTOR AL UNIVERSITĂȚII DE MUZICĂ „GHEORGHE DIMA” DIN CLUJ-NAPOCA (CU O TEZĂ DESPRE MUZICA ROMÂNEASCĂ DE FILIAȚIE ANCESTRALĂ. PRINCIPII FUNDAMENTALE DE COMPOZIȚIE ȘI ANALIZĂ INTEGRALĂ A MUZICII). LAUREAT AL PREMIULUI MINISTERULUI ÎNVĂȚĂMÂNTULUI PENTRU CVARTETUL DE COARDE NR. 1 (1976); PREMIUL „BORIS GLAVAN” AL TINERETULUI DIN REPUBLICA MOLDOVA, PENTRU POEMUL „PE UN PICIOR DE PLAI” (1979); PREMIUL DE STAT AL REPUBLICII MOLDOVA, PENTRU POEMUL „MIORIȚA” (1988), SELECTAT DE CONSILIUL INTERNAȚIONAL U.N.E.S.C.O. PRINTRE CELE ZECE LUCRĂRI CELE MAI BUNE ALE LUMII ÎN ANUL 1986; MAESTRU AL ARTELOR DIN REPUBLICA MOLDOVA, PENTRU CONTRIBUȚIE DEOSEBITĂ ÎN PROMOVAREA MUZICII NAȚIONALE (1994).

Emilian GALAICU-PĂUN: *Se știe – iar istoria literaturii a transformat întâmplarea într-un soi de mit – că, la capătul unei întâlniri providențiale cu idolul său, poetul Stéphane Mallarmé, tânărul Paul Valéry a avut un fel de „șoc existențial”, care avea să-i schimbe destinul: n-a mai publicat poezie vreme de aproape două decenii, iar atunci când a făcut-o, în 1917, dând la tipar la Jeune Parque (într-un „fabulos” tiraj de... 40 de exemplare), devenea el însuși un maestru. Ați trăit și Dvs. o astfel de întâmplare? Cine a fost „Mallarmé”-ul Dvs. în ale muzicii? Vă rog s-o istorisiți.*

Tudor CHIRIAC: Compoziția am studiat-o cu eminentul profesor Solomon Lobel, absolvent a trei conservatoare: din Iași, București și Chișinău. Conform programei analitice, în anul IV la Conservator trebuia să scriu un cvartet de coarde. În aceeași perioadă, domnul profesor trebuia să plece la Paris pe o perioadă de patru luni. Deci urma să mă lase față în față cu o formă muzicală complexă și un gen muzical atât de dificil. Mi-a cerut să compun (în câteva săptămâni) toate temele viitorului cvartet, să se asigure măcar că – în lipsa Domniei Sale – voi lucra cu teme „aprobate”, valoroase.

Lucrurile au mers bine până în momentul în care i-am adus o temă în metru axak (la șapte optimi, arhetip Geamparale). Mi-a aprobat toate temele, pe cea axakă însă – nu. De câte ori aduceam alte teme, o atașam din nou și pe cea axakă... motivând... justificând... poate trece cumva. La ultima oră însă, mi-a spus răspicat: „Muzica nu este aritmetică... unde se numără: un-doi-trei-patru-un-doi-trei... un-doi-trei-patru-un-doi-trei... ca să-ți iasă șapte. Numai după două perioade a câte 16 măsuri poți să câpiezi”. Avea perfectă dreptate în ceea ce privește obiceiurile „matematice” ale unor colegi de breaslă, eu însă nu am „numărat-o” când o compuneam.

Era un profesor riguros, nu-mi puteam permite să-i ies din cuvânt... dar și tema la șapte optimi îmi plăcea la nebunie (cred că de la ea începe stilul lui Tudor Chiriac în muzică).

În fine, a plecat Solomon Moiseevici la Paris. În același timp, la polifonie urma să scriu o fugă, cu distinsa profesoară Margarita Belih. Când i-am propus să scriu fuga pe o temă axakă, la patru voci... pe patru

portative (ca pentru cvartet de coarde!), doamna profesoară s-a arătat foarte entuziasmată. Așa a fost scris finalul cvartetului de coarde: la orele de polifonie, unde doamna profesoară nu mi-a îngăduit imaginația cu niciun fel de norme de scriitură din manualul de contrapunct. Asta mă avantaja, pentru că la acea vreme mă atrăgea modernismul secolului al XX-lea, în special cel al lui Béla Bartók.

La Conservator se instituise Clubul Compozitorilor și Criticilor (le-a plăcut abreviatura KKK, suna modern în concepția inițiatorilor). În cadrul acestui club, lucrarea s-a cântat, chiar a fost înregistrată cu Cvartetul Radio-televiziunii Chișinău.

Între timp, s-a întors și domnul profesor Lobel de la Paris. Dialogul a fost scurt:

- Ai scris cvartetul?
- Da.
- Să văd partitura.
- Puteți să o și ascultați – este înregistrarea în cabinetul acustic.

Trec peste detalii. A început audiția. Până la finalul cvartetului, pe parcursul părților I și II, inima mi se făcuse cât un purice – așteptam verdictul... poate chiar exmatricularea (pentru neascultare!). Domnul profesor a urmărit cu mare atenție toată partitura. După o pauză lungă, care mie mi s-a părut cât o veșnicie, a spus doar atât: „Mda... Nimeni nu știe chinurile nașterii”. Nu am să uit cât oi trăi.

Am absolvit facultatea... m-am demobilizat din armată... Am compus prima lucrare, fără îndrumarea profesorului – suita *Pe un picior de plai*, pentru nai, țambal, taragot vioară și orchestra simfonică de tip wagnerian. A fost programată pentru Plenara tinerilor compozitori din acel an. Cu o săptămână înainte de premieră, am considerat obligatoriu să-i arăt partitura și lui Solomon Moiseevici, considerând că în calitate de fost profesor al meu purta și el o responsabilitate..., iar orice posibile stângăcii (chiar prostii!) ale mele ar fi putut compromite și imaginea de profesor a domniei sale.

Întâlnirea a fost la el acasă. Fiind un pianist foarte bun și citind partitura cu ușurință, domnul profesor a observat imediat că... am luat-o razna... rău de tot. Că în suita *Pe un picior de plai* nu se mai regăsea aproape

nimic din ce mă învățase el în cei cinci ani de studii. După citirea partiturii mi-a spus (fără supărare... fără răutate): „Ți-aș accepta tot ce ai scris tu aici, numai nu și finalul. Cum îți imaginezi că ar putea să sune bine naiul – un instrument atât de natural, împreună cu vibrafonul – un instrument atât de electronic?”.

Întrucât știmatele erau deja copiate, nu am mai putut face nimic, dar i-am promis că după premieră am să refac... am să arunc finalul. (Anticipez puțin: dacă voi rămâne și eu cu ceva în istoria orchestrației, la nivel planetar, va fi în primul rând pentru această combinație timbrală – naiul plus vibrafonul – *găselnița vieții mele*).

Din nou, trec peste amănunte. Premiera a avut loc... a fost ceva de genul „ora mea astrală”... un real succes... chiar de la prima lucrare de după conservator. Sala Filarmonicii din Chișinău avea două ieșiri, însă tot publicul s-a orientat către ușa unde mă aflam eu... să mă felicite. Au încheiat rândul două personalități de la noi: poetul Grigore Vieru și profesorul Solomon Lobel.

Pe Vieru l-am văzut prima dată atunci. Avea niște ochi de un albastru pe care nu-l mai văzusem la nimeni, fapt care aproape că m-a hipnotizat: „Te felicit, tinere... dar ține minte, asta n-au să ți-o ierte niciodată”. Atunci mi s-a părut „ciudățică” felicitarea lui Vieru, am înțeles-o însă mult mai târziu (când nu mai eram „pe meleagurile dintre Prut și Nistru”).

Solomon Moiseevici a fost ultima persoană care mi-a strâns mâna. Nu m-a felicitat. Doar mi-a spus să vin a doua zi la el (de multe ori își ținea orele cu studenții acasă). Am venit. Lecția a început neobișnuit: mi-a servit o cafea... cât un degetar de mică. M-am gândit: „ce zgâr-ciobar!”... dar după ce am dat peste cap cafeluța (dintr-o înghițitură), am simțit-o imediat în mine... că „lucrează”! Nu băusem niciodată așa ceva – era o esență de cafea arabică, deosebit de tare... și de valoroasă.

Așteptam sentința. Sincer să fiu, credeam că o să-mi spună ceva de genul să nu ascult ce spune „prostimea”... să modific. Ori – că a greșit și el... se întâmplă cu toată lumea (la atât m-a dus pe mine capul în momentul acela). Bunul meu profesor a spus însă... cu totul și cu totul altceva: „De azi înainte, să nu mai ascuți pe nimeni, că totul în jur este gunoi”. Doamne, ce Profesor deosebit am avut! Eu îl divinizam și până atunci, dar în acea clipă

am simțit că mă tratează de la egal la egal... Era ceva amețitor pentru mine.

Relația mea cu domnul profesor Lobel nu a însemnat însă numai „aprecieri” laudative (de fapt, astea două au fost singurele laude, e adevărat – foarte neobișnuite). Toți anii de studiu au fost o luptă crâncenă pentru idealuri componistice (el era, în principal, adeptul *urcușului armonic* în accepția lui Paul Hindemith. Pe mine însă, această metodă mă interesa mai puțin; eu îmi doream să cuceresc Everestul modernismului de ultimă oră. De-ar fi să mai învăț încă o dată la el..! Aș fi „de ascultare ca la sfânta mănăstire”... Atât de mult timp am pierdut! Nu cu modernismul... cu prostii inutile!).

Tot anul „discutam”... că era „pluralismul de opțiuni componistice”... Dar când mai rămăneau două luni până la examene, scotea asul său... atuul: „Nu am înțeles! Aici te învăț eu pe tine, ori tu pe mine?!”. Din clipa aceea făceam totul „ca la carte”, iar „cartea” el o știa foarte bine. Marele Profesor Solomon Moiseevici Lobel! Nu sunt vrednic să-mi pun semnătura sub vorbele lui... Niciodată nu mi-a pus opreliști în problema fundamentală – ancestralitatea muzicii mele. Dimpotrivă – a favorizat-o.

Em. G.-P. : Acum, că sunteți unul dintre cei mai apreciați artiști contemporani, rogu-Vă să-mi spuneți dacă ați avut șansa să Vă caute un tânăr compozitor pentru a „face ucenicie” la Dvs., iar dacă (încă) nu – totul e înainte! –, pe cine dintre muzicieni ați fi vrut să-l vedeți pe post de „tânărul Paul Valéry”?

T. CH.: În calitatea mea de profesor – la Chișinău – nu prea mă țin minte... a fost tare de mult... dar uneori îmi spun foștii mei studenți câte una... care mă determină să-mi pun întrebări: chiar așa a fost? Ori, mai nou, îmi scriu pe rețelele de socializare.

Oleg Baraliuc – la prima oră de compoziție – zice că i-am dat pentru acasă să citească *Biserica albă* de Ion Druță... și că la ora următoare l-am pus să mi-o povestească... la pian! În calitate de compozitor, eu nu am fost dintr-ăștia, nici nu am încercat vreodată asemenea „isprăvi”, dar știam că există și așa ceva.

Oleg Baraliuc:
21 martie
„Astăzi este ziua de naștere a dascălului meu muzical. Este ziua compozitorului nostru național, după mine, a fondatorului școlii naționale de compoziție – Domnul Tudor Chiriac. Din 1998, a trecut timp, dar eu, la vârsta mea de 53 de ani, de fiecare dată când stau lângă Maestru... mă simt din nou studentul Dumnealui. Mai am ce sa învăț, cât hăul. Vreau să-i doresc multă sănătate, viață îndelungată și frumoasă!”

Tudor Chiriac:
„Dragă Oleg, lumea cunoaște sinceritatea, uneori tranșantă, în luările tale de atitudine. În creație, asemenea calitate este inestimabilă, și muzica ta poartă acest însemn valoric! Dar... dacă te-aș lăuda pentru aprecierile pe care mi le-ai făcut, aș risca să rămân neînțeles. Eu nu te laud, Oleg, eu doar CONSEMNEZ o realitate: cu contribuția ta, muzica noastră a devenit incomparabil mai bogată: *Dacii, Mănăstirea Căpriana, Dor de casă, Săracă inima me...* Și le-am ales numai pe cele devenite antologice de mult. E suficient să spun doar: Tandemul Oleg Baraliuc–Olga Ciolacu, ori: Ala Pugaciova–Teatrul muzical–Oleg Baraliuc... și imediat se vede dimensiunea. Deci, încă odată, eu nu te laud, Oleg... eu doar mă mândresc cu tine.”

Grigore Negură – student la compoziție – întârzia uneori la cursuri. Când a ajuns și el profesor, mă cita la adunarea părinților (să le fie de învățatură studenților săi): „Grigore, tu ai întârziat cu cinci minute, nu la lecție; tu în viață ai întârziat cu cinci minute!”

Grigore Negură:
„Domnule Profesor, e cu întârziere, dar Vă doresc din tot sufletul o sănătate puternică de la Dumnezeu! Să aveți grijă de Dumneavoastră, că mulți nu înțeleg și nu știu cine sunteți!!! La mulți ani!!!”

Tudor Chiriac:
„Dragă Grigore,
Mi-au mers direct la inimă simplele tale cuvinte... de recunoștință. Da, eu am ajuns să fiu și profesor de compoziție, la Conservatorul din Chișinău... numai din drag de talentul tău... să te ajut, atunci când a trebuit să depășești greutățile. Dintre discipolii mei, numai tu ai urmat compoziția academică. Scrii puțin... te-ai dedicat ingineriei de sunet... Îți doresc și eu sănătate și noi realizări.”

Ana-Maria Rusu:
„Eu nu-mi amintesc un profesor mai bun și mai priceput. A fost suficient să merg la un curs al acestui om, care ne explica ce înseamnă muzica din note, și de atunci totul s-a întâmplat altfel, pentru că, privind în urmă, atunci, la acea primă oră de curs, s-a născut profesorul Ana Rusu. Nici nu-mi pot imagina cum poate compune ceea ce compune, e atins de un har pe care puțini din lumea asta l-au primit. Tudor Chiriac, *best teacher ever!*”
Ori:
21 martie
„Când te naști în aceeași zi cu Bach, înseamnă că Dumnezeu a pregătit ceva dincolo de întâmplare. Dacă îți mai dedici și întreaga viață muzicii, atunci e clar, nu degeaba eu îi admir pe acești trei oameni. De la unul am învățat să fiu autentică, de la altul sa înțeleg muzica, iar cel de-al treilea e primul peste tot în lume. La mulți ani, oameni mari!

Tudor Chiriac:
„Dragă Ana-Maria,
Nu este meritul meu că m-am născut într-o zi cu cel mai mare compozitor al tuturor timpurilor... e vrerea Celui de Sus. Singurul meu merit ar fi, poate, că am putut să realizez ceea ce am realizat... pornind de acolo de unde am pornit. Nu e falsă modestie – biografia mea nu seamănă a fi o biografie de compozitor... De aceea dimensiunea în care îmi așezi numele, oarecum mă sperie...”
Ori:
30 iunie
„Scriș de mult. Uitat. Publicat acum. Surpriză!

Scriu cu gândul îndreptat către doi profesori grozavi din Iași, G. Duțica și Tudor Chiriac, dar și către toți cei care construiesc caractere mari în corpuri mici. /.../ Profesorul – ecou; acela care nici nu-și dă seama ce impact are în viața ta, pentru că așa e el; nu-și propune să fie extraordinar pentru studenții săi, pentru că este extraordinar tot timpul. E profesorul acela care te vulnerabilizează la maximum și te dezarmează prin simplitate și firesc. Cel care îți vorbește cu «Dumneata», care te scuză că ai întârziat, dar tot ai absență în catalog, pentru că el e corect. E cel care îți găsește ceva bun în orice încercare prostească de a orchestra un colind, cel despre care aflu pe internet ca a câștigat premii UNESCO (niște fleacuri, măi, copii) și de la care înveți abia la 24 ani de ce muzica e așa cum e, pentru că până la el nimeni nu a știut cum să-ți explice asta. Știți, eu nu cred că ați întâlnit profesorul care îți pupă mâinile pentru că i-ai cântat o doină, care îți pune nota patru cu dragoste, care plânge când ascultă pe YouTube înregistrări cu studenții lui, care îți cere ajutorul în probleme de tehnologie, pentru că vrea și el să învețe ceva de la tine.”

Tudor Chiriac:
„Dragă Ana-Maria,
Să-ți fac și eu o destăinuire: cât v-am fost profesor, mă gândeam mereu... să am măcar un student, care... la final... să orchestreze mai bine ca mine. Mulțumesc că mi-ai «albăstrit» numele... astfel că acest mesaj al tău nu ar fi putut trece pe lângă mine. Este ORCHESTRAT atât de reușit! Magistral! Doar muzica mă mai răcolește astăzi atât de mult... «Muzica din note» (cum obișnuiam eu să vă spun)... fie că este dintr-o *Doină* cu Lucreția Ciobanu, fie dintr-o *Simfonie* de Mozart. Mi s-au umezit ochii de bucurie... și recunoștință. Sărut sufletelel, Scumpo!
Dragi prieteni, faceți click, să aveți acces la mesajul din spatele imaginii acestei postări. Nu o să regretați...

.....
.....

La orele de Semantica muzicii – disciplină pe care la Iași am instituit-o eu –, am avut mereu studenți de la alte specializări, care nu o aveau în programul lor de studiu. După ce m-am pensionat de la Universitatea Națională de arte «George Enescu», am aflat că unii studenți alegeau Iașul (nu Clujul ori Bucureștiul!) «pentru că la Iași predă profesorul Chiriac». Așa mi-au transmis și mie.
Niciodată până acum nu am scris despre profesorii mei. Dar – legat de ei – sunt lucruri pe care ar fi păcat să le iau cu mine dincolo... de aceea le-am pus în pagină... să rămână aici. Mai sunt și alți profesori, poate de aceeași importanță. Mi-aș dori să am ocazia să scriu și despre ei. Cât despre propria-mi persoană, consider că ori trebuie să scriu așa cum este/ cum a fost, ori nu trebuie să scriu defel.

Cu aleasă prețuire, Tudor Chiriac”

FIRUL CU PLUMB

LOTIS DOLËNGA (1905-1961)

NĂLUCIRI

*O tristă doină ți-am cântat
Din vraja depărtării
Când în amurgu-mbălsămat
Vibra sonata mării.*

*Și pentru tine am țesut
Năframa viorie
A unui vis necunoscut
Scăldat în nostalgie.*

*Ca-ntr-un coșmar de Thermidor,
Tăiș de ghilotină —
Se-nalță luna-ncetișor
Cu pete de rugină.*

*Pe malul negrului abis
Ezită, dar s-avântă,
Apocaliptic, groaznic vis,
Ce-n beznă se împlântă.*

*Năluci, himere trec încet,
Prin ceruri rătăcite,
Delir, vedenii de ascet,
În luptă cu ispite.*

*În noaptea vrăjilor ce mint
Și-a spaimelor tăcute
Tristețea totuși mi-o alint
Cu doinele-mi trecute.*

SEMNAL DE CARTE

**LEO BUTNARU
CENT ET UN POÈMES
TRADUCERE ÎN FRANCEZĂ DE C. FROSIN
EDITURA SAGA, ISRAEL, 2021**

Foto de N. RĂILEANU

ADUNAREA GENERALĂ A UNIUNII SCRITORILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA

PROGRAM DE CANDIDATURĂ

ÎN CĂUTAREA ECHILIBRULUI

de TEO CHIRIAC

Fac parte din administrația Asociației Obștești „Uniunea Scriitorilor din Moldova” (în continuare: USM) timp de zece ani. În această perioadă m-am străduit, împreună cu echipa executivă, să reformăm instituția noastră ținând cont de legislația în vigoare și de realitățile social-politice din societate, realități din ce în ce mai tulburi și mai turbulente. În aceste condiții, sarcina noastră a fost nu doar de a menține pe linia de plutire „ambarcațiunea” USM, ci și de a face tot posibilul pentru ca ea să (re)devină o navă de linie, o navă-far.

Pentru început, am dispus o analiză competentă a situației economice și financiare a USM. A trebuit să angajăm un audit extern și, concomitent, să creăm o comisie de redactare a Statutului USM, pentru aducerea actului fondator în conformitate cu legislația și cu situația reală privind patrimoniul material și imaterial al instituției. Însă lucrul cel mai dificil, pentru noua echipă, a fost să-i reunificăm pe membrii breslei într-o singură Uniune. După alegerile din 2010 apăruseră câteva asociații scriitoricești noi, în care au fost atrași în funcții de conducere mai mulți scriitori importanți. Cineva, știm bine cine, dorea (cred că mai dorește și acum) să-i dezbine pe scriitori și, în cele din urmă, să desființeze, prin fărâmițare, USM. Se declanșase „un război al rușinii”, cum l-am numit eu, „un război al învinșilor”. Recunosc, a trebuit să depun mari eforturi pentru a stopa lupta fratricidă, care aducea instituției mari prejudicii de ordin moral, cultural și financiar. Am avut noroc de bunele mele relații cu mai mulți colegi din cele două părți beligerante, relații bazate pe respect reciproc și verificate în timp.

Polarizată etnic, geopolitic și cultural, întreaga societate a Republicii Moldova a fost/este atrasă într-un război total. Scopul acestuia fiind instalarea unei atmosfere de haos și suspiciune generalizată. Au fost supuse erodării funcții și instituții de stat, au fost mobilizate cohorte de personaje „negative” pentru a discredita personajele „pozitive”, au fost destabilizate instituții economice, sociale și de cultură, între care și USM. Iar clasa politică, atât cea veche, cât și cea nouă, preparată în mare grabă, nu a reușit altceva în această perioadă decât să acumuleze mari restanțe la toate materiile. Între timp, reprezentanții elitei intelectuale, făuritorii de valori culturale, oamenii de creație, și în special scriitorii, au fost eliminați treptat din viața social-politică, fiind obligați să aștepte pe marginea societății cu mâna întinsă.

Iar consecințele războiului total, ne-am convins deja, sunt devastatoare: astăzi avem un stat lipsit de credibilitate, atât în interior, cât și în exterior, un stat fărâmițat de o clasă politică antinațională, incompetentă, avară, un stat măcinat de probleme economice și sociale insurmontabile. Cum poți interesa la cultură un asemenea stat, o asemenea clasă politică?

Timp de 30 de ani, adică chiar din ziua înființării sale, Republica Moldova se află într-o campanie electorală continuă. Prin fața noastră s-au perindat trei sau patru generații de politicieni care au promis, de fiecare dată, marea cu sarea; venind însă la guvernare, votanții lor s-au ales, de fiecare dată, doar cu sarea. Au fost compromise idei și programe naționale, au fost ucise idealuri, îngropate speranțe. Au fost trunchiate definiții, devalorizate cuvinte, deformate sensuri.

E adevărat că alegerile anticipate din 11 iulie curent ne-au demonstrat faptul că încă nu e totul pierdut. E prima dată când un partid de orientare proeuropeană obține o majoritate confortabilă în Parlament și are posibilitatea de a forma singur un Cabinet de miniștri și de a conduce republica timp de patru ani de zile. De fapt, este ceea ce ne-am dorit noi, scriitorii, publicând Apelul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova din 14 iunie 2021. Apel în care îi îndemnam pe compatrioții noștri din țară și de peste hotare să participe activ și într-un număr cât mai mare la alegerile parlamentare din 11 iulie și să voteze pentru o direcție proromânească și proeuropeană, care să dezvolte în continuare bunele relații cu toate țările vecine și care să lucreze pentru dezvoltarea parteneriatului cu patria noastră dintotdeauna, România, cel mai apropiat și implicat susținător al Republicii Moldova. Totodată, noua guvernare să fie un centru real de putere, care să contribuie la repunerea Republicii Moldova pe făgașul integrării europene. În apel se menționa, de asemenea, că „Președintele Maia Sandu e un lider pe care noi, alegătorii din Republica Moldova, l-am ales pentru a coordona lupta împotriva corupției, pentru a reforma justiția, pentru păstrarea bunelor relații cu România și Uniunea Europeană. Dar pentru ca eficiența funcției Domniei sale să fie deplină, Republica Moldova are nevoie de un guvern care să lucreze împreună cu președintele, nu împotriva lui.”

Dar, chiar având în vedere noua situație din societate, una plină de promisiuni și speranțe, n-aș vrea să compar perioada de până la Adunarea Generală a USM cu o campanie electorală moldovenească, iar programul meu de candidatură – cu pro-

gramul electoral al unui politician oarecare de pe malurile Bâcului. Slavă Domnului, nu sunt politician și nici aspirant la vreo funcție de stat, una lucrativă, bineînțeles. Eu cunosc bine problemele curente ale breslei scriitoricești. Tocmai de aceea, nu vreau să fac promisiuni hazardate, ci voi încerca să găsesc soluții.

Programul meu de candidatură conține mai multe angajamente, pe care mă voi strădui să le duc la îndeplinire cu viitoarea echipă de conducere a USM.

Înainte de toate, vom face tot ce ne va sta în puteri pentru a promova activ ideile noastre naționale, pentru a continua tradițiile și valorile literare românești, acțiuni prevăzute nu doar de Statutul USM, ci și de conștiința morală a fiecăruia dintre noi. Vom continua și multiplica proiectele și programele puse în practică de fosta conducere a USM în parteneriat cu Ministerul Culturii și Ministerul Educației și Cercetării ale R. Moldova, cu Institutul Cultural Român și Departamentul pentru Relația cu Republica Moldova din România. De asemenea, vom continua colaborarea cu Direcția Culturală a Primăriei Municipiului Chișinău și cu preturile Capitalei.

În aceste vremuri pandemice, confuze, antiliterare, când asistăm la degradarea continuă a limbii române, ca și a nivelului cultural general, programul nostru constă în a spori prezența scriitorilor și a limbii române în viața societății. Pentru aceasta vom promova noi programe de lecturi publice, desfășurate în baza unor parteneriate semnate cu instituții de cultură, precum Biblioteca Națională, Biblioteca pentru Copii „Ion Creangă”, Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” etc.

Evident, în funcție de situația sanitară din republică și din străinătate, vom relua proiectele de anvergură, între care și Festivalul „Primăvara Europeană a Poețiilor”, suspendat din cauza pandemiei în 2020, la cea de-a X-a ediție. De asemenea, vom accesa, pe bază de proiect, fonduri europene (de exemplu, Proiectul „Europa creativă”), prin care vom asigura o mai largă prezență a membrilor USM la viața culturală europeană.

Unul dintre proiectele prioritare este publicarea „Revistei literare”, organul de presă al USM. Fondată în 2015, scopul publicației a fost și rămâne același: să capteze în mod constant atenția cititorilor, să le cultive gustul pentru literatura de calitate, să garanteze o comunicare mai bună a scriitorilor cu cititorii. Totodată, publicația este în măsură să impulsioneze efectiv elanul creator al scriitorilor, în special al tinerelor talente, să-i facă pe scriitori mai

responsabili pentru destinele literaturii naționale. „Revista literară” apare pentru al șaptelea an consecutiv. Asta în ciuda faptului că nu a beneficiat decât de o finanțare parțială din bugetul de stat. Acest lucru e o dovadă a determinării noastre de a continua proiectul, de a-l lărgi, de a-l face mai cunoscut publicului vorbitor de limba română. Pentru a realiza această intenție, USM își va asuma și în continuare responsabilitatea de a acoperi o parte din fondurile necesare finanțării publicației, de a o sprijini instituțional, juridic și cultural.

An de an, am făcut pași concreți, elaborând proiecte și cereri de finanțare pentru diverși actori instituționali, ce ar putea acoperi, fie și în parte, necesitățile financiare și tehnice ale revistei. Este de remarcat, în acest sens, sprijinul substanțial acordat revistei de Institutul Cultural Român „Mihai Eminescu” din Chișinău, de fostul Minister al Românilor de Pretutindeni (actualul Departament pentru Relația cu Republica Moldova) de la București, dar și de Ministerul Educației, Culturii și Cercetării (actualul Minister al Culturii) de la Chișinău, fapt pentru care le mulțumim și pe această cale.

În acest context, este extrem de importantă consolidarea oamenilor de creație din republică în vederea promovării în Parlament a unei legi de finanțare de la buget a revistelor de cultură.

La fel de importantă este consolidarea în continuare a scriitorilor de pe ambele maluri ale Prutului, reluarea și eficientizarea colaborării între Uniunea Scriitorilor din Moldova și Uniunea Scriitorilor din România, conform principiului „Două state – o literatură”, pentru a realiza în comun proiecte de anvergură, cu prezența colegilor noștri la evenimentele culturale naționale și internaționale. Astăzi, din păcate, aceste relații de colaborare nu mai funcționează ca în primii ani de după 1990.

Un lucru extrem de important de pe agenda USM e stoparea stării de degradare a sediului instituției sub acțiunea timpului și a factorilor de uzură, sediu cu valoare de patrimoniu istoric și cultural. Dorim să le amintim autorităților statului că în casă din str. 31 August 1989, nr. 98 au avut loc primele manifestări pentru a oficializa Limba română și revenirea la alfabetul latin, care au marcat începuturile renașterii naționale basarabene din deceniul 9 al secolului XX. Vom depune efortul necesar pentru a elabora un proiect național de investiții financiare din bugetul de stat privind reparația și utilizarea acestei clădiri la capacitățile ei optime, în care să organizăm evenimente culturale cu participarea

tuturor uniunilor de creație: spectacole, simpozioane, expoziții, proiecții de filme, festivaluri, lecturi publice, lansări de carte și reviste.

Totodată, suntem conștienți de faptul că acest proiect este costisitor și nu are sorți de izbândă fără sprijinul direct al instituțiilor superioare ale statului: Președinția, Parlamentul și Guvernul.

O altă prioritate a noastră este extinderea listei scriitorilor care beneficiază de indemnizația de merit. De asemenea, obținerea unui supliment la pensie pentru membrii USM, acțiune inițiată deja împreună cu reprezentanții altor uniuni de creație. În funcție de posibilitățile financiare, vom relua programul de burse de creație, precum și acordarea de ajutoare sociale colegilor aflați în dificultate. Apărarea de uitare a scriitorilor dispăruți dintre noi, dar și a scriitorilor în viață care se confruntă cu probleme de sănătate, cu bătrânețea și singurătatea – iată încă o prioritate, una perpetuă, de fapt, pentru conducerea USM și a membrilor ei...

Trăim un timp al dezechilibrelor (economice, sociale, sufletești), un timp extrem de dificil pentru cultură și literatură. În asemenea condiții, administrarea unei instituții precum e USM nu îți acordă avantaje personale, ci, dimpotrivă, îți impune responsabilități și obligații sporite. În același timp, funcția de președinte al breslei scriitoricești este una de prestigiu: orice discuție, discurs, dialog, inclusiv cu autoritățile de stat, oricât de înalte ar fi acestea, trebuie purtate cu cinste și demnitate. Or, atunci când președintele tratează o problemă sau alta cu autoritățile, el tratează nu doar în numele actualilor membri ai USM, ci al tuturor personalităților istorice și literare, care au făcut parte din breaslă de-a lungul existenței sale timp de un secol.

Desigur, astăzi un administrator trebuie să întrunească mai multe calități, între care: credibilitate, corectitudine, perseverență, echilibru, atitudine demnă. În plus, el are nevoie de o echipă responsabilă, una de sacrificiu, formată din profesioniști animați de spiritul de echipă și capabili de a pune interesele breslei mai presus de interesele personale. Cu majoritatea membrilor USM am fost și continui să fiu în cele mai bune relații. Am reacționat ori de câte ori mi-au solicitat sprijinul. Pe unii i-am susținut cu un cuvânt spus din suflet sau cu o strângere prietenească de mână, pe alții i-am ajutat financiar, și nu neapărat în calitatea mea de vicepreședinte al USM.

La un om de creație, trebuie să recunosc, am prețuit, înainte de toate, calitățile lui umane, apoi valoarea artistică a operei sale. Asta deoarece întotdeauna au existat confuzii între cantitate și calitate, între succes și valoare. Iar în condițiile libertății de exprimare de azi, oferită de rețelele de comunicare, aceste confuzii sunt mai evidente ca oricând. Desigur, orice om de creație trebuie să se afirme plenar și să fie apreciat ca artist, dar aceasta concomitent cu afirmarea sa ca om de cultură, ca om al cetății, ca membru activ al breslei din care face parte. Iată de ce în relațiile cu colegii de breaslă voi miza și în continuare pe calitățile lor umane, dublate, bineînțeles, de inteligență, talent și valoare literară.

Admit faptul că nu toți colegii de breaslă sunt satisfăcuți de prestația mea de până acum, colegi cărora încă n-am reușit să le exprim admirația și să-i conving cât de mult le apreciez munca de creație. Voi întreprinde tot ce îmi va sta în puteri să-i fac pe aceștia să-și schimbe opiniile eronate. Și nu doar în privința mea, ca scriitor și administrator, ci, înainte de toate, în privința instituției noastre.

Respectul profund față de Literatură (scrisă și înțeleasă cu majusculă) și față de creatorii ei dintotdeauna, experiența managerială, cunoașterea modului de funcționare și administrare a USM, precum și unele însușiri personale, despre care nu e tocmai locul potrivit să vorbesc, toate acestea pot constitui o șansă – șansa de reușită a întregii bresle scriitoricești.

COMUNICAT DE PRESĂ AL UNIUNII SRIITORILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA

În data de 10 septembrie 2021, la Chișinău, a avut loc Adunarea Generală de dare de seamă și alegeri a Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova. La Adunare au participat 142 de membri (din 230), astfel întrunindu-se cvorumul necesar pentru desfășurarea, în condiții statutare, a Adunării Generale a USM. La lucrările Adunării Generale au luat parte scriitori din toate generațiile, de la Vladimir Beșleagă, Mihai Cimpoi, Vasile Romanciuc, Andrei Țurcanu, Maria Șleahțișchi, Vasile Gârnet, Dumitru Crudu, Adrian Ciubotaru, Lucia Țurcanu, Alexandru Vakulovski, Alexandru Cosmescu, Silvia Goteanschii, până la cei mai recentți membri ai USM, ca Veronica Ștefăneț sau Oxana Gherman ș.a.

În cursa electorală pentru funcția de președinte al Uniunii Scriitorilor s-a înscris un singur candidat, care și-a publicat programul cu 15 zile înainte de Adunarea Generală, conform prevederilor Statutului USM.

Adunarea Generală a fost moderată de scriitoarea Maria Pilchin. După ce a fost aleasă Comisia de numărare și validare a voturilor, președintele Adunării a citit listele candidaților la funcția de președinte al USM și de membru al Consiliului USM, anunțând procedura de vot secret stabilită prin Statut.

Președintele în exercițiu, Arcadie Suceveanu, a prezentat Raportul de activitate pentru perioada octombrie 2016 – septembrie 2021. Scriitorul Victor Vasilache a prezentat Raportul Comisiei de Cenzori a USM. Pe marginea celor două rapoarte au avut loc dezbateri. Adunarea a aprobat în unanimitate Raportul de activitate al președintelui în exercițiu, Raportul Comisiei de Cenzori și activitatea Consiliului USM.

Au luat cuvântul mai mulți scriitori, printre care: Mihai Cimpoi, Vladimir Beșleagă, Leo Butnaru, Valeriu Matei, Boris Marian, Victoria Fonari ș.a.

În continuare, scriitorul Teo Chiriac și-a prezentat programul de activitate pentru viitorul mandat și a răspuns la întrebările colegilor de breaslă pe marginea programului. După desfășurarea scrutinului, Comisia de numărare și validare a voturilor a prezentat Adunării rezultatele alegerilor. Teo Chiriac a întrunit 118 voturi. Astfel, Președinte al USM a fost ales Teo Chiriac cu 118 voturi din 142.

În Consiliul Uniunii Scriitorilor au fost aleși următorii scriitori (în ordinea numărului de voturi întrunit): Teo Chiriac (care s-a recuzat), Arcadie Suceveanu, Claudia Partole, Mihai Cimpoi, Vasile Romanciuc (care s-a recuzat), Vitalie Ciobanu, Nicolae Rusu, Ion Anton, Alexandru Burlacu, Dumitru Crudu, Grigore Chipper, Moni Stănilă, Ion Hadărcă, Victor Prohin, Val Butnaru, Nicolae Negru și Doina Dabija.

În Comisia de Cenzori au fost aleși următorii membri ai Uniunii Scriitorilor: Victor Vasilache, Titus Știrbu, Ion Găină, Dumitru Apetri, Petre Popa.

În cadrul Adunării Generale, au fost aprobate și unele modificări și completări la Statutul USM.

Adunarea Generală a aprobat în unanimitate rezultatele alegerilor.

**Secretariatul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova
11 septembrie 2021**

ADRIAN CIUBOTARU: CVORUMUL CA IDEE LITERARĂ

Adunarea Generală a USM (AG) a arătat cât de serioși putem fi noi, scriitorii, dacă vrem. În ciuda condițiilor mai speciale – știutele restricții pandemice –, AG și-a ales un nou Președinte și un nou Consiliu pentru următorii patru ani. Sobri și disciplinați, confrății s-au ridicat la înălțimea momentului și, evitând ispita scandalului – miza principală și chiar finalitatea multor reuniuni scriitoricești importante –, au evitat, totodată, multiplele complicații legale pe care le-ar fi provocat un eventual absenteism în masă.

Sigur că prezența ar fi putut fi ceva mai consistentă, nu la limită, cum a fost, dar au existat și cauze obiective care i-au împiedicat pe mulți să onoreze evenimentul. Nu mai spun nimic de absențele care au exprimat, tacit, protestul unor membri față de tot ce înseamnă US, mai ales în formula ei actuală. Pe unii i-a supărat modul în care tandemul Suceveanu-Chiriac a gestionat treburile Uniunii în ultimii 11 ani – decizii administrative sau politice financiare, premii sau indemnizații, asocieri politice sau lipsa acestora, activități realizate sau proiecte abandonate etc. Pe alții i-a deranjat lipsa competiției – a fost depus un singur dosar pentru funcția de Președinte. Pe ceilalți îi nedumerește, mai mult sau mai puțin sincer, existența însăși a instituției noastre, depășită de comandamentele zilei și deci desuetă, din punctul lor de vedere. Opoziția și nemulțumirile sunt firești în orice organizație mare și ambițioasă, darămite într-o asociație a oamenilor de litere. Cred totuși că acestea ar fi fost mai bine exprimate prin prezența membrilor la AG, prin critici punctuale sau, la urma urmei, prin vot negativ și chiar invalidarea buletinelor de vot – orice figurație ar fi fost mai bună decât lipsa cvorumului exact în anul în care ai un președinte interimar și riști să rămâi cu conturile blocate de Fisc dacă nu îți alegi un șef și nu-i încredințezi o ștampilă.

Subsemnatul, ca și mulți alții, crede că US trebuie reformată și ajustată la realitate. Rebobinarea instituției pe mănunchiul ritualizat de activități culturale, luări de atitudine previzibile (festive și optimiste, cu ocazia sărbătorilor naționale și spirituale, sau ofensat-pesimiste, cu prilejul vreunui atac, din interior sau exterior, „la valori”) și gesturi de solidaritate intrasindicală (acordarea de ajutoare materiale, lupta ingrată pentru indemnizații de merit cu ministere ale culturii mai curând ostile și reticente decât înțelegătoare) etc. va perpetua existența Uniunii, dar nu o va salva de la extincție atunci când majoritatea va fi alcătuită din scriitori care nu se vor mai regăsi în acest concept al prestației colective.

Există, de altfel, probleme stringente, a căror nesoluționare prin amânare, de dragul „consensului” sindical, ar putea grăbi disoluția breslei într-o măsură poate mai mare decât refuzul generațiilor mai noi de a se identifica cu niște practici mai vechi. De exemplu, Casa Scriitorilor: din clipa în care această proprietate nu va mai aduce venituri Uniunii (iar tendința pe care o consemnăm în ultimii ani este chiar aceasta), conservarea statutului ei actual va deveni un adevărat lux – deja este! Cine este gata să plătească pentru muzeificarea acestui simbol de beton a cărui întreținere e echivalentă cu cea a unui hotel? Ministerul Culturii? Să ne ferească Sfântul să ne închipuim așa ceva! Vreo fundație privată, gata să ofere milioane de lei pentru dorul după gloria apusă a unei clădiri bânuite tot mai mult de năluci, tristeți și amintiri decât de oameni vii? Nici vorbă! E mult mai simplu să-i găsești o altă întrebuințare decât s-o menții în starea în care este: breasla scriitorilor, dacă va supraviețui, o va face prin membrii săi, nu prin zidurile dărăpănate ale unei clădiri. În cazul în care nu vom avea curajul să o facem acum, problema se va rezolva singură, dar cu certitudine în detrimentul scriitorilor, când aceștia vor fi obligați să evacueze clădirea fără să se poată alege măcar cu ceva din toată ecuația asta a fuduliei și atașamentului pentru „simboluri”.

Valorificarea inteligentă a spațiului disponibil în centrul istoric al capitalei și alte tentative de generare a profitului la US nu vor da însă nimic dacă nu vor fi dublate de valorificarea potențialului uman al breslei. AG a dovedit încă o dată interesul scăzut al membrilor Uniunii pentru implicarea personală în regândirea și relansarea acesteia. Se preferă delegarea responsabilităților și arătatul cu degetul, dar nimeni nu vrea să pună umărul la nimic. Inclusiv sau mai cu seamă cei care ar avea toată mintea și tot timpul din lume ca să o facă. Sunt sigur că US va deveni mai atractivă dacă se va schimba conceptul de management, dacă acesta va presupune mai multe activități lucrative, dacă manifestările culturale vor fi mai variate, mai incitante (adică nu se vor reedita, an de an, în aceeași manieră liturgică) și cu adevărat mediatizate, stârnind nu numai curiozitatea membrilor, ci și a publicului din afara asociației.

Noua conducere a US, inclusiv Consiliul, care nu este un organ decorativ și consultativ, cum cred unii, ar putea face pași buni în această direcție. Dacă nu, peste patru ani toată dezbaterea se va limita, iarăși, la ideea, eminentamente literară, de... cvorum.

CARTEA DE ISTORIE

„AI CARTE, AI PARTE”

de NICOLAE ENCIU

Moștenit încă din timpurile pre-moderne, patrimoniul actual al Republicii Moldova cuprinde numeroase și diverse obiective de mare valoare: fortărețe, mănăstiri rupestre, edificii ecleziastice, obiecte de artă sau de uz cotidian etc. În cadrul acestui tezaur, așa cum pe bună dreptate afirmă autorii recentului album istoric *Documente medievale slavo-române din patrimoniul arhivistic al Republicii Moldova*¹, un loc aparte îl dețin vechile documente scrise pe pergament, pe hârtie cu filigrane care, de rând cu cărțile manuscrise sau tipărite, conțin importante mărturii despre preocupările sociale și spirituale ale societății timpurilor premoderne, iar exemplarele ajunse până în zilele noastre reflectă preferințele estetice ale înaintașilor.

Proces început în secolul al XIX-lea prin efortul unor intelectuali ca Gh. Asachi, Mihail Kogălniceanu, Bogdan Petriceicu Hasdeu ș.a., continuat apoi în prima jumătate a secolului al XX-lea, stocarea documentelor medievale a dus la constituirea unui important patrimoniu documentar al Țării Moldovei, păstrat în prezent, în majoritate covârșitoare, în fondurile Arhivelor Naționale ale României, ale Agenției Naționale a Arhivelor din Republica Moldova, precum și în numeroase centre de documentare și arhive din Polonia, Rusia, Ucraina, Bulgaria, Turcia, Grecia etc.

Așa cum menționează prefațatorii volumului prezentat – profesorul Demir Dragnev, membru corespondent al Academiei de Științe a Moldovei, și Elena Frumosu, director al Agenției Naționale a Arhivelor din Republica Moldova –, la origini, stocarea documentelor medievale a început în condițiile în care instituțiile administrative și judiciare ale Principatelor Române, apoi ale Regatului României, s-au implicat în examinarea diverselor probleme de natură funciară. Aceleași procese s-au produs atât în Bucovina, anexată la Imperiul Austriei, apoi și în Basarabia, după anexarea ei la Imperiul Rus.

Urmărind să-și confirme drepturile patrimoniale sau fiind implicați în diverse litigii funciare, proprietarii funciari prezentau instituțiilor judiciare și cadastrale, Dicasteriei duhovnicești etc. documentele pe care le dețineau și care erau incluse în dosarele instituțiilor respective în calitate de probe (dovezi), în schimbul cărora petiționarilor li se eliberau copii sau acte moderne confirmative ale drepturilor patrimoniale.

Cele mai multe documente medievale referitoare la privilegii și stăpâniri funciare erau păstrate – și bine ascunse – în arhivele de familie ale moștenitorilor. Conform prefațatorilor volumului, denumirea lor generalizată de „cărți domnești” sau cea simplificată de „cărți” a dat naștere zicalei „Ai carte, ai parte”, altfel spus, posesiunea unei părți din moșia satului era condiționată de deținerea unui document de acest fel². În Epoca Modernă, sensul zicalei s-a schimbat, cuvântul „carte” referindu-se la cunoștințe. La origini însă, actele emise de Cancelaria domnească în numele domnului țării – așa-numite hrisoave sau, cumulativ, „cărți domnești” (de miluire, de danie, de confirmare a stăpânirii funciare, de poruncă sau judecată domnească) –, împreună cu actele emise de persoane particulare („zapise” de danie, vânzare, cumpărare, hotârmicie, mărturie etc.), reprezentau acele „documente de familie” prin care deținătorii lor își justificau, în cazul unor litigii, dreptul de stăpânire asupra proprietății funciare moștenite sau cumpărate.

Pornind de la importanța și valoarea documentelor medievale acumulate în timp, un grup de cercetători de la Institutul de Istorie și de la Agenția Națională a Arhivelor a reușit să valorifice o parte considerabilă din imensul corpus de documente medievale, publicând un volum cu imaginile documentelor originale slavo-române din secolele XV – mijlocul secolului XVII, păstrate în arhivele din Republica Moldova și oferind, astfel, publicului larg mostre ale

obiectelor de patrimoniu – pergamente, peceti, hârtie veche cu filigran, modele de scriere chirilică, dar și informații de importanță științifică privitoare la societatea medievală a Țării Moldovei. Cititorilor li se oferă posibilitatea familiarizării cu particularitățile paleografice ale documentelor slavo-române: limba, suportul, ustensile grafice etc.

În volum sunt reproduse 3 documente originale pe pergament din timpul domniei lui Ștefan cel Mare (din anii 1468-1495), 17 documente originale scrise pe pergament sau pe hârtie datate din anii 1521-1598, celelalte documente fiind scrise pe hârtie și cuprinzând anii 1601-1652.

Majoritatea documentelor publicate de autori reprezintă cărți domnești și zapise emise de persoane particulare. Cărțile domnești, incluse în volum, confirmă drepturile unor boieri și ale unor mănăstiri de stăpânire a moșiilor aflate în proprietatea lor prin danie domnească, moștenire sau cumpărare. În calitatea sa de stăpân suprem al pământului țării, domnul confirma orice schimbări în stăpânirea proprietăților funciare, dona prin cărți de danie și miluire sate din domeniul domnesc unor boieri sau unor mănăstiri, judeca litigiile dintre stăpânii de moșii, dădea porunci unor demnitari să cerceteze diverse pricini legate de stăpânirea pământului.

De rând cu cărțile domnești, în album au fost incluse mărturii și zapise scrise pe

hârtie. Așa cum precizează prefațatorii volumului, mărturiile erau întocmite de demnitari, care din porunca domnului stabileau hotarele unor stăpâniri funciare și judecau diverse litigii, în timp ce zapisele reprezintă o serie de acte particulare referitoare la vânzări – cumpărări de moșii, la împărțirea unor domenii între coproprietari, sau înregistrează danii, vânzări de moșii și de alte bunuri.

Cu referire la textele slavo-române și româno-chirilice, așa cum menționează prof. D. Dragnev și Elena Frumosu, până în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, acestea erau datate „de la facerea lumii”. Conform vechiului sistem calendaristic, anul nou începea la 1 septembrie, iar ziua de 1 ianuarie devine începutul noului an în timpul domniei lui Petru Șchiopul (1574-1591, cu întreruperi). În așa mod, pentru a afla anul erei noastre, din anul indicat se scade cifra 5509 (pentru perioada 1 septembrie – 31 decembrie), iar pentru 1 ianuarie – 31 august – cifra 5508. Începând cu secolul al XVIII-lea, scrierea româno-chirilică trece treptat la datarea „de la nașterea lui Hristos”.

Relevând varii aspecte ale proceselor sociale din secolele XV – mijlocul secolului XVII din ținuturile dintre Prut și Nistru – Hotin, Soroca, Orhei, Lăpușna, estul ținutului Iași –, volumul de documente slavo-române din patrimoniul arhivistic al Republicii Moldova constituie o importantă contribuție la valorificarea actelor medievale slavo-române emise în Țara Moldovei, puse la dispoziția diverselor categorii de cititori și de cercetători, integrându-se în acest mod, în circuitul științific și valoric actual moștenirea inestimabilă a patrimoniului nostru documentar.

NOTE:

1. *Documente medievale slavo-române din patrimoniul arhivistic al Republicii Moldova: album* / Agenția Națională a Arhivelor; alcătuitori: Profesor Demir Dragnev, Elena Frumosu, Larisa Svetlicinai, dr. Teodor Candu, Tudor Ciobanu; responsabili de ediție: Elena Frumosu, Tudor Ciobanu; recenzenți științifici: Ion Gumenai, Valentin Constantinov; traducător engleză: Aurelia Vomișescu, Andrei Prohin; traducător rusă: Larisa Svetlicinai, Editura Lexon-Prim, Chișinău, 2021, 160 p.

2. *Ibidem*, p. 3.

NOI APARIȚII | EDITURA CARTIER

28 Iunie 1940 OCUPAȚIA BASARABIEI ȘI A BUCOVINEI DE NORD DE CĂTRE URSS REFLECTATĂ ÎN PRESA INTERNAȚIONALĂ

SELECȚIE ȘI TRADUCERE
DE DORIN DUȘCIAC

„Cartea lui Dorin Dușciac e singulară în felul ei. S-au scris multe monografii, studii, articole despre evenimentele din vara anului 1940, dar până în prezent publicul cititor n-a avut la îndemână un volum de acest fel, care ar înmănunchea știri și articole de epocă, capabile să ne furnizeze o imagine a lumii de atunci așa cum se vedea ea pe sine. Autorul nu se lansează în analiza textelor culese, n-o face pe «istoricul de meserie», lăsând la latitudinea cititorului interpretarea informației.”

Oleg SEREBRIAN

CARTEA DE POEZIE

IUBIREA SURMONTÂND IDEOLOGIILE

de OXANA GHERMAN

Între aparițiile editoriale de dată recentă, titlul ambiguu și ușor provocator *Tu ești rusul cel bun** al volumului de poezie semnat de Maria Pilchin suscită un viu interes. Pe lângă viziunile inedite despre eros, feminitate, familie, maternitate etc., cartea readuce în prim-plan o temă de natură interculturală care, deși peste măsură discutată în toate sferile culturii, științei, politicii, continuă să încingă spiritele.

Titlul primei părți, *sunt femeia măritului ceapaev*, ne apropie, într-o manieră ludică și ironică, de câteva teme grave. Atmosfera poetică alternează de la stări de destindere, de calm și liniște în confortul domestic, la cele de tensiune, frică, de defensivă și încrâncenare. În textele inițiale se succed imagini ale vieții de cuplu în mișcări lente, expuse într-un ritm temperat până la o stare plutire, întrerupt pe alocuri de secvențe cu gesturi ferme, tăioase.

Realitatea este trăită de un personaj feminin prin prisma căruia faptele capătă nuanțe și străluciri ciudate. Poemul de început, *repede mai repede foarte repede*, surprinde, în lentoarea stabilității familiale, un moment care suspendă „rutina acestui matrimoniu”: „mirosul tău fierbinte de bărbat/ care mă trezește în nopțile reci/ ca un cutremur ca un cataclism”. Reacția nu presupune atât o deșteptare din somn, cât o (re)sensibilizare a instinctelor, o tulburare a profunzimilor feminității, o deschidere senzorială către voluptățile trupesti. Erosul este eterat, scenele de consum al energiilor iubirii se opresc la gesturile inițiale, părți care reflectă întregul („măinile tale somnoroase/ mă caută încet apoi repede/ repede mai repede foarte repede/ vulcanul și lava și magma/ zilei în care suntem acasă”). Iubirea se manifestă ca un contact corporal necontrolat, o izbucnire inconștientă ce rupe digurile obișnuințelor casnice, iese din zona unei existențe calde, comode, monotone.

De o subtilitate uimitoare sunt secvențele ce reflectă feminitatea în esența ei contradictorie: delicată și în același timp feroce. În poemul *sunt femeia măritului ceapaev*, personajul se percepe drept multitudine de voci și identități, de ipostaze și roluri, este o sumă a mai multor moduri de a fi sau o sinteză a tuturor femeilor: „o dată pe lună/ mă gândesc la ceapaev/ și armata lui roșie/ o dată pe lună/ toate femeile casei mele/ se întorc în mine și curg// de parcă ne taie ne căsăpește/ de parcă toate războaiele lumii/ coboară prin noi la vale”. Femeia se identifică în alte femei așa cum în stările sale se supra-pun cele ale tuturor ființelor de același gen. Teroarea și intensitatea culorii roșii

revine de mai multe ori în tabloul lumii privite prin ochii femeii, fervența trăirilor și vitalitatea naturii ei este dominată de roșul genunchilor zdreliți în copilărie, al eritrocitelor, al nașterilor, avorturilor, macilor în floare, rujului, dar și al reacțiilor instinctive cum ar fi impulsul de a-și apăra cu cruzime granițele intimității în care este închis bărbatul iubit („o tânără cu iphone/ făcea poze soțului meu/ am vrut să scot sabia/ și să o tai ca în filmele nipone”). Feminitatea este o luptă neștiută de nimeni, reală și iluzorie, o luptă cu un dușman ipotetic, cu natura lucrurilor inevitabile, care este câștigată odată ce suferă mari pierderi.

Eul feminin multiplu se percepe ca o păpușă rusească („nopti barbare”), din trupul căruia uneori se desprind diverse chipuri și ipostaze din trecut („femeia de treizeci de ani/ care mă populează sălbatică/ cadână dură nebună”) sau din viitor („bătrâna cea tristă/ de pe strada eugen dogă”); e un eu care se oglindește în interior și în exterior simultan.

Varietatea interioară a femeii îi permite trecerea cu ușurință dintr-o stare în alta, dintr-o ipostază în alta, adopția de roluri și măști diferite având loc și în funcție de pozițiile cerebrale ale bărbatului („vorbele cădeau gheață”). Femeia își joacă cu demnitate rolurile, se ridică la nivelul unor așteptări/ nevoi, se adaptează unor condiții ale bărbatului, susținând varii aparențe vizuale, dar ea își savurează în sine falsitatea tuturor ipostazelor în care se complăce de dragul lui („îmi era cald îmi era bine dar nu eram ceea ce doreai/ tu să fiu eram tot eu cea caldă și sudică doar că/ purtam o blană și vorbe tale cădeau gheață”). Femeia își permite „roluri” în care își minte sau trădează bărbatul iubit prin fapte concrete („cercei cu motive grecești”) sau imaginar („salon du livre 2016”), tocmai atunci când pare extrem de fidelă, inocentă, servilă și inofensivă: „....apoi ai sunat și ai zis/ – treci acasă!/ și am venit cuminte neatinsă castă”. Ea își permite imaginar tot felul de libertăți (câte nu știe rochia mea de mireasă) și aventuri nocturne nebănuite (o noapte cu grișa kotovski), bizare și inexplicabile, dar își stabilește și principii, legi, limite în care se închide singură (eu nu-l ating pe cavalerul teuton). „Femeia pătată” de propriile frivolități și inocențe ilustrează, astfel, încă o dată, o interioritate impură, mișcătoare, haotică, predispusă la suferințe tainice, aproape neînțelese.

Eul feminin din poezia Mariei Pilchin este, de fapt, un eu uman analizat la scară microscopică, în structura căruia

se disting trăsături familiare și trăsături străine, existente și imaginare/ posibile, reminiscențe ale unor experiențe trecute și germe ai unor ipostaze viitoare. Mai mult decât xenologice, poemele din cea de-a doua parte a plachetei par a fi o trecere firească spre o a treia stare: cea de xenofilie. Atenția se îndreaptă asupra omului străin cu care fiecare dintre noi e nevoit să conviețuiască sub propria piele, un alter ego ce provoacă disconfort, frică și suspiciune. Acceptarea acestui chip străin este și o acceptare a propriului eu potențial. „Arătarea” din „oglinză” nu este o absolută alteritate, ci o ipostază necunoscută a propriei identități: „de fiecare dată în oglindă mă privește/ o altă ființă una care îmi ascunde mereu ceva/ care știe mai mult decât știu eu”. Acceptând și iubind necunoscutul din sine, omului i-ar fi mai simplu să-și iubească aproapele, oricât de străin i s-ar părea.

În poezia Mariei Pilchin, elemente străine populează nu doar interiorul uman, ci și spațiul casnic. Exteriorul domestic este un microunivers (aparent) agresiv al obiectelor familiare, în mijlocul căruia cuplul formează o minoritate: „chiar și patul uneori pare să fie ostil/ ne înghite ca un zmeu în pânțele lui/ și ne pierdem acolo unul în brațele celuilalt/ speriați și tremurâni că ar putea/ să ne scuie afară ca pe niște sămburi de caise”. Agresiunea disimulată a lucrurilor care „mișună” în jurul cuplului nu face decât să le consolideze unitatea. Senzația falsității, a artificului, a jocului de rol predomină în viața conjugală („vizitatorii”). Abordarea detașată a propriei realități face ca totul să fie privit ca un spectacol ce se joacă în fața lumii, iar repetitivitatea unor scene transformă viața într-o „bagatelă a cotidianului”, în care străinilor le va rămâne necunoscut „tot ce însemnăm noi doi între noi”. „Străinii”, deși acceptați, sunt tratați ca elemente periculoase, or cunoașterea lor disecă, pătrunde și deformează realitatea intimă („frica cea mare e să nu ne calce/ să nu ne strivească cochiliile/ barbar și fără scrupule/ să nu rădă apoi și cu chiote/ să strige că ne-au deschis lumii”. Retragerea din lumea străinilor, a celorlalți, este inevitabilă. Cuplul, viața conjugală este asociată diverselor motive acvatice, imaginii oceanului ce își absoarbe toate jucăriile vii (scoici, căluți, moluște etc.) în cele mai intime adâncimi. Interesant e că în reacția cuplului față de „străini” se reflectă imaginea comportamentului întregii comunități față de membrii altor etnii. Toate elementele străine – obiecte și oameni – care intră în „templul” familiei sunt amenințătoare.

Prin prezența lor se anticipează o stare de suficiență, care va determina femeia să curețe spațiul intim de balastul lumii exterioare pentru a accede către o purificare a spiritului („pasărea phoenix e angajată/ la cleaning service”). Ipostaza maternă este ilustrată în poemul *clona*, în care femeia se rememorează în perioada când creștea din propria carne o nouă formă a vieții pe care o va lăsa însă, deplin conștientă, în circuitul lumii.

Poemele mele rusești, cea de-a treia parte a plachetei, marchează trecerea de la atitudinile xenologice la pornirile xenofile. Eul creator își amână moartea (acvatică, desigur) pusă la cale pe podul Crimeii, traversează diverse spații rusești, e țărancă din galeriile Tretiakov sau Safo în vizită la „târfa cea sacră”, cu privire seducătoare, Moscova. Cu toate reproșurile pe care vocea personajului poetic le aduce acestei „dame de lume” („i-am strigat despre buncii mei de siberii și anexări/ despre o limbă stălcită și inventată/ despre toate păcatele tineretii ei”), între cele două femei (simboluri identitare) se produce, ca în finalul unei păruieli crâncene, o apropiere dezarmată (*cincinalul*), după care una dintre ele va pleca acasă cu trofeul (*rusul cel bun*). Motivul împăcării îl servește tocmai recompensa pe care Moscova i-o oferă unei basarabence de la Fălești, pentru toată durerea trecutului roșu. Deși xenofilia pare o manifestare mai mult decât ciudată, paradoxală, într-o societate aparent xenofobă, cu evidente (și, desigur, justificate) distorsiuni în percepția culturii slave, plină de stereotipuri și convingeri elucubrante, anume prin natura lor xenofilă, „poemele rusești” vin să schimbe perspectivele și să invite la o altfel de atitudine.

Poezia Mariei Pilchin e adânc înrădăcinată nu doar în stratul biografic, așa cum pare la prima vedere, ci mult mai profund, în substratul sociocultural, în care problema unor vechi discordanțe ideologice continuă să producă tensiuni; cartea pare să provină dintr-o reacție de apărare a demnității unei culturi printr-un act de cultură. Admirabil e faptul că autoarea nu face abstracție de subtilitățile contextului istoric, social, politic, ideologic local, ci le utilizează în detrimentul ostilităților etnice, plasându-le la temelii unei atitudini interculturale care se vrea cultivată în spațiul pruto-nistean.

* Maria Pilchin, *Tu ești rusul cel bun* (poeme). Chișinău, Editura Prut, 2021.

Volumul face parte din colecția „Teritorii”, coordonată de Moni Strănilă.

ANUL LITERAR 2020

PROZA. SINDROMUL AUTENTICISMULUI

de NICOLAE RUSU

În pofida pandemiei globale de coronavirus, la compartimentul Proză anul 2020 a fost unul cu roadă literară foarte bună, la concursul Anului literar participând 14 autori cu 16 cărți. Aproape tot atâtea, din varii motive, nu au ajuns pe masa membrilor Juriului, printre ele fiind și cărți notabile, semnate de Iulian Ciocan, Constantin Cheianu și alții. Romanele au dominat piața editorială, doar două din cele 16 cărți fiind culegeri de proză scurtă. Din cele șase cărți nominalizate la premiul USM două au făcut, după părerea mea, o figură aparte: **Manuscrisul lui Zograf** (în două volume) de **Val Butnaru** și **Misterul de Est** de **Lucreția Bârlădeanu**.

Criticii literari de meserie s-au pronunțat deja și, cu siguranță, se vor mai referi la aceste două remarcabile creații literare. Personal, în calitate de membru al Juriului și simplu comentator literar, țin să menționez faptul că **Val Butnaru** e deosebit de abil în a-și captiva cititorul, alegând să-și construiască un edificiu naratologic ingenios, complex și labirintic. Măiestria de prozator îi este susținută și de abilitățile sale de dramaturg, acestea evidențiindu-se în special în partea finală a dilogiei. Romanul nu are un deznodământ propriu-zis: suspansul pune la treabă imaginația cititorului, dar îi lasă, probabil, și autorului posibilitatea de a continua narațiunea într-un alt volum.

Lucreția Bârlădeanu atinge în romanul ei probleme actuale ale societății contemporane, precum desueta corectitudine politică sau mult trâmbițatele drepturi ale omului, percepute de unele persoane ca niște drepturi fără obligațiuni. Toate acestea sunt intercalate iscusit în pânza narațiunii laolaltă cu povestea unui tablou achiziționat într-un anticariat, enigma acestuia fiind împletită ingenios cu destinul altor personaje – între care și Iulia Hasdeu, un mister și ea al literaturii române.

S-ar cere menționate și celelalte romane nominalizate, scrise de Claudia Partole, Nicolae Spătaru, Moni Stănilă și Ghenadie Postolache, dar spațiul oferit de revistă e prea restrâns pentru acest lucru, impresiile de lectură urmând să apară mai târziu, poate într-o altă publicație sau, eventual, într-un volum. Voi prezenta, în schimb, comentariile mele la cărțile pe care Juriul USM nu le-a nominalizat. Toate prozele inventariate și analizate mai jos suferă, într-o măsură mai mare sau mai mică, de unul și același cusur – sindromul autenticității, o

capcană întinsă scriitorilor de azi de stilul reportericesc, aparent atât de accesibil și prietenos. Acest stil e jinduit și căutat de mulți prozatori de azi, doar că, de cele mai multe ori, dacă nu se respectă anumite reguli, autenticismul ia, imperceptibil, forma și chipul unui text de ziar. Așadar...

Dumitru Apetri, Amurguri (Editura Quadrata, Chișinău, 110 p.). „Nuvelele și crochiuri” este specificarea genului propusă de autor, prima parte cuprinzând 13 texte cu diverse subiecte, majoritatea dintre ele fiind redactate în stil publicistic. În aceste schițe de ziar sunt fixate momente din viața reală, fiecare dintre ele având, mai mult sau mai puțin, anumite subtexte și semnificații. Iar cele zece crochiuri au ca sursă cazuri concrete, acestea reflectând aspecte din viața societății noastre.

Valeria Florea-Dască, Spune-mi, viață, că mă iubești! (Editura Pontos, Chișinău, 410 p.). Divizarea textului din acest roman pe capitole este arbitrară: capitolul IV, de exemplu, putea să înceapă și de la p. 170, dar și de la p. 174, deoarece narațiunea e o linie fără sfârșit, precum e viața, cu nenumărate și pestrițe detalii, înșirate ca mărgelile într-o salbă. Construcția romanescă este simplă, liniară, preocuparea naratoarei limitându-se la descrierea minuțioasă a trecerii timpului și, totodată, a acțiunilor de salvare a surorii sale Petra (fabula propriu-zisă a textului). La un moment dat, autorea recunoaște: „Scriu pentru ca să-mi treacă din urât” (p. 380) și asta pare să explice multe dintre lacunele de construcție ale romanului.

La Centrul de Dializă, naratoarea face cunoștință cu oameni ale căror destine sunt „anexate” la linia principală a narațiunii. Printre ele e de menționat istoria bătrânului Cozma de la Schinoasa Nouă, fost militar, din părinți deportați pentru simplul motiv că tatăl său „avea o casă mare și frumoasă” (p. 349). Naratoarea, alias autoarea, se miră că „unii agramați dețineau diploma unei instituții superioare de învățământ, fiind la posturi de conducere” (p. 237). Dacă autoarea își iubește atât de tare limba, încât merge până la „dizgrațierea persoanelor certate cu gramatica” (o atitudine preluată de la „mama sa, profesoară de limbă maternă”), e de dorit ca în cazurile când își va reedita opera, să fie și dumneaei mai atentă la unele gafe impardonabile pentru un bun vorbitor de română, cum ar fi „te felicit cu ziua nașterii” (p. 232) ș.a.

Finalul este optimist, căci, grație sacrificiilor și dărzenei naratoarei, Petra rămâne

victorioasă în lupta ei pentru viață. Astfel, este justificat mesajul întregului roman, rezumat de titlul de pe copertă: „Spune-mi, viață, că mă iubești!”

Iurie Bodrug, romanul Ultima bătălie pierdută, (Editura Arc, 330 p.) și culegerea de proză scurtă **Ora zburătorului** (Editura Pontos, 312 p.). Romanul e o bizară construcție narativă, cu câteva personaje masculine care-și trăiesc propriile lor istorii, ca în final să iasă în vileag, surprinzător, faptul că e vorba de unul și același personaj, doar că înzestrat cu un destin halucinant și întortocheat. E deosebit de originală intenția autorului, doar că cititorul este deseori nevoit să traverseze, repetat, zeci de pagini cu reflecții auctoriale despre momente și situații din viața socială și politică a teritoriului dintre Nistru și Prut. Din cauza acestor inserții jurnalistice interesul pentru subiectul ca atare al cărții scade progresiv. Totuși, dacă cititorul are răbdare și ajunge la finalul narațiunii, când construcția romanescă devine mai limpede, înțelege că trebuie să revină la prima pagină și să reia lectura. Rămâne o nimica toată: ca cititorul să ajungă până acolo.

Suita de povestiri din a doua carte, ce excelează prin formule și tehnici naratologice variate, începe cu textul *Curse de cai sălbatici*. Iurie Bodrug reușește să inoculeze în sufletul cititorului sentimentul și atmosfera de tristețe în care au ajuns majoritatea satelor din republică, sate îmbătrânite, cu case pustii și cu o mână de oameni care se încăpățânează să-și ducă traiul acolo. Printre ei e și un tânăr cu ambiția de a îmblânzi un cal nărvaș, nedeprins cu hamul și călăritul. Negru e despre o viață dramatică de câine, deoarece el nu-i un dulău obișnuit, ci unul cu demnitate. De aici și instinctul său ieșit din comun, care, raportat la o viață de om, te face să te gândești la maxima antică despre caracter ca plâsmuitor al destinului. În *Globul de foc* e o cavalcadă de imagini țâșnind din subconștientul unei persoane, un flux care pare să cuprindă întreaga istorie a teritoriului dintre Nistru și Prut. Povestirea *Dans în piatră* e despre aceeași caleidoscopică, estompată și halucinantă istorie a basarabenilor, de la război încoace. Subiectul e generat de contemplarea unui complex monumental dedicat destinului tragic al băștinașilor, ca, în final, după căderea imperiului sovietic, aceștia să se pomenească într-o cușcă zăbrelită „cu mâinile încheșate pe gratii, așteptând să se deschidă vizeta scârțâind” (p. 40). Iarna salcâmilor scoate în evidență înverșunarea de a supraviețui,

a copacului și a omului, luptă din care niciunul nu iese învingător, iar natura le așază pe toate la locul lor: omul, după ce și-a trăit traiul, ajunge în pământ, iar la cap i se pune o cruce din salcâmul îndărătnic. O altă istorie – *Blestem mut* – deapănă povestea unui copil, a unor educatoare de la grădiniță cu apucături cazone și a unei mame tinere ce visează să se căsătorească. Finalul răscumpără prozaismul istoriei, fiind dramatic și imprevizibil. Despre universul altui copil e și povestirea *Decor cu aripi*, cu un puștan care nu înțelege realitatea dură în care trăiește și cu o dezlegare a intrigii lăsată pe seama cititorului. *Temă cu ficțiuni* aduce în prim-plan o eternă dilemă: „Câtă viață conține o proză și câtă proză cuprinde o viață” (p. 85). Naratorul propune câteva soluții existențiale vârului său care avea probleme cu soția, dar niciuna dintre ele nu se potrivește cu realitatea. *Complicele* e o descriere captivantă a unei acțiuni pe care și-ar fi dorit-o în realitate naratorul, dar care are loc doar în imaginația sa. Iar *Un show amânat* e o descriere halucinantă a unui joc în care se mimează o realitate cu vădita intenție de a lua totul în răspăr, de a se amuza, textul constând din fraze interminabile de aproape două pagini fiecare. În *Când vii și pleci* autorul incită curiozitatea cititorului printr-o ușoară doză de mister, niște secvențe din trecut împletite cu prezentul, un fel de instantanee rupte din șirul fără sfârșit al unor întâmplări de viață. O stare confuză și incertă exploatată măiestrit și cu inspirație de autor e și în *Ora zburătorului*. La fel e și cu starea psihologică analizată în povestirea *Nocturnă*, unde cititorul e pus să reflecteze adânc ca să înțeleagă ce e cu universul în care conviețuim împreună cu semenii noștri. În proza *Năravul*, autorul reușește în doar câteva pagini să descrie metamorfoza unui copil în adult, transformare catalizată de vicisitudinile vieții lui de țăran. O mostră de originalitate e *Până și după tăcere* – un text dintr-o singură propoziție, iar povestirea care încheie volumul – *Măine vom fi fericiți* – pare a fi mai degrabă un eseu sau, în cel mai bun caz, un exercițiu narativ.

Ion Bogatu, Dosariada (Editura Lumina, 284 p.). E de remarcat predilecția acestui autor pentru fraza întinsă, excesiv nuanțată, de parcă ar fi un bijutier care-și prelucrează giuvaericelele cu multă finețe, astfel încât nimeni să nu descopere vreo eventuală inexactitate, nici chiar cu microscopul electronic. Un fost deputat, Augustin Pătrașcu, vinde într-un pasaj subteran din preajma gării cărți din propria bibliotecă, narațiunea fiind împletită din reflecții introspective și mișcări ale personajului descrise migălos și pedant. Această mișcare extra- și introvertită ține cititorul într-un soi de stare ciudată, similară cu „stupefacția, dezorientarea când te-ai pomenit fără propria umbră”. Apoi, fără vreo motivație stilistică, autorul trece la forma clasică de dialog cu respectarea tuturor normelor de exprimare. Naratorul pare preocupat și de faptul că nu doar unul dintre personajele sale nu are umbră, ci chiar el însuși: „(...) în timp ce alții mi-o observă, umbra, eu însumi, stăpânul ei, nu reușesc s-o văd cu claritate” (p. 17).

Ion Bogatu preferă un procedeu rar întâlnit, cel al scrierii la persoana a doua: „Și tu, Augustin Pătrașcu, ce-i răspunzi? Poate-i arăți la cărțile înșirate alături, încercând să-l convingi că... ce? Să te dai mare cu meritele celor de le-au scris? Aha,

le pui în față și pe cele care poartă urmele condeiului tău! Dar umbra, umbra unde-ți-i? Încă n-ai găsit-o până la vârsta asta?! (...) Sau ți-a furat-o vreun spărgător de umbre?” (p. 21).

Narațiunea e construită pe trei nive-luri – de autor, apoi de narator și chiar de personaje –, astfel că la elaborarea ei participă și Augustin Pătrașcu, și Luca, un vânzător de fructe și legume, și cerșetorul Nimeni: „*Chiar dacă versiunea lui Luca are dreptul de viață, ba chiar lărgeste spațiul funcțional al personajului tău, versiunea lui are toate însemnele unei provocări*” (p. 49). Încă pe timpul când era student la facultatea de jurnalism, Pătrașcu era conștient că „*partidul, unicul pe atunci, este cea mai mare și mai sigură «răsadniță» de umbre pentru cei care le caută*” (p. 45). Ulterior, apare Rusalia, fiică de președinte al unei formațiuni politice, tot ea redactor-șef la publicația aceluiași partid, femeie care-l apreciază mai întâi de toate ca mascul. Unui alt personaj, Vasian, i se explică (prin gura lui Luca), cine este Augustin Pătrașcu: „*Personajul lui, mai ales unul dintre ele, cel central, căruia i-am zis, convențional, Protagonistul, nu te lasă să te plictisești: acesta, cică, și-a pierdut umbra și căutarea ei ar fi sensul vieții lui, tot un fel de fericire a sa...*”. Vasian însă nu este impresionat și-i răspunde că și el tot un fel de umbră caută: „*Poate chiar am și ajuns umbră de când o caut, pentru că suntem ceea ce căutăm...*” (p. 60).

Conform teoriei adaptării, elaborată de Nanu, alias Nașu, socrul lui Pătrașcu, atât Luca, cât și Vasian sunt puși în situația de a supraviețui realităților sociopolitice ale nou-născutului stat: Luca vinde zarzavaturile consătenilor săi, iar Vasian încearcă să se infiltreze în industria deșeurilor, monopolizată deja de o ceată de boschetari. După ce rescrie legenda cu Molda, la îndemnul socrului său, care-i un statalist feroce, el este sfătuit și îndemnat să compună un roman „*despre rolul nefast în destinul poporului nostru al așa-zisului Sfatul Țării din 1918*”, în care „*deciziile acelei adunături de indivizi suspectu ai fost de la bun început ilegale, antinaționale, trădătoare*” (p. 85). Urmează aluzii transparente la câteva evenimente reale recente, fiind vorba despre ascensiunea partidului democrat din Moldova, despre sigla lui din trei trandafiri și organizarea atentatului asupra liderului, despre Fundația de caritate „Floare-de-colț” și depozitul de dosare folosite pentru șantaj etc.

Finalul romanului e în aceeași cheie realist-autenticistă: „*Partidul Fericirii Totale, aflat la guvernare în ultimii patru ani, pierde substanțial în fața altor câteva partide (...), părerile de rău, poate chiar lacrimile unor foști beneficiari ai Fundației «Floare-de-colț» se lovesc de satisfacțiile neascunse ale altora (...), liderul de partid Velimir Nașu, acesta încă actual șef de guvern (...), e de negăsit*”, el fiind plecat, cică, în străinătate „*pentru a-și întrema sănătatea, ca, ulterior, să revină în patrie și, cu forțe noi, să se încadreze din nou în lupta cu adversarii statalității țării...*” (p. 282).

Povestea se încheie ca în romanele clasice cu subînțeles: mâna lui Augustin Pătrașcu „scoate aparatul de ras” pentru a se despărți de barba și mustățile după care s-a ascuns pe parcursul întregii narațiuni.

Nicolae Roșca, Mușuroiul (Editura Bons Offices, 875 p.). Și Nicolae Roșca, la fel ca Ion Bogatu, face referință în lucrarea sa la realitățile istorice și imediate ale locului, doar că subtila capcană a autenticismului

le joacă festa ambilor. Și unul, și altul pun foarte multă greutate pe fapte, întâmplări, evenimente istorice și conținut în detrimentul construcției epice.

Narațiunea în trei părți – *Speranța domnului Sânpetruț, Oameni și câini, De-a pururi falnicul sthagara* – e mai degrabă un roman-pamflet sau un roman-șarjă, începând oarecum spectaculos, cu un episod în care micul Petruț are o viziune: copilul îi apare chipul unei bătrâne de 170 de ani. Aceasta se dovedește a fi Nostradama, nepoata evreului de origine franceză Nostradamus. Petruț, tot el, mai târziu, Sânpetruț, se naște la câteva minute după ce mama îi decedase, medicii salvând astfel viața unui viitor om și personaj. Autorul precizează că acest lucru se întâmpla în Uniunea Sovietică, unde „*medicina era o categorie umană*”, și nu una comercială.

Din primele capitole, se creează impresia că pânza narativă este o alegorie: la Petruț, în cocioaba lui de lângă cimitir, apare o tânără care-i spune că o cheamă Speranța. Bărbatul are convingerea că fata e tocmai cea invocată de el în rugăciunea de fiecă seară, de la 11 fără un sfert. Speranța îi spune că a părăsit-o iubitul, iar acesta se numește Popor, iar când aude, halucinant, noaptea, în cimitir vocea lui Ștefan Petrache, Petruț îi explică: „*La un moment dat, toți i-au întors spatele. Cum zici dumneata – că Poporul a încetat să te mai iubească și te-a abandonat. În cazul lui Petrache a fost cam la fel*” (p. 47). În circumstanțe similare sunt pomenite și alte personalități dispărute: Grigore Vieru, Ion Ungureanu, Ion Aldea-Teodorovici, Anatol Ciocanu, Mihai Dolgan, Serghei Lunchevici, Valeriu Cupcea...

Sânpetruț face cunoștință cu orașul Chișinău după serviciul militar, când ajunge să poarte epoleți de căpitan. Taximetristul îl duce la cafeneaua „Nistru”, unde chefuiau un grup de oameni deja bine-cunoscuți în societate: Ion Vatamanu, Andrei Strâmbeanu, ȕambalagiul Victor Copacinschi, cineasții Brescanu și Hagiu. E pomenită chiar și ospătara Raia, iar în context, și niște „*lingători de tacâmuri*”, absenți în acel moment, dar altfel prezenți la toate zaiafeturile. Aici căpitanul află, de la taximetrist, că Moldova seamănă cu un mușuroi, în care furnicile sunt oarbe și surde.

Sunt curioase reflecțiile lui Sânpetruț despre două personaje cu același prenume: Mircea cel Bătrân și Mircea Snegur. Primul, consideră el, e „*gata în orice clipă să-și apere sărăcia și nevoile, și neamul..., iar ăstlalt, contemporanul, e (...) întruchiparea omului trădător și laș prin definiție (...). Țara este populată de plebei cu unghiile netăiate! Iar ăștia nu ajung niciodată eroi!*” (p. 130). La fel de bizare sunt și cugetările savantului Artemie Lazăr, care ajunseser vânzător de cărți sub gardul cimitirului grație unui oarecare Gheorghe Duduca. Artemie Lazăr e convins că unii oameni seamănă cu o „*vită, care vrea să trăiască, și mult, și bine. Din cauza lor, a oamenilor ăștia lipsiți de valoare, și viața celorlalți este așa cum este*” (p. 300). Unii istorici consideră că ideea cu Aleea Clasicilor a fost realizată de „Savant” nu fără susținerea Kremlinului, care avea interesul să creeze un stat moldovenesc unic, cu râul Prut pe centru. Firește, acest stat avea nevoie și de niște clasici. Aleea urma să aibă în capăt Coloana Dăinuirii Neamului, inspirată de Coloana lui Alexandru din Sankt-Petersburg, doar că în vârf aceasta n-ar fi avut figura unei femei cu o cruce în mână, ci un stejar. Această Coloană e

comparată de narator cu deregul de la o casă obișnuită a țăranilor români („*Se vrea și el acolo, sus! Dar – vai! Nu-l lăsa streășina*”), dar și cu *Coloana Infinitului* a lui Brâncuși.

Fantezia autorului e, uneori, debordantă, de pildă în atunci când acesta relatează experimentele din două laboratoare din URSS – unul în Siberia și altul în Batumi – întru crearea noului om sovietic. Cititorul va înțelege din acest episod că un produs al foștilor savanți sovietici ar putea fi chiar enigmatică nălucă umanoidă Yeti, despre care s-au scris mii de pagini, dar nimeni nu a văzut-o în realitate.

Printre mulțimea de personaje se regăsește și autorul, numit „*bătrânul ziarist*”, care mărturisește despre sine următorul amănunt: „*Am lăsat oamenii să-mi pătrundă în suflet, și mi l-au rănit. Acum cred doar în câini! N.R.*” și pune în loc de semnătură un post-scriptum: „*N.R., om rătăcit și rătăcitor prin viață*”. Lui Sânpetruț i se pare că bătrânul ziarist seamănă fizic cu Mussolini, de aceea îl poreclește Duce. În reflecțiile sale, acest alter ego al autorului se dovedește a fi un adept feroce al statalității celui de-al doilea stat românesc. Iată ce scrisese el într-un opus de al său publicat în gazeta la care lucrase: „*Când am fost eliberați de sub nemți, de sub români și de sub cine ne-au mai ocupat din 1940 până 1945, în jurul stejarului a început colectivizarea*” (p. 503).

Referitor la genul narațiunii, prin gura taximetristului Zavatin autorul recunoaște: „*Acest Articol (...) seamănă cu un foileton (...) iar un foileton bun, domnii mei, e deja o lucrare literară (...). Sunt niște opere prea subtile și pline de farmec (...) pentru cei care le pot scrie, dar și pentru cei care le pot înțelege farmecul*” (p. 761). Scris într-un stil pamfletar-alegoric, romanul incită o explicabilă curiozitate, iar din post-scriptum-ul de la finele cărții, autorul îl avertizează pe cititor că într-o zi sau într-o noapte va reveni la acest mic univers din sufletul său: „*Asta înseamnă că VA URMA (...), VA URMA totul!*” S-o vedem și pe asta.

Mihaela Perciun, Satisfacție (Editura Junimea, 160 p.). Construcția narațiunii nu este sofisticată: personajul principal e în gura morții și, înainte de a-și da sufletul, pe ecranul memoriei i se perindă întreaga lui viață. Reghina Ivanovna, o comunistă inveterată, fostă prim-secretar de partid al unui raion din Moldova, vine la policlinică, unde se programează la dentist și are un acces de... bucurie, văzându-l pe fostul ei șef scos din ambulanță cu picioarele înainte. De aici, destinul ei umple integral spațiul dintre copertele cărții: orfelinatul, școala, comsomolul și, în final, funcția de prim-secretar de partid comunist al raionului. În tot acest răstimp, e doar înverșunata ei luptă de a se menține în funcție și de a avansa, respectând cu strășnicie normele de conduită ale unui conducător de partid. În subsidiar, eroina acceptă tot ce considera că i se cuvine ca ființă umană, fără să se opună cerințelor fiziologice ale trupului, satisfăcându-și totodată, mai ales, orgoliul de șef și de diriguitoare a destinului umane. Nu-și cruță nici membrii familiei, fiica, ginerele, nepoții. Narațiunea se înșiră lent, subiectul împletindu-se fără surprize sau devieri neașteptate.

Autoarea face abstracție de faptul că Reghina n-a prea fost peste hotare, în orice caz nu se amintește nicăieri c-o fi ieșit vreodată din ȕarcul sovietic, dar pentru ea statul german e un model, un fel de

„*țară sfântă*”. Deseori eroina e preocupată de ideea că inginerii care construiesc sau renovează străzile din Chișinău ar trebui să „*meargă la stagii peste hotare, în Germania, spre exemplu*” (p. 147). Ea mai crede că în cele mai prestigioase clinici „*unii conducători și oameni de vază nu se mai tratează, poate doar se recuperează după tratamentele din Europa, de preferință în Germania*” (p. 143).

Romanul se citește, totuși, cu interes grație personajului central al cărui univers interior este redat în toată complexitatea sa.

Mihai (Michael) Babele, Ilie Cătărau – o enigmă în istoria serviciilor secrete mondiale, trilogie, **Cartea I** (Editura Sofart Studio, 245 p.). O istorie incitantă în care personajul central e adus parcă dintr-un roman clasic de aventuri. Încercarea autorului de a-l scoate pe Ilie Cătărau din anonimat și din spațiul controversat al ambiguităților este extrem de dificilă.

Textul primului volum include multe informații documentare, acestea fiind necesare pentru a înțelege contextul istoric în care a trăit enigmaticul protagonist. Este vorba de informații succinte referitoare la Nicolae Iorga, la prințul și viitorul rege al României Carol al II-lea, la al Doilea Război Balcanic, la Siguranța Română, la Serviciul Secret de Informații al Marii Britanii. În rest, narațiunea se constituie din secvențe de ficțiune artistică și detalii ce țin de elemente documentare din biografia protagonistului.

Capacitățile excepționale ale acestuia, atât fizice, cât și moral-intelectuale, fac din Ilie Cătărau un personaj absolut legendar și e de mirare că până în prezent nu a fost subiect de film, cu mari șanse de a câștiga cel puțin un Oscar. Într-un mod caleidoscopic este descrisă atmosfera socială care domnea în Rusia țaristă la începutul secolului XX, viața urbană a Odessei, cunoscută mai mult din lucrările semnate de Isaac Babel, Șolom Aleiheim și alți scriitori ai timpului respectiv. Cititorul mai află și aspecte din atmosfera care domina Seminarul Teologic din Chișinău, și amănunte despre serviciul militar în cadrul Gărzii de Onoare a țarului, și despre moravurile nobilimii ruse, în special ale femeilor, și despre infiltrarea lui Cătărau în societatea românească, dar și despre studiile sale la Universitatea din București și relațiile pe care le-a avut cu Zamfir Arbore, Nicolae Iorga, prințul Carol, generalul Averescu.

Apoi, eroul fuge în Marea Britanie, unde reușește să devină agent britanic, la fel de interesante fiind și aventurile sale din timpul Primului Război Mondial, când a activat și în Serbia, și în Italia, și în România, ajungând agent al serviciilor secrete din trei țări: Rusia, Anglia și România. Deși creionate lapidar, sunt memorabile și relațiile sale cu cele trei femei pe care le-a cunoscut în această perioadă: Sonia din Odessa, Elena din București și Sofi, soția ambasadorului britanic de la Belgrad. Primul volum se încheie cu episodul în care Ilie Cătărau părăsește, din proprie inițiativă, Belgradul, intenționând să se retragă din această slujbă în care ajunseser prin voia destinului.

Sosește la București, fără să știe că serviciile secrete germane erau pe urmele lui, dar îl salvează Panaitescu, șeful său din România, care-i organizează o deplasare la Odessa, acolo unde a și început sinuoasa lui cale de agent secret și unde urmează să afle că are un fiu.

PLURALIA TANTUM

JURNAL IN MARGINILE ISTORIEI LITERARE (XLI) de LEO BUTNARU

2.XII.1973

Un alt răvaș care m-a bucurat mult. Sică Romanciuc îmi scrie într-o tonalitate care-mi e foarte apropiată de structura-mi intimă. Sunt convins că ne leagă adevărate, nedecarate sentimente de prietenie. Chiar dacă ele sunt prea puțin mărturisite, nu trezesc dubii. Cuvinte bune despre versurile din „T.M.”. (De altfel, M. Ciub. constată și el ușor bătrânește: „Văd, cu scrisul îi zici binișor”. Aseară, când i-am telefonat, Mihai Poiată-Ștefan constată și el, exagerând totuși: „Publici intens”. Simții în vocea lui nițel scepticism și, zic eu, nu-i rău.)

Gata, anunț grevă... calendaristică! Adică, îmi zic să nu mai rup nicio filă din calendar. Nikolai și Galina Em. nu-și fac problemă cu acest „vitezometru” al timpului și vieții noastre. Fila de suprafață poate să indice ziua de ieri, alaltăieri, – dâșii sunt impasibili, așteaptă până pun eu ordine în eternitate. Astăzi e trei decembrie, calendarul însă indică 1 decembrie. Să vedem cât vor putea ei răbda boicotul pe care-l declar... Eu sunt în grevă calendaristică! (Și totuși mi-e dureros de greu să văd cum se duce acest căznitor timp cazon!)

3.XII.1973

Ora 00.35. După restaurantul „Aist”. Întorc arcul deștepătorului, fixez acul la 6.00. Transcriu de pe cutia de chibrituri o adresă. Pentru mâine, la 18.00. La „Aist”, o întâlnire cu doi lituanieni, Liudas și Raimondas.

Coniacului „3 stele” i se apune „locotenent major”. Mâine, la 12.30, postul de radio republican va transmite un grupaj din versurile mele.

Absurditatea de a vedea cum, pe strada ninsă, oamenii se mișcă asemeni unor... creioane care „scriu” (lasă urme) pe o imensă filă albă.

Locotenentul Davisășvili (georgian): „Înghet! Ce de-a zăpadă! Iar fratele îmi scrie: «La noi, la Tbilisi, deja e iarnă. Uneori, noaptea, cade brumă». Să vină el aici, unde crede ca prostul că e Moldova cea însorită!”

16.XII.1973

Ermakov-statmajoristul înșfacă o carafă cu apă cu care, zice, mai ar vrea să-mi dea în cap. „Locotenente, de ce mă faci să înnebunesc?!” (Ce zbierat de... porc!) „Așa-mi vine să iau carafa iasta și să ți-o trântesc în cap!” Ho-pa! Eu fac un pas îndărăt, scot „Makarov”-ul din toc și zic (de unde naiba atâta iresponsabilitate? Curaj bleg...); deci zic: „Ascultă, maiorule, încărcătorul e plin. Șapte gloanțe”. Căcăciosul de statmajorist: „Tovarășe Butnaru, tovarășe locotenent... eu... eu am glumit”. Cred că s-a cufurit pe el. La rândul-mi (rânjind, probabil): „Am glumit și eu. Că doar de lipsa armei vă îngrijorați, nu? Iat-o”. Îi spun că, după sosirea de la poligonul Șiroki Lan, de mare oboseală, pur și simplu am adormit, motiv din care nu am depus

arma aseară, în seiful regimentului, după cum prescrie regulamentul. „Ladno” („bine, fie”), zice și-mi întinde mâna. Înțeleg, conflictul e ca și (cum aplanat). „Numai vezi, al-tădată...”, mă previne pe un ton potolit-forțat maiorul. (Amenințarea mea – un răspuns la amenințarea lui. Mi-am permis-o, pentru că nu aveam martori.)

25.XII.1973

Aproape o jumătatea de lună, notele jurnaliere le-am împrăștiat prin vreo 4-5 blocnotesuri pe care le-am tot „descoperit” prin multele buzunare ale hainelor militare, prin porthart. Ceața a „ciugulit” nu doar zăpada de pe câmpuri, ci și scoarța creierului meu. Mi-a ciuruit nervii. Drumul de la poligonul de lângă Nikolaev până la Tiraspol l-am făcu timp de 12 ore! În loc de 4-5. Am remorcat un camion cu așa-zise frâne pneumatice, care m-a tot izbit, înaintea și îndărăt, ca pe un ultim dușman al armatei sovietice. Decât să mai încerc încă o dată o asemenea grozăvie... Mai bine tac. De cum ajung acasă, așa, plin de noroi, cum eram, cercetez să văd ce mi-a adus poșta. Un necrolog: subit, a decedat poetul Vitalie Tulnic-Manolescu. I-a cunoscut pe Arghezi, Labiș, Rău etc. Făcuse școala de literatură din București. Reveni în Basarabia odată cu Loteanu, Busuioc ș.a. Amă-nunte de la Andrei, pe care l-am întâlnit ieri la Chișinău. Spuse că scriitorii plângeau precum niște copii. La masă, la „Cramă”. Mă puse la curent cu ultimele evenimente din viața capitalei. A apărut antologia de poezia a tinerilor autori moldoveni, în ucraineană. Oles’ încă nu mi-a expediat-o. Inclus cu 4-5 poeme. Începe cu Boțu (40 de ani totuși), încheindu-se cu Știrbu. Apoi, aceleași sfaturi despre căsătorie, angajare după lăsarea la vatră... Voiam să-l văd și pe M. C., care-mi scrie din când în când. Sunt convins că-mi va propune să vin în redacția „M.S.”. Dar cum rămâne cu „Tinerimea”? Întâlnindu-mă pe holul Casei Presei, A. Ciubașenco, redactorul-șef la „T.M.”, mă luă la o parte, spunându-mi confidențial-serios că sunt așteptat să revin în colectiv. Cică, auzit-a că sunt băiat bun, de ispravă. Pe la ședințele redacționale se tot amintește: „Curând, revine Butnaru”. Sunt oarecum măgulit de cele auzite. În prezența șefului, Grinberg îi spune lui H.M.: „Tu nici la Universitate nu ai fost stimat, nici de profesori, nici de colegi. De ce L.B. era respectat?” (O, Butnarule, tu, cel care aici, în ofișerie, încasezi atâtea muștrări!)

Serafim i-a dat antologia lui Lozie, s-o citească. Șt. tot amână să i-o întoarcă. Primul îi pune o condiție drastică: „Dacă nu-mi întorci cartea, o să-ți șterpelesc căciula de ondatră!” Dumbrăveanu însă îl sfătuiește altfel: „Mai bine intră la el și șterpelește-i de pe birou un șomoioș de texte ce trebuie să fie trimise urgent la tipografie. Să vezi cum îți întoarce îndată antologia!”

Ce înseamnă însă doar o singură zi pentru a-ți vedea prietenii, cunoscuții? Câte 2-3 minute am făcut schimb de vorbe cu Spinei, Furtună, Scoarță, Caminschi, Bradu, Nic. Vieru, Virschi, Smăslov, Șcerbina, Rogozencu, Nicuță,

Dumbrăveanu, Moraru, Roșca, Manea, Guzun, Mânăscuță, Stici, Puiu, Caranfil, Răzmeriță, Apostol, Nicula... aș putea da încă multe nume ale celor pe care i-am întâlnit ieri.

Seara, la spectacolul (experiment) după Neruda, *Vă-nătoarea de oameni*. Prezent și ministrul culturii. În roluri: Puiu, Caranfil, Iorga, Negoită... Situație... laxă... Metaforizare aproape originală. Discuții.

Reîntors, cicălit de superiori. E drept că nu le prea știu de frică. La Universitate, m-ar fi amenințat să nu mi se permită să susțin teza. Aici, ce pot să-mi facă? A mai rămas cam la jumătate de an și... valea la vatră!

28.XII.1973

Aș avea multe de mărturisit, dar sunt încă în șoc: a murit Vitalie Pașkov, fostul servanț la aruncătorul de grenade, actor la Teatrul „Cehov” din oraș. (Prins între două trenuri accelerate, doborât de puternicul, probabil, infernalul curent de aer ce se formează în atare situații, între eșaloane. Spre zori, cu soția și câțiva prieteni, se întorceau de la o petrecere. Mergeau printre cele două perechi de șine ale liniilor ferate. Era ceață, n-au văzut trenurile, nu s-au dezmeticit la timp. Soția, gravidă, a scăpat, căzând mai lesne la pământ. El, zdravăn, înalt, a încercat, probabil, să se țină pe picioare... Acutul sentiment că oricare altul dintre noi ar fi putut fi în locul său... Pentru ca acum deja să nu mai fie...) Ostașii din batalion au mers să doneze sânge, însă Vitalie nu a mai putut fi salvat.

Stăpâna a procurat calendarul pentru anul 1974. Stă, bietul, și așteaptă pe pervazul geamului. Stă și așteaptă să-l schimbe la post pe țărul căruia nu i-au mai rămas decât trei file...

Căpitanul Senkov, către o fufă: „Pleacă, dragă, ești liberă, cum e Cuba!” „Așadar, pleci?” „Plec.” „Și de ce, mă rog, atât de încet? În pas alergător, ți-am spus!”

6.I.1974

Nici revelionul nu l-am sărbătorit aici. Seară cu probleme stupide, neplăceri, străinie. Filosofări de dragul filosofărilor (neputincioase), nervoase, și neștire pe ce lume trăim. Costumul nou de haine – cu reverul sfâșiat de... Asia! Nu se știe de se va mai putea face ceva din el...) Ieri, mi-am consemnat sfertul de veac de existență a unui obișnuit supus literar ce s-a ales cu anumite succese, relativ de neglijat, în raport cu ce se poate obține (cu ce ți se permite... să obții...) și foarte neimportante față de cele ale altor poeți, de pe alte țărânmuri. Societate oarecum suportabilă, „convocată” în grabă la restaurantul „Drujba”. Cunoștințe, nu și prieteni. Curm elanul de a se toasta; pur și simplu, ciocnim. Cât sunt de dezordonat spiritualicește... Și multe mi se trag din „cocteiiul” condiției fizice oarecum superioare și din debitul verbal ce vizează nurii anumitor sculpturi, gen Afrodita născută din spuma Nistrului. Verva mea „inteligentă” slăbește stoicismul jertfelor. Trebuie să mă refac, să mă re-sub-ordonez propriei mele conștiințe-voințe.

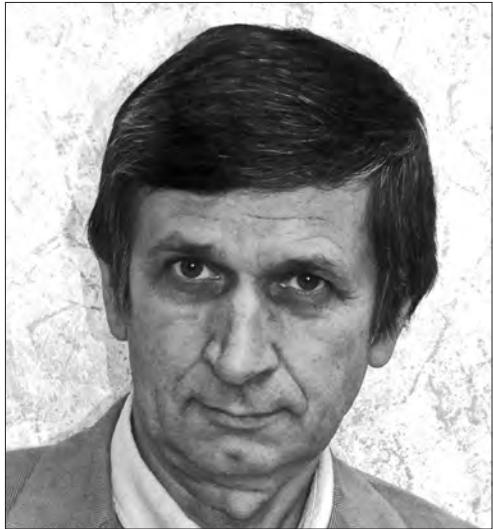
7.I.1974

Ermakov s-a dovedit a fi om de treabă, nu a „multiplicat” cazul nostru, nu i-a spus tuciuriului de Foca (p. prima oară văd un șătrar ajuns locotenent colonel; mi-a păpat ceva zile și acum trei ani, pe când era maior la Florești, statmajoristul regimentului). Nu-i uit cele trei zile de arest, când îl ruga pe Costică Vulpe de la comenduirea garnizoanei să-mi găsească un loc la ofițeri – acolo, sunt doar trei paturi pentru „înstelați”. Costică (în complicitate cu mine, bineînțeles): „Tov. locotenent-colonel, nu avem locuri libere”.

FILTRE

CUM TE NUMESTI, STRĂINULE, ȘI DE UNDE EȘTI? (IV)

de VALENTIN GUȚU

Mai la vale, ne vom ocupa – era și timpul – de o serie de cazuri oarecum „delicate” de transcriere paralelă din rusă, ucraineană și belarusă (uneori, cu trimiteri la poloneză), ca idiomuri slave foarte înrudite, în ideea de a întreprinde și noi o mică tentativă – sperăm, reușită – de reducere a unor inconsecvențe și transcrieri defectuoase (în special din ucraineană și belarusă) și de a rosti numele proprii din aceste limbi cât mai aproape de pronunția lor națională.

La redarea literei *k*, vom face abstracție de unele cuvinte (*colhoz*, *copeică*, *comsolist*) sau nume tradiționale, consacrate (*Moscova*, *Crimeea*) în care, datorită uzului, s-a impus transcrierea prin *c*. Excepția însă nu se extinde și asupra acestui nume (celebru în literatura universală): „Se scriu, de regulă, cu literă mare la inițială: [...] 2. toate componentele (cu excepția, de regulă, a cuvintelor ajutoare) numelor proprii (inclusiv ale unor unități lexicale complexe folosite ca nume proprii) care desemnează – persoane (prenume, patronime, nume de familie, supranume, pseudonime – inclusiv componentele lor provenite din nume de funcții, ranguri etc.): *Ali-Pașa*, *Avădanei*, *Costapetru*, [...] *Lev Nicolaievici* (sic!) (corect: *Nikolaevici Tolstoi* [...]” (*Dicționarul ortografic, ortopic și morfologic al limbii române*, Ed. Univers Enciclopedic, B., 2005, p. LVIII), sau a acestuia: „Dacă vreți, putem să ne aplecăm și la părerea lui Constantin (sic!) Țiolkovski (corect: *Konstantin Țiolkovski*), care zicea că *nimic nu este sfârșit, totul este abia început*” („*Revista literară*”, nr. 4, 2018, p. 11), sau a acestuia, scris greșit la ambele componente: „Medalia Gheorghei Jucov (sic!) (corect: «*Gheorghe Jukov*»)” (*tin-read.usarb.md*); „mareșal Gheorghe Jucov (sic!) (corect: *Gheorghe Jukov*)” (*www.unej.md*). În prima secvență, terminația *-uii* din prenumele *Георгии* a fost transcrisă *-ii* („*Gheorghii*”) în loc de *-i* (*Gheorghi*), ca, de altfel, și la numele de familie rusești, iar în cea de-a doua secvență, numele a fost adaptat / „românizat”, lipsit de colorit național, cum se făcea odată, adică demult. La fel, a fost „românizat” prenumele lui *Василий Шукшин* în următorul exemplu: „Primul meu rol mare în spectacol l-am jucat la Moscova, în piesa «Verui», semnată de Vasile (sic!) Șukșin (corect: *Vasili Șukșin*), a spus Silvian Fusu” (*www.ipn.md*, 3 aprilie 2010), sau în acesta: „Am început să scriu câte ceva despre Vasile (sic!) Șukșin (corect: *Vasili Șukșin*). Dar n-am terminat” (*www.poezie.ro*, 26 august 2006). Au pățit-o însă și scriitori mult mai mari: „Strada Alexandru (sic!) Pușkin (corect: *Aleksandr Pușkin*). Urbonimul îl evocă pe marele scriitor rus Aleksandr Pușkin (N.B.) [...]” (oasulmeuchi-

sinau). Cum vă place? Sau cum să nu vă placă prenumele lui *Pușkin* scris... englezește într-un context românesc: „În cele 4 săli expoziționale se regăsesc materiale dedicate operei și activității poetului rus Alexander (sic!) Pușkin (corect: *Aleksandr Pușkin*)” (*casamare.md*), sau prenumele lui *Николай Васильевич Гоголь*, scris nici tu rusește, nici tu românește: „Nicolai (sic!) Gogol (corect: *Nikolai Gogol*) a fost scriitorul care a revoluționat literatura rusă prin operele sale” (*www.moldova.org.*, 18 februarie 2020), sau patronimicul acestuia, scris... franțuzește într-un context românesc: „Nikolai Vassilievitch (sic!) Gogol (corect: *Nikolai Vasilievici Gogol*), scriitor rus de origine ucraineană, s-a născut pe 1 aprilie 1809 și a murit pe 4 martie 1852” (*www.scientia.ro*, 13 mai 2012). Apropo, în ucraineană, scriitorul are următorul nume: *Микола Васильович Гоголь*, adică, transcris românește, *Mikola Vasiliiovici Hohol*.

O notă aparte ar merita aici litera *ě*, care are drept corespondent românesc *io* (*Пётр* – *Piotr*, nu „Petr”, *Шушмарёв* – *Șismariov*, nu „Șismarev”). E prezentă și în numele clasicului rus *Фёдор Михайлович Достоевский*, transcris românește *Fiodor Mihailovici Dostoevski*, dar și... *Feodor Mihailovici Dostoevski*. Varianta de prenume *Feodor* s-a impus, probabil, sub influența echivalentului românesc *T(h)eodor*, dar și a rusescului *Федор* (fără tremă); a se vedea, în acest sens, și prenumele ucrainean *Федор* – *Fedor*. Numele însă are în interior un *i* în plus, inexistent în rusă, ca grafem, dar care se aude, fiind vorba de un *e* iodizat [*ie*], specific pentru limba rusă (și nu doar), pe care noi l-am preluat, ca transcriere fonetică, de la francezi: *Fiodor Dostoievski*; îl indică și germanii: *Fjodor Dostojewski*, spaniolii: *Fiodor Dostoyevski*; în schimb englezii scriu: *Fyodor Dostoevsky*, uneori, și *Dostoyevsky*. Sper că ați observat și cum transcriu străinii... prenumele scriitorului, deși au și ei cite un *Theodore* sau *Théodore*. Deci, în rusă, *ě* este altă literă decât *e* și trebuie redată ca atare. De altfel, cazul vocalei *e* iotacizate [*ie*] îl întâlnim și în numele unui alt mare prozator rus: *Иван Сергеевич Тургенев* – *Ivan Sergheevici Turghenev*, scris la noi, sub influență occidentală, și... *Tugheniev*, nu însă și... „Sergeievici”, unde, de asemenea, e vorba de un *e* iodizat. Ce să-i faci, astea sînt „surprizele” (tran)scrierii unor nume proprii străine. Apropo de acestea. O regulă, ceva mai specială, spune că numele ruse de origine străină se (tran)scriu așa cum sînt ortografiate ele în original. Atenție însă la următoarea pildă, în care este vorba de numele fiului unui danez rusificat – *Johan Christian Dahl* [da:l] –, deci al cunoscutului lexicograf și etnograf rus

Владимир [vladimir] *Даль* [dal’], transcris însă precum urmează: „Astfel, Vladimir Dal (sic!) (recomandabil: *Vladimir Dahl*) îi dă dreptate lui C. Negruzzi. În *Scrisoarea VII (Calipso)*, autorul român mărturisește că a discutat de mai multe ori cu A. Pușkin” (*Revista literară*, nr. 2, 2020, p. 10) sau „Dal (sic!) (recomandabil: *Dahl*) îl însoțește pe Pușkin în părțile Orenburgului într-o vizită de documentare pe teren: scriitorul rus aduna material pentru proza sa *Fata căpitanului*” (*tot acolo*, p. 10).

Spre deosebire de substantivele comune (*климатический* – *klimaticeskii*), la numele proprii, terminația *-uii* se redă, tradițional (inclusiv după model occidental), prin *-i*, nu „-ii”, iar consoanele moi (însoțite, de obicei, de semnul moale *-ь*) vor fi redate prin consoane dure: „Dodon merge cu Krasnoseliskii (sic!) (corect: *Krasnoselski*) la monumentul cazacilor să depună flori și ne mai și spune că trebuie să ne cerem scuze în fața lor” (*Ziarul de gardă*, 5 martie 2020, p. 11) sau: (titlu) „Viktor Kuzimenko (sic!) (corect: *Kuzmenko*), «Pictorul Andrei Sârbru. Reconstituiri»” (*Sud-Est cultural*, nr. 4, 2019, p. 89). Doar nimeni nu scrie „Maksim Gorikii” – după *Максим Горький* –, nu-i așa? Iar toponimul *Тюмень* se transcrie totuși *Tiumen* (conform regulii sus-citate), nu ca în acest exemplu: „Clasa întâi a învățat-o (sic!) (recomandabil: a făcut-o/ a urmat-o) acolo, într-o localitate din Tiumeni (sic!) (corect: *Tiumen*)” (*Timpul*, 15 iunie 2018, p. 4).

Consoanele duble bineînțeles că se păstrează la transcriere: „Scriitorul (Serghei Gandlevski – n.n. / V.G.) își amintește că în copilărie era nevoit să reproducă, din literele operelor literare, chipul lui d’ Artagnan sau al Anei (sic!) Karenina (corect: *Annei Karenina*) sau imaginea vreunei bătlăii, în timp ce generațiile actuale apelează direct la imagini” („*Revista literară*”, nr. 6, 2018, p. 3) sau „Altfel spus, epoca istorică s-a comprimat până la o generație. Oamenii nu mai sesizează realitățile de acum 30 de ani din cântecele Alei (sic!) Pugaciova (corect: *Allei Pugaciova*)” (*tot acolo*), sau: „Mă întreb dacă Ana (sic!) Ahmatova (corect: *Anna Ahmatova*), în cazul în care s-ar produce un miracol și ar trăi în zilele noastre, ar vota pentru enkavedistul care i-a sechestrat manuscrisele, ca acesta să devină deputat în Parlament și să facă legi pentru a ferici poporul?” („*Revista literară*”, nr. 2, 2020, p. 17).

* * *

Următoarea problemă de transcriere a numelor proprii din spațiul ex-sovietic (în primul rînd, din ucraineană și belarusă) este cea a intermediarului rusec, care se menține, parțial, și acum, fiind concurat,

ce-i drept, după ’90 încoace, de cel englezesc. În perioada sovietică, aproape orice nume nerusec, scris cu caractere chirilice sau chiar latine, pentru a ajunge „afară”, trecea mai întîi prin filtrul special al limbii ruse, apoi era transcris de aici în orice altă limbă, inclusiv în cele vorbite în URSS. Apropo, unele (pre)nume letone, intrate odinioară în spațiul lingvistic basarabean prin filieră rusă, continuă să apară – în mod ciudat, asemenea unor atavisme de care nu putem scăpa, – fără terminațiile specifice de masculin ale acestora (*-s*, *-ș*, *-is*), care, la transcrierea lor în rusește, sînt omise tradițional și acum: „În calitate de textier (Leons Briedis – n.n./V.G.), a colaborat cu renumitul compozitor Raimond (sic!) Pauls (corect: *Raimonds Pauls*, în rusă – *Раймонд Паулс*), lansând circa 150 de cântece” („*Revista literară*”, nr. 3, 2020, p. 11) sau „Este curios faptul că, la rîndul său, Grigore Vieru va deveni apărătorul luptătorilor pentru emanciparea letonilor: în 1987 poezia *În limba ta*, tradusă în letonă de Imant (sic!) Ziedonis (corect: *Imants Ziedonis*, în rusă – *Имант Зиедонис*), a devenit imnul neoficial al renașterii naționale din Letonia” (*tot acolo*, p. 11).

Deși adaptarea onomasticii ucrainene și belaruse – ca să ne referim la un caz special – a fost și este justificată în limba rusă de relațiile sale de rudenie cu cele două limbi, fapt care îi permite, tradițional, să modifice cuvintele împrumutate din ele (în cazul nostru, din onomastica ucraineană și cea belarusă) după calapoadele sale fonologice și gramaticale, adevărul e că anumite particularități ortografice și ortoepice (adică naționale), care se pierdeau în perioada sovietică, vor dispărea și acum, dacă vom recurge în continuare la redarea antroponimelor și toponimelor ucrainene și belaruse doar prin intermediar rusec. Astfel, prenumele ucrainean *Олександр*, preluat prin limba rusă, nu va mai fi... *Oleksandr*, în română, ci *Aleksandr*, după rusecul *Александр*. Așa cum e valabilă și reciproca: de exemplu, președintele belarus *Аляксандр Рыгоравіч Лукашэнка*, în rusă, devine, bineînțeles, *Александр Григорьевич Лукашенко*, pe cînd în ucraineană: *Олександр Грігорович Лукашенко*. Noi, dacă transcriem acest nume direct din belarusă, vom avea forma *Aleaksandr Rihoravici Lukașenka* (a se compara cu transcrierea în engleză: *Alyaksandr Ryhoravich Lukashenka*), iar în cazul în care vom urma intermediarul rusec: „Aleksandr Grigorievici Lukașenko”.

VA URMA

Foto de N. RĂILEANU

CVADRIGA*

de ION DRUȚĂ

Congresele scriitorilor se desfășu-
rau, de regulă, în localul teatrului
național, pe atunci teatrul Pușkin.
Natural, autoritățile o făceau nu atât din
stimă față de breasla noastră. Se obișnuia
să vină la congres, potrivit invitațiilor tri-
mise de Uniune, delegații de scriitori din
Moscova și din celelalte republici frățești.
Nomen oblitum. Bunul nume al repu-
blicii obliga.

La Congresul al IV-lea din 1969 avu loc
un incident foarte neplăcut. Secretarul
CC pentru probleme ideologice, tovarășul
Dumitru Cornovan, de altfel un om des-
tul de echilibrat și binevoitor, își rostea
obișnuitul său discurs, o lungă prelegere
pe care de obicei o rosteau pe la congrese
toți secretarii pe ideologie. Citea, firește,
din textul pregătit. Când textul și-a luat
aripi, urcând spre apoteoză, care culmina
cu înșirarea numelor sonore ale literaturii,
numele acelora care au contribuit în mod
deosebit la dezvoltarea culturii, Cornovan,
pentru o clipă a lăsat textul, adăugând
de la sine:

— Может я кого забыл упомянуть, вы
уж меня извините...

Imediat după această abatere a răbufnit
peste toată sala o replică din loja pentru
oaspeți:

— Меня, сукин ты сын, забыл упо-
мянуть...

Constantin Semenovschi, poet de limbă
rusă, recunoscut peste tot ca fiind cel mai de
seamă bețiv din Moldova sovietică, venise
la congres ca întotdeauna ușor afumat.
Absolut treaz nu l-a văzut nimeni nicioda-
tă, în ciuda frumoaselor sale versuri pline
de duiosie. Neauzindu-și numele printre
scriitorii de vază, l-a înjurat pe vorbitor,
care era persoană oficială. Cornovan nu
s-a pierdut cu firea și, adresându-se mai
mult oaspeților, în primul rând delegației
ruse, venite de la Moscova, dar în așa fel
că să audă și întreaga sală, zise:

— Такие вот у нас условия... Работаем.
După care a revenit la textul imprimat.

Secția scriitorilor ruși a Uniunii scri-
itorilor din Moldova era marea noastră
bătaie de cap. Pe de o parte, și noi aveam
nevoie de ei, și ei aveau nevoie de noi,
dar nu ne plăceau. Revista Nistru apărea
în două limbi. Pe cea de limbă natală o
asiguram noi. Secția rusă, mică la număr
și în majoritate poeți, nu aveau suficient
material pentru o revistă, și traduceau
lucrările mai răsărite din revista moldavă.
Era bine și pentru noi și pentru ei, numai
că, simțindu-se în suflul reprezentanții marii
culturi ruse, iritați că nu totdeauna erau
invitați în capul mesei, la orice adunare

ne făceau zile fripte. Ridicau fel de fel de
probleme, toate cu iz de marginalizare
intenționată. Ba că nu li se publică tot ce
prezintă prin publicații și la editură, ba că
nu li se pun onorarii grase așa cum li se
pun moldovenilor, nu li se dau apartamente
bune, foi la casele de creație, și toate astea
numai pentru că Uniunea e condusă de
absolvenții școlilor burghez-moșierești,
fasciste, apoi urma Horia Sima, Garda de
Fier, Antonescu ș.a.m.d.

Mai ales ne chinuiau fruntașii acelei
secții, dirijați, pe semne, din anumite cen-
tre. Igor Șvedov, un grafoman elegant,
colaborator de frunte la ziarul republican
„Sovietskaia Moldavia”. Editase o cărticică
despre actori, pe care o numea roman și
în baza căreia a și fost primit în Uniune.
Ne săpa zi și noapte, dar nu deschis, ci
prin culise.

Cel mai pregătit și mai periculos pen-
tru societatea noastră literară era Boris
Alexeevici Trubețkoi, profesor Universitar,
autorul monografiei „Pușkin în Moldova”.
Nu venea chiar la toate adunările, dar
când venea, făcea scandal. A rămas pentru
totdeauna în analele istoriei ciocnirea cu
Andrei Lupan la o ședință festivă cu ocazia
zilelor literaturii ruse în Moldova. La un
moment dat, Trubețkoi cere cuvântul.
Urcă la tribună și declară:

— Puteți să mă schingiuiți, puteți să
mă puneți la zid, puteți să mă spânzurați,
eu însă am afirmat și voi afirma până la
moarte că Maiakovski a fost un mare, un
foarte mare poet...

Naivii de noi, stăteau plouați și, vai, ne
închipuiam cum a ajuns bietul Trubețkoi
schingiuit, pus la zid, spânzurat, și numai
unul Lupan, a ieșit la tribună supărat foc.

— Ce tot umbli dumneata, tovarășe
Trubețkoi, cu provocări de tot felul?! Cine
aici la noi în Moldova a pus la îndoială
că Maiakovski e un mare poet? Rosteș-
te-i numele, arătându-l cu degetul, ori
părăsește sala!

* * *

Pe parcursul anilor, Uniunea Scriito-
rilor a tot fost mutată din local în local,
și nimeni nu putea spune cum și de ce,
dar, cu cât noua noastră așezare era mai
arătoasă și mai voluminoasă, cu atât câmpul
de manevrare și însăși independența
noastră se micșorau. Ultima mutare a fost
cu adevărat fenomenală.

Odată ce masiva casă a guvernului, mân-
dria Chișinăului, a fost dată în exploatare
și întreaga conducere a Moldovei s-a mutat
în casă nouă, Uniunii Scriitorilor li s-a dat
o aripă a fostului liceu de fete Principesa
Dadiani, cu una din cele mai frumoase săli,

construită în stil roman, înfrumusețată cu
colonade. Aici, în sala aceasta, timp de un
sfert de veac se țineau renumitele plenare
de partid, care planificau viața republicii
zi de zi. Sincer vorbind, nu ne simțeam
bine acolo. Coloanele romane mai păstrau
urme din referatele politrucilor care tăiau
pe viu micuțele grădini din jurul casei,
micuța palmă de pământ cu care se țineau
sărmanii colhoznici. Tavanul acestei săli
mai păstra furtuna de susținere a tuturor
nedreptăților ce se puneau aici la cale. În
genere, deseori mi se pare că comunismul
ca atare, așa cum se realiza el în Uniunea
sovietică, producea un fel de radiație, care
treptat-treptat se implanta în pielea, în
oasele, în sufletele noastre, și nu ne vom
debarasa complet de acel trecut întunecat,
până nu va ieși radiația din noi.

* * *

Când, în cele din urmă, urcând scările
la etajul doi, am ajuns la adunarea des-
chisă de partid, sala era plină. Cum tot
umblam și căutam loc liber, o față care
ședea lângă geam mi-a făcut semn să mă
apropii, mi-a cedat locul și a plecat. Până
azi am remușcări că nu am dovedit să-i
mulțumesc, nu am întrebat cum o cheamă
și nu am urmărit-o, de și-o fi găsit undeva
un alt loc.

Pe scenă, la masa acoperită cu roșu,
ședea un om masiv, lat în spete și cu o față
din cele de pe bandă rulantă, fără urmă de
personalitate. Era secretarul organizației
de partid a Uniunii Scriitorilor. Nu mai țin
minte cum îl chema și cu ce se ocupa, căci
figura și el ca membru al Uniunii. Era de
pe malul stâng. Se zice că prin anii treizeci
publicase undeva un articolăș. Pentru a
ușura expunerea materialului, îi vom zice
Politrucul. Era gospodăros de felul său.
Înainte de a se așeza la masă, a controlat
dacă este bine întinsă fața mesei, dacă este
apă în garafă, dacă păharele sunt curate,
dacă scaunele nu sunt hrentuite.

Aștepta. Împreună cu el așteptam și
noi. Moment istoric – pentru prima oară,
conducătorul republicii urma să vină să stea
de vorbă cu scriitorii. Când se deschidea
ușa de intrare, Politrucul se sălta puțin
de pe scaun, dar nu prea mult, nefiind
sigur că vizitatorul merită o ridicare a
lui în toată statura. Nu merita. Și iară se
așază, cercetează niște hârțoage și stă cu
urechea și coada ochiului ținute spre ușa
de intrare.

Și iară se saltă, și iară, dezamăgit, se
așază.

Sala stă plouată. Nimic bun nu o aș-
teaptă nici în seara aceasta, nici mâine,
nici în toate zilele ce vor veni. Descurcă-
rea noastră cvadrigă, razământul spiritual

al Uniunii, forța care ținea pe umerii săi
echilibrul politic și spiritual al tinerii Uni-
uni, cvadriga cea care evita de minune
capcanele ce i se tot puneau în cale, acum
era distrusă, la pământ.

Andrei Lupan, îndepărtat de la condu-
cere, eliberat din mai toate demnitățile,
putea fi văzut plimbându-se încet prin
parcul Catedralei, cu un baston masiv în
care se rezema din când în când. Avea ceva
la un picior. Treceai pe lângă el – buna ziua,
buna ziua, și atât. Nu mai voia să vadă pe
nimeni. Emilian Bucov, după publicarea
„Poverilor...” și nenumăratele încercări de
a dovedi conducerii că el pur și simplu a
retipărit o publicație moscovită, ceea ce
nu poate fi calificat o gravă încălcare a
liniei partidului, nu a putut convinge pe
nimeni. La ultima ședința a colegiului
redacțional al revistei „Nistru” o fi decla-
rat – cu Druță asta am dat de dracul. Și a
plecat la spital, a făcut pneumonie. Mi-a
trimis o carte poștală în care scria – Ioane,
mi s-a întunecat cerul plămânului.

George Meniuc inițiasse o discuție în
revista pe care o conducea despre necesi-
tatea reformelor lingvistice, în primul rând
analiza alfabetului chirilic, în ce măsură
corespunde limbii noastre. Discuțiile de
acest gen erau declarate de partid con-
tra-revoluționare. Inițiativa lui Meniuc a
fost calificată drept un act de mare trădare.
Din păcate, tocmai în anii aceia Meniuc își
construise casă, și s-au găsit nemernici
care au descoperit niște încălcări aiuris-
tice. Partidul, din care și Meniuc făcea
parte, atât aștepta. Îl tot pieptănau pe
bietul Meniuc prin toate organizațiile de
partid, dizolvându-i creația vers cu vers,
tot tălmăcind-o și răstălmăcind-o.

Indignat și obosit de toată vânzolea-
la asta, Meniuc s-a izolat în casă nouă și
nu mai voia să vadă pe nimeni. Bogdan
Istru era în perioada dispariției. Pe el nu
puteai conta. Poate că mai era pe undeva
pe aproape, poate nu mai era. Avea stofă
de orator, era un combatant principal
și deseori mergea până în pânzele albe,
dar de unde să-l iei dacă a dispărut. S-a
evaporat. Nicio informație, nicio versiune.
O fi nimerit și el în vreo capcană, despre
care încă nu știm nimic.

Renumita cvadrigă basarabeană era
nimicită. Trist, dar adevărat. Marile ade-
văruri totdeauna sunt pline de tristețe.

* **Fragment din volumul autobiografic
intitulat „Facerea. Amintiri, eseuri,
crâmpie de cugetări”, în curs de
apariție la Editura Cartier**